

Cilt/Volume:2
Sayı/Issue:1
Yıl/Year:2022

KARABÜK ÜNİVERSİTESİ

İKTİSADİ VE İDARİ BİLİMLER FAKÜLTESİ (UNIKA TOPLUM VE BİLİM) DERGİSİ

Journal of Karabuk University Faculty of Economics and Administrative Sciences (UNIKA Society & Science)

İÇİNDEKİLER/CONTENS

Esma YILMAZ ve Gülay GÜNAY Göçmenler ve Göçmen Ailelerin Karşılaştıkları Sorunlara İlişkin Bir Değerlendirme <i>An Assessment of The Problems Faced by Immigrant and Immigrant Families</i>	1-19
Muhammed Ali YETGİN ve Seda ACAR Çalışanların ve Öğrencilerin Nomofobi Algıları <i>Nomophobia Perceptions of Employees And Students</i>	20-32
Öznur ŞEN KARADAĞ Youtuberların Çocuk ve Ergenleri Etkileyen Psiko-Sosyal Risk Faktörleri <i>Psycho-Social Risk Factors Affecting Youtubers' Children and Adolescents</i>	33-46
Mahmut Oral TAŞCI ve Mehmet Murat TUNÇBİLEK Çok Tehlikeli ve Tehlikeli İşyerlerinde Demografik Değişkenler Bağlamında Örgütsel Bağlılık <i>Organizational Commitment in The Context of Demographic Variables in Very Hazardous and Hazardous Workplaces</i>	47-61

KARABÜK ÜNİVERSİTESİ
İKTİSADİ VE İDARİ BİLİMLER FAKÜLTESİ (UNIKA TOPLUM VE BİLİM) DERGİSİ
Journal of Karabuk University Faculty of Economics and Administrative Sciences (UNIKA Society & Science)

Hakemli Dergidir
Blind Peer Reviewed Journal

İmtiyaz Sahibi (Grant Holder)
Prof. Dr. Refik POLAT

Onursal Editör (Honorary Editor)
Prof. Dr. Abdullah KARAKAYA

Editör (Editor)
Doç. Dr. Oğuzhan ZENGİN

Editör Yardımcısı (Associated Editor)
Dr. Öğr. Üyesi Bora BALUN

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü (Managing Editor)
Arş. Gör. Sefa ERKUŞ

Alan Editörleri (Field Editors)
Doç. Dr. Oğuzhan ZENGİN, Sosyal Hizmet (Social Work)
Doç. Dr. Latif PINAR, Uluslararası İlişkiler (International Relations)
Dr. Öğr. Üyesi Murat ERGÜL, İktisat (Economics)
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Murat TUNÇBİLEK, İşletme (Business)
Dr. Öğr. Üyesi Utku AYBUDAK, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi (Political Science and Public Administration)

Yayın Kurulu (Editorial Board Members)
Prof. Dr. Tarık TUNCAY (Hacettepe Üniversitesi)
Prof. Dr. Mustafa Nail ALKAN (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)
Prof. Dr. Francesco CASALE (Università degli Studi di Camerino)
Doç. Dr. Yener ŞİŞMAN (Anadolu Üniversitesi)
Doç. Dr. Ramile DADAŞOVA (Azərbaycan Milli İlimlər Akademisi)
Doç. Dr. Ersin MÜEZZİNOĞLU (Karabük Üniversitesi)
Doç. Dr. Cemil Serhat AKIN (Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi)
Doç. Dr. Oğuzhan ZENGİN (Karabük Üniversitesi)
Doç. Dr. Yakup KAYA (Necmettin Erbakan Üniversitesi)
Doç. Dr. Latif PINAR (Karabük Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Yaser SNOUBAR (Qatar University)
Dr. Öğr. Üyesi Mohammad Sharif KARİMİ (Razi University)
Dr. Öğr. Üyesi Bora BALUN (Karabük Üniversitesi)
Dr. Natalia GOLUBIAK (Vasyl Stefanyk Precarpathian National University)

CİLT/Volume: 2 SAYI/Number: 1 YIL/Year: 2022

YAYIN TÜRÜ/TYPE OF PUBLICATION

Yerel/Sürekli Yayın (Periodical)

YAYIN DİLİ/LANGUAGE

Yayın dili Türkçe ve İngilizcedir.
The publication language of the journal is Turkish and English.

YAYINLANMA BİÇİMİ/PERIOD of PUBLICATION

Yılda iki sayı olarak yayımlanan uluslararası, hakemli, açık erişimli ve bilimsel bir dergidir.
This is a scholarly, international, peer-reviewed, open-access journal published twice a year.

YAYIN TARİHİ/PUBLICATION DATE

27.06.2022

İNDEKSLER (INDEXED)

UNİKA Toplum ve Bilim Dergisi aşağıdaki ulusal ve uluslararası indekslerce taranmaktadır.
UNİKA Society & Science has been indexed by the following national and international database.

- ResearchBib Academic Resource Index
- İdealonline
- I2OR
- CiteFactor
- Asos İndeks
- Scientific Indexing Services (SIS)

YAYIN YÖNETİM YERİ/ADMINISTRATION OFFICE OF PUBLICATION

Karabük Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Karabük-TÜRKİYE
Tel: +90 444 0 478

İLETİŞİM ADRESİ/CONTACT ADDRESS

Karabük Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kat: 4, Oda No: 403
Karabük-TÜRKİYE
Tel: +90 444 0 478 / +90 370 418 65 08
<https://unikad.org/index.jsp>
E-Posta: unikad@karabuk.edu.tr

Dergide yer alan yazılardan ve aktarılan görüşlerden yazarlar sorumludur.
Statements and opinions expressed in papers published in this journal are the responsibility of the authors alone.

İÇİNDEKİLER/CONTENTS

Göçmenler ve Göçmen Ailelerin Karşılaştıkları Sorunlara İlişkin Bir Değerlendirme An Assessment of the Problems Faced by Immigrant and Immigrant Families Esma YILMAZ ve Gülay GÜNAY.....	1-19
Çalışanların ve Öğrencilerin Nomofobi Alguları Nomophobia Perceptions of Employees and Students Muhammed Ali YETGİN ve Seda ACAR.....	20-32
Youtuberların Çocuk ve Ergenleri Etkileyen Psikososyal Risk Faktörleri Psychosocial Risk Factors Affecting Youtubers' Children and Adolescents Öznur ŞEN KARADAĞ.....	33-46
Çok Tehlikeli ve Tehlikeli İşyerlerinde Demografik Değişkenler Bağlamında Örgütsel Bağlılık Organizational Commitment in the Context of Demographic Variables in Very Hazardous and Hazardous Workplaces Mahmut Oral TAŞCI ve Mehmet Murat TUNÇBİLEK.....	47-61

Cilt/Volume:2
Sayı/Issue:1
Yıl/Year:2022
ISSN: 2791-755X

KARABÜK ÜNİVERSİTESİ

İKTİSADİ VE İDARİ BİLİMLER FAKÜLTESİ (UNIKA TOPLUM VE BİLİM) DERGİSİ

Journal of Karabuk University Faculty of Economics and Administrative Sciences (UNIKA Society & Science)

EDİTÖRDEN

Karabük Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi (UNIKA Toplum ve Bilim) Dergisi, Karabük Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi bünyesinde çevrim içi olarak yılda iki kez yayımlanan çok disiplinli ve disiplinler arası hakemli, uluslararası ve akademik bir dergidir. UNIKA Toplum ve Bilim Dergisinin temel amacı iktisadi ve idari bilimlerin temel alanlarını konu alan akademik çalışmalarını yayınlamaktır.

Dergimizin üçüncü sayısında Esmâ YILMAZ ve Prof. Dr. Gülay GÜNAY “Göçmenler ve Göçmen Ailelerin Karşılaştıkları Sorunlara İlişkin Bir Değerlendirme” başlıklı makalelerinde, göçmen bireylerin ve göçmen ailelerin yaşadıkları sorunları mevcut literatür çerçevesinde değerlendirilmişlerdir. Dr. Öğr. Üyesi Muhammed Ali YETGİN ve Seda ACAR “Çalışanların ve Öğrencilerin Nomofobi Algıları” başlıklı makalelerinde, üniversite idari personelinin ve öğrencilerin nomofobi düzeyini incelemektedirler. Öznur ŞEN KARADAĞ “Youtuberların Çocuk ve Ergenler Üzerinde Yarattığı Psikososyal Risk Faktörleri” isimli makalesinde, sosyal medya platformları arasından YouTube’un çocuk ve ergenler üzerinde yarattığı psikososyal riskler açıklanmış ve buna yönelik gerçekleştirilebilecek sosyal hizmet faaliyetleri üzerinde durulmuş, problemleri kullanım yerine faydalı kullanımın artırılmasına yönelik öneriler geliştirilmiştir. Dr. Mahmut Oral TAŞCI ve Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Murat TUNÇBİLEK “Çok Tehlikeli ve Tehlikeli İşyerlerinde Demografik Değişkenler Bağlamında Örgütsel Bağlılık” başlıklı çalışmalarında, işyeri tehlike sınıfına göre çok tehlikeli ve tehlikeli işletmeler arasında cinsiyet, medeni durum, eğitim durumu, yaş, çalışanın işyerindeki görevi, çalışanın işyerindeki çalışma süresi ve çalışanın iş yaşamındaki toplam iş tecrübesi gibi değişkenlere göre gruplar arasında örgütsel bağlılık algısının farklı olup olmadığı araştırılmıştır.

Dergimizin üçüncü sayısında danışma kurulu, yayın kurulu, hakem kurulunda yer alarak bizlere destek veren kıymetli hocalarımıza teşekkür ederiz. Ayrıca çalışmalarını bizlerle paylaşan bilim insanlarına da minnettarız. Bundan sonraki zamanlarda da bizlere vereceğiniz destek ile sosyal bilimler alanında daha güçlü adımlarla yol alacağımızın farkındayız. Bu nedenle sizleri yayın kurulumuz, danışma kurulumuz veya hakem kurullarımızda görmekten onur duyarız. Bilimsel bir platform haline gelmeye çalıştığımız bu yolda vereceğiniz her türlü destekten dolayı teşekkür eder, saygılarımızı sunarız.

GÖÇMENLER VE GÖÇMEN AİLELERİN KARŞILAŞTIKLARI SORUNLARA İLİŞKİN BİR DEĞERLENDİRME

Esmâ YILMAZ* ve Gülay GÜNAY**

Öz

Göç küreselleşen ve dinamik bir şekilde değişen dünya düzeninde insanların sosyopolitik koşullar, coğrafi değişiklikler, ülkeler arasındaki tarihsel ve politik ilişkiler, mevcut kaynaklar ve kültürel inançlar gibi unsurlarla şekillenen insan ve çevrenin uyum ilişkisine vurgu yapan bir süreçtir.

Göç insan yaşamını her yönden etkileyen temel bir sosyal olgudur. Göç birçok insan için beklentilerin karşılanması, daha iyi yaşam koşullarına kavuşma, huzurlu ve refah bir yaşantıya kavuşma gibi hedeflerin gerçekleşmesi anlamını taşıırken, öte yandan hem bireyler hem de aileler için zorlu bir yaşam, aile bağlarının kopması, yoksulluk, işsizlik ve toplum yaşamından dışlanma gibi sorunlarla başa çıkmak zorunda kalmayı da ifade edebilmektedir. Bu açıdan bakıldığında göç, sadece bu faaliyete dahil olan bireyler için değil, aynı zamanda aileler içinde olumlu ve olumsuz anlamlar taşımaktadır. Bugüne kadar yapılan çalışmalarda yalnızca göç ve göçmen ilişkisi üzerine odaklanılmıştır. Göçün bireyler üzerindeki sosyal ve psikolojik etkileri hakkında çok az araştırma mevcuttur. Bu derlemede genel olarak göçmen bireylerin karşı karşıya kaldıkları sorunların yanı sıra göçmen ailelerin yaşadıkları sorunlarda mevcut literatür bilgileri içinde değerlendirilmeye çalışılacaktır. Aynı zamanda göçmen ailelerin birbirleri ile olan ilişkileri, değişimleri ve göçmenlerin yeni hayatlarına uyumlarına da yer verilecektir. Yapılan bu değerlendirmelerden sonra göçmen ailelerinin karşılaştıkları sorunların çözümlenmesine yönelik faaliyet gösteren kurum ve kuruluşlara geçerli önerilerde bulunulması hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Göç, Göçmen, Aile, Göçmen aileler, Göçmenlerin uyumu.

AN ASSESSMENT of THE PROBLEMS FACED by IMMIGRANT and IMMIGRANT FAMILIES

Abstract

Migration is a process that emphasizes the harmony between people and the environment, which is shaped by factors such as socio-political conditions, geographical changes, historical and political relations between countries, existing resources and cultural beliefs in a globalizing and dynamically changing world order.

Migration is a fundamental social phenomenon that affects every aspect of human life. While migration means meeting expectations for many people, achieving better living conditions, achieving a peaceful and prosperous life, on the other hand, it is a difficult life for both individuals and families, breaking family ties, poverty, unemployment and exclusion from social life. It can also mean having to cope. From this point of view, migration has positive and negative meanings not only for the individuals involved in this activity, but also for families. Studies carried out to date have focused only on the relationship between migration and immigrants. There is little research on the social and psychological effects of migration on individuals. In this review, in addition to the problems faced by immigrant individuals in general, the problems experienced by immigrant families will be evaluated within the existing literature. At the same time, the relations between immigrant families, their exchanges and the adaptation of immigrants to their new lives will also be covered. After these evaluations, it is aimed to make valid suggestions to institutions and organizations that are active in solving the problems faced by immigrant families.

Key Words: Migration, Immigrant, Family, Immigrant family, Integration of immigrants.

1. Giriş

Farklı bilim dallarının çalışma alanlarına dâhil olan göç; toplumsal, ekonomik, politik, çevresel ve kişisel sebeplerden oluşan hem zaman hem yer hem de amaç açısından incelenmesi gereken sıkıntılı ve zorlu bir değişim sürecidir (Emek-İnan, 2016:15). Göç; çocukların, aile fertlerinin, grupların ve toplulukların maddi sıkıntılar, doğal afetler, iç karışıklık, savaş, toplumsal baskı gibi sebeplerle buldukları yerden bir başka yere hareket etmelerini ifade etmektedir ve içerisinde birçok bilinmezliklerle birlikte yenilikleri de barındıran çok boyutlu bir kavramdır (Öktem, 2018:13). Göç ile birbirinden farklı etnik kökene, dine, dile, kültüre, dünya görüşüne ve ekonomik statüye sahip olan insanlar bir arada yaşamaya başlamıştır (Aksoy, 2012:293).

*Yüksek lisans Öğrencisi, Karabük Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, ylmazesma@gmail.com, ORCID: 0000-0002-8806-2059

**Prof. Dr. Karabük Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü, glygunay@gmail.com, ORCID:0000-0002-8234-6683

Bu Yavına Atıfta Bulunmak İçin: Yılmaz, E. ve Günay, G. (2022). Göçmenler ve Göçmen Ailelerin Karşılaştıkları Sorunlara İlişkin Bir Değerlendirme. *Karabük Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi (UNIKA Toplum ve Bilim) Dergisi*, 2(1), 1-19.

Göç ve göçmenlik olgusu, çok kültürlülüğün önemli etmenlerinden biri olmakla beraber ulusların fiziki ve sosyal yapılarında çeşitlilik gösterir (Grillo ve Riccio, 2018:147). Göç, İngilizcede “migration” olarak ifade edilmektedir. Bir ülkeden farklı bir ülkeye göç edenler “emigration” olarak tanımlanır. Bu tanımlama da göçmenin ayrıldığı ülke dışı göç olarak kabul edilir ve farklı bir ülkeye göç eden göçmenler için “emigrant” terimi kullanılır. Diğer bir evrensel tanım ise “immigration”dır, bu tanımlamada ise bir ülkeye yapılan göç akını belirtilmektedir. Ülke içinde göç eden kişiler için “immigrant” terimi kullanılmaktadır (Çinar, 2018:6).

Göç edenlerin gittikleri yerde karşılaştıkları sorunlar ve yerli halkın karşılaştığı sorunlar gibi farklı konulara ilişkin yapılmış pek çok araştırmaya rastlamak mümkündür. Yapılan bu derlemede göçmen ailelerin ve çocukların göç sürecinde karşılaştıkları uyum sorunları, göçün aile ve çocuk üzerindeki etkisi, ailelerin beklentileri ve bunlara ilişkin çözüm önerilerine değineceğiz.

2. Göç Kavramları ve Göçe İlişkin İstatistiksel Veriler

2.1. Göç ve Göçün Temel Kavramları

Bu bölümde göç olgusuna ilişkin kavramların daha iyi anlaşılabilmesi açısından açıklamalar sunulacaktır. Ayrıca göç edenlerin ruhsal, fiziksel, kültürel ve sosyolojik durumları adlandırılmak üzere sık sık bahsedilecek olan göçmen (migrant), mülteci (refugee), sığınmacı (asylum-seeker), gönüllü göç, zorunlu göç gibi kavramlara da değinilecektir.

İnsan hayatında oldukça önemli bir yere sahip olan göç hakkında bugüne kadar çeşitli araştırmalar ve farklı tanımlamalar yapılmıştır. Göç, insanların yaşadıkları coğrafyada meydana gelen sosyal ya da çevresel faktörlere bağlı olan bölgesel değişimleri ifade eder (Dingle ve Drake, 2007:117).

Türk Dil Kurumu (TDK, 2019) sözlüğünde göç; ekonomik, toplumsal veya siyasi sebeplerle bireyler ile toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret, muhaceret olarak tanımlanmaktadır. Kongar (2006:553)’a göre, insanlar için kentlerin yaşam şartları göç için caziptir. İşgücü piyasasının yetersiz olması ve zorlaşan hayat şartlarına rağmen kentlerin hala rağbet görmesi, göçmenlerin çeşitli sağlık hizmetleri, daha kaliteli eğitim, daha iyi yaşam koşulları ve fırsatlara erişim imkânlarından faydalanma arzusu ile ilgilidir (Akt. Dervişoğlu, 2013:158).

Göçler tarih içerisinde kendi aralarında çeşitli sınıflandırılmalar yapılarak tanımlanmıştır. Bu sınıflandırmalar arasındaki en yaygın şekiller şunlardır:

-Uluslararası göç, “kişilerin geçici veya daimî olarak başka ülkeye yerleşmek üzere menşe ülkelerinden veya mutad olarak ikamet ettikleri ülkeden ayrılmaları, dolayısıyla, uluslararası bir sınırın geçilmesi” (Göç terimleri sözlüğü, 2009:59) şeklinde tanımlanmaktadır. Uluslararası göçler de kendi içerisinde ikiye ayrılır: zorunlu göç ve gönüllü göç. Yer değiştirme hareketleri olarak bilinen göçler insanların kendi istekleri ile ya da mecburi olarak gerçekleşir (Aksoy, 2012:293).

-Gönüllü göç, bireylerin buldukları yerden bir başka yere kendi istekleri ile gitmeleri şeklinde tanımlanabilir.

-Zorunlu göç ise insanların kendi isteklerine bakılmaksızın çeşitli faktörlerin etkisiyle veya zorlamasıyla gerçekleşir (Yıldırım,2015). Göçler toplu olarak ya da bireysel olarak da yapılabilir.

-İnsanların çeşitli sebeplerle ile tek başlarına ya da aileleri ile birlikte aldıkları kararlara ‘bireysel göç’

-Toplumların ya da sınırları belirli bir bölgede yaşayan insanların yer değiştirmelerine ‘toplu göç’

-Çok sayıda insanın bağlı olduğu ülke dışına düzensiz olarak göç etmelerine ‘kitlesele göç’ adı verilir (Tümertekin ve Özgüç, 2004:236).

Göçler; toplumların ekonomik, sosyal, kültürel, dini ve demografik yapılarını etkiler. Göç olgusu; demografik olarak ele alındığında nüfus üzerindeki değişiklikleri, sosyal ve kültürel olarak ele alındığında toplumun yapısını, yaşayışını ve düzenini, dini olarak ele alındığında toplumun inançlarını ve değerlerini, ekonomik olarak ele alındığında ise devletlerin mali gücünü gösteren çok disiplinli ve çok yönlü bir alanı kapsar (İçduygu ve Sirkeci, 1999:250; Filip ve Branaşco, 2016:163-166).

Göçler, farklı çalışma alanlarında pek çok ortak paydada birleşmiş ve farklı disiplinlerde incelenmiştir. Göçün çeşitli disiplinler açısından ele alınmasının sebeplerini King (2002:90) göç mekân ve yer değiştirme ile ilgili olduğu için coğrafî, göç alan ve göç veren nüfus yapıları üzerinde etkiler yarattığı için demografik, iş alanları arasındaki mali dengesizliklerden meydana geldiği kadar ekonomik, devletlerin uluslararası göçmen ve mültecilere sınırlarda denetleme ve kısıtlama getirdikleri ölçüde politik bir sorun olabileceğini, göçmenlerin ülkelerini veya bölgelerini terk etmeleri ve göç ettikleri yerlerde uyum sorunlarının araştırılması zorunluluğu nedeniyle de sosyolojik olduğunu belirtmiştir. Sosyal yapı ve kültürel sistemlerin göçten etkilendiğini ve bu durumun da göçmenleri etkilediğini ifade etmiştir.

Sunata (2013:206) göçmenlerin hayat deneyimlerini üç farklı evrede gerçekleştirdiklerini öne sürmüştür:

-İlk evrede göçmenlerin yer değiştirmeden önce birlikte bir eve sahip olma durumlarına ‘yabancılaşma öncesi süreç’,

-İkinci evrede başka bir yere göç ile farklı kültürlerin etkisiyle memleket özlemi çekmeye ve göçmenler arasında birliğin bozulacağına, böylece ‘yabancılaşma’ya gidileceğine,

-Son evrede ise göçmenler arasında ya tümüyle birliğin bozulacağına ya da tekrar korunacağına vurgu yapılmıştır.

Sunata’nın öne sürmüş olduğu üç farklı hayat deneyimi evresi bize göç sorununu toplumsal açıdan daha kolay değerlendirebilme imkânı sunmuştur. Buna göre, ilk evrede göçmenlerin aynı evde bir aile olma gereksinimlerinin karşılanması gerektiği belirtilmiş, ikinci evrede göç süreci boyunca duyulan özlem duygusunun aile arasında yabancılaşmaya sebep olabileceği ve son aşamada ise ya aile olma kavramının gerekliliği olan birliğin korunacağına ya da tamamen bozulacağına vurgu yapılmıştır.

Göç olgusu içinde göç hareketlerine dahil olanlara “göçmen” denir (Sandal ve diğ., 2016:463). Dünyada uluslararası göç eden insanlar için kabul gören genel göçmen tanımları bulunmaktadır. Göç Terimleri Sözlüğü (2009) göçmeni; “kişisel rahatlık amacıyla ve dışarıdan bir zorlama unsuru olmaksızın ilgili kişinin hür iradesiyle göç etmeye karar verdiği durum” şeklinde belirtmiştir. Hukuki olarak ise, göçmen kavramı farklı açıdan ele alınmaktadır. Türk Hukukunun 5543 sayılı İskân Kanunu göçmeni: “Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup, yerleşmek amacıyla tek başına veya toplu halde Türkiye’ye gelip bu kanun gereğince kabul olunanlar” şeklinde belirtmiştir (İskân Kanunu, 2006).

Göç ile ilgili olan diğer iki kavram ise mültecilik ve sığınmacılıktır. IOM (Uluslararası Göç Örgütü, 2009:43) yayınladığı uluslararası göç terimleri sözlüğünde mülteci kavramını “İrki, dini, tabiiyeti, belirli bir sosyal gruba mensubiyeti ve siyasi görüşleri yüzünden haklı bir zulüm korkusu nedeniyle vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve söz konusu korku yüzünden, yaşadığı ülkenin korunmasından yararlanmak istemeyen kişidir” şeklinde açıklamaktadır. Olson (1979) ise mülteci kavramını, dış güçlerin etkisiyle buldukları yerden başka bir yere doğru hareket ederek evlerini terk etmek zorunda bırakılan ve önceki hayatlarını değiştirerek yeni hayata uyum sağlamaya çalışan insanlar olarak tanımlamıştır (akt. Hugo, 2008:12). IOM sığınmacı kavramını “İlgili ulusal ya da

uluslararası belgeler çerçevesinde bir ülkeye mülteci olarak kabul edilmek isteyen ve mültecilik statüsüne ilişkin yaptıkları başvurunun sonucunu bekleyen kişilerdir. Olumsuz bir karar çıkması sonucunda bu kişiler ülkeyi terk etmek zorundadırlar ve eğer kendilerine insani ya da diğer gerekçeler nedeniyle ülkede kalma izni verilmemişse bu kişiler ülkede kayıt dışı (belgesiz) bir durumda bulunan herhangi bir yabancı gibi sınır dışı edilebilirler” olarak tanımlanmaktadır (IOM, 2009:49).

2.2. Göçe İlişkin İstatistik Veriler

19. yüzyıla kadar geleneksel göç alan ülkeler ABD, Kanada, Yeni Zelanda ve Avusturalya olarak bilinmektedir. Bu zaman dilimine kadar özellikle Kuzey Amerika dış göçün ana kaynağını oluşturmuştur. Önemli bir göç kaynağı olan Avrupa, 19. ve 20. yüzyılın başlarında uluslararası göç alıcısı olmuştur. II. Dünya Savaşı sonrasında Avrupa'nın yenilenme süreci ile birlikte nitelikli işçilere talebinin artması, Avrupa'dan dışarıya göçleri bir süreliğine yavaşlatmıştır. 1960'lı yıllarda ABD ve Kanada, nitelikli işçi sıkıntısı çektiğini duyurmuştur. ABD, 1967 yılında ülkesine kabul edeceği göçmen seçiminde ırksal ve ulusal değişiklikleri ortadan kaldırmak ve iş gücü ihtiyacını karşılamak için göç yasasını değiştirmiştir. Bu değişiklikler başta Asya, Afrika ve Latin Amerika gibi pek çok ülke için Kuzey Amerika'ya göç fırsatları yaratmıştır. Böylece 21. yüzyılda küresel göçmen nüfusunda Latin Amerika, Asya ve Afrika nüfusunda belirli bir azalış olurken, özellikle Avrupa'da Avusturya, Yeni Zelanda ve Kuzey Amerika'da ciddi oranda artışlar meydana gelmiştir (Li, 2008:5).

Birleşmiş Milletler tarafından 2017 yılında yayınlanan Uluslararası Göç Raporuna göre dünya çapındaki uluslararası göçmen sayısı son yıllarda hızla artmaya devam etmiş, 1980 yılında dünyada menşei ülkesi dışında bir başka ülkede yaşayan dünya nüfusunun %2,2'sine tekabül ederken, 2005'te sayı %2,9'a yükselmiş ve 1980 ile 2005 yılları arasında göçmen sayısı her yıl 3,6 milyon artmıştır. Yine 2000 yılında 173 milyon, 2010 yılında 220 milyon ve 2017'de 258 milyona ulaşmıştır (Li, 2008:2; UN, 2017:1). Avrupa'nın Eurostat (2019) verilerine göre, 2019 yılında 2,7 milyon kişi göç ederek Avrupa'ya girmiştir. Yine 1 Ocak 2020'de Avrupa'da yaşayan 447,3 milyon kişinin 23 milyonu (%5,1) Avrupa Birliği vatandaşı olmadığı belirtilmiştir. Bu büyüme göçlerin dünya üzerindeki önemini de ortaya koymaktadır. Apak (2014:54) bir araştırmasında birçok sosyal bilimcinin günümüz çağını “göç/ler çağı” olarak adlandırdığını ifade etmiştir.

Ortadoğuda meydana gelen politik olaylar ve sosyal yapının değişimi, çıkar çatışmaları, sömürüler, iç karışıklıklar gibi yıllardır devam eden olayları göz önünde bulundurursak Türkiye bu ülkeler için bir kaçış olarak görülmekte ve birçok insanın göç bölgesini oluşturmaktadır. Türkiye 1960'lı yılların başından 1970'lerin sonuna kadar Almanya başta olmak üzere Avrupa'ya işçi olarak pek çok vatandaş göndermiş ve dış göç vermiştir (Tümtaş ve Ergun, 2016:1350). Türkiye 1980'li yıllardan önce göç veren bir ülke konumundayken günümüzde göç alan ülke konumuna gelmiştir. 1980 ve sonrası daha yoğun göç almaya başlayan Türkiye, aldığı dış göçler ile 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile yabancı uyruklular için zamanın şartlarına uygun düzenlemeler yapmıştır (Akıncı ve diğ., 2015:78). Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre, Türkiye'ye göç edenlerin sayısı 2019 yılında önceki yıla göre %17,2 yükselerek 677 bin 42 kişi olmuştur (TÜİK, 2019).

3. Göçmenlerde Kültürel Uyum

Türk Dil Kurumuna (2019) göre uyum, topluma veya bir duruma uyum sağlamak anlamına gelir. Uyum, göç eden bireylerin ev sahibi kültürün davranış biçimlerini ve kültürel değerlerini kapsayacak şekilde büyüme sürecidir (Bennett, 1998:16). Bu söylemlerde uyum teriminin tercih edilmesinin amacı Türkiye'deki göçmenlerin kendi kültürlerini de muhafaza ederken göç edilen toplumun kültürüne uyum sağlamayı kolaylaştırmasıdır (Bostan, 2018:53). Uyum süreci uluslararası göçmenler için de geçerlidir. Ana vatanlarından yeni bir ülkeye göç hareketinde bulunan insanların bu duruma uyum sağlamaları ve hayatlarını devam ettirebilmeleri iyi bir uyum sürecine bağlıdır (Apak, 2014:58).

Göçmenler, göç sürecinde sosyal çevre ile buldukları etkileşimlerde çoğunlukla dışlanma tecrübe etmektedirler (Poyraz-Tacoğlu, Arıkan ve Sağır, 2012:1948). Dışlanma ile ilgili yapılan literatür çalışmalarında bölgesel gruplaşmaların meydana geldiği, bu gruplaşmaların da gettolaşmaları doğurduğu belirtilmiştir. Gettolaşmalar genellikle belirli bir mekânda yoğun olarak yerleşen göçmenlerin olduğu bölgelerde meydana gelir. Getto, herhangi bir bölgede aynı ırksal ve kültürel değerleri paylaşan, bir takım insanın bir araya gelmesi ile ortaya çıkan bir oluşumdur (Canatan, 2011:13). Gettolar genellikle aynı etno-kültürel değerlere sahip insanlar tarafından oluşturulduğu için homojenlik göstermektedir (Çavuşoğlu, 2011:214).

Bazı göçmenler ise bir veya daha çok ülkede konumlanmış olarak hayatlarını sürdürebilirler. Böylece yeni bir aile ‘transnasyonal aile (transnational family)’ yani Türkçe’de söylenişi ile “ulus ötesi göçmen aileler” modeli ortaya çıkmıştır (Bryceson ve Vuorela, 2002). Bu aile oluşumu aynı zamanda diasporaları da beraberinde getirir. Diasporaların herkesçe kabul edilen evrensel bir tanımları yoktur. IOM Göç terimleri Sözlüğü (2009:12) diaspora kavramını “kendi geleneksel yurtlarını bırakıp dünyanın diğer taraflarına dağılan halklar ya da etnik nüfuslar” şeklinde tanımlanmıştır. Ulusötesi teoriler, iki ya da daha fazla kimlik içerdiği için diaspora teorileri ile paralellik göstermektedir. Buna göre ikinci ve üçüncü nesiller öz kimlik ve davranışlarını önceki kuşaklardan miras olarak almaktadır. Böylece hem kendi kültürlerinden kopmamış olur hem de farklı ülkelerdeki sosyal bağlantılarını devam ettirirler (Walker, 2007:277-278). IOM’a (2013) göre diasporalar yaşadıkları ülke için ticari ve diplomatik ortaklıklar için kurulmuş farklı kültür, değer, inanç ve politik sistemin zenginleştirici faktörünü meydana getirmektedir.

Göçmenlerin hem uyum süreçlerine hem de dışlanmalarına etki eden başlıca faktörler; iş gücüne dahil olamama, dil bilmeme sebebiyle iletişim kuramama, eğitim düzeyinin düşük olması, eğitim sistemine dahil olamama, yerli halkın bireysel tutumları, göç edilen ülkenin politik tutumu, göç edilen yerde kalma süresi ve ev sahibi ülkenin kültürüdür (Lee ve Westwood, 1996:29-42). Sidanius (1993:311-322) Teksas Üniversitesinde ırkçılık ve cinsiyetçilik üzerinde yaptığı bir araştırmada eşitlikçi ilkeyi gözetmeyen ve toplumsal sınıf farkını önemseyen bireylerin siyahiler ve kadınlar gibi daha düşük güçte olan azınlık gruplarına karşı negatif tutumlar sergiledikleri ifade edilmiştir. Aynı zamanda bu araştırmada grupların toplumsal kabulünde yalnızca cinsiyet ve ırk bağlamının etkili olmadığı bunların yanı sıra eğitim, akademik başarı, dini mezhep, muhafazakârlık ve eşitlik karşıtı gibi faktörlerin de kabul görmeme ile ilişkilendirilebileceği belirtilmiştir.

Göç süreci yetişkinler kadar çocukların da yeni çevreye uyumları ve bu çevreyi algılama şekilleri önemli alanlardan birisidir. Göç ile birlikte yeni bir çevreye ve sosyal yaşama uyum sağlama süreci çocuklarda ruhsal bozulmalara (davranış bozukluğu, şiddet yönelimi, depresyon, antisosyal kişilik geliştirme, anksiyete bozukluğu gibi) neden olabilir (Gülmez ve Öztürk, 2018:466; Kaştan, 2005:216-229). Küçükali ve Özdemir-Çevik’in (2018:2155) Türkiye’de yaptığı bir çalışmada göçe uyum sağlayamayan çocuklarda ciddi oranda ruhsal bozulmalar ve sağlık sorunlarının ortaya çıktığı, özellikle sigara, alkol ve uyuşturucu madde bağımlılığı, hırsızlık, suça karışma, şiddette maruz kalma gibi olumsuz davranışlara yöneldikleri tespit edilmiştir. Schachner (2017:1-17) Avrupa’da yaptığı bir çalışmada göçmen çocukların yaşam değişimlerine uyum sağlayan belirleyiciler arasında; değişimi negatif olarak algılayan insanların sayıca fazla olduğu, gruplar arası iletişimin çok sınırlı olduğu, kültürel çoğulculuğun özümsemediği, göçmen çocukların okullarda akran ayrımcılığına maruz kaldığı ve göçmenler ile yerli halk arasında eşit olmayan toplumsal koşulların yaratıldığı bir kültürde uyum sağlayamama sorununun daha çok olduğunu belirtmiştir.

Göçmenlerin bireysel olarak yaşadığı zorlukların yanı sıra mezzo boyutta düşünürsek aile bağlamında da farklı sorunlar ortaya çıkarabilmektedir. Göç olgusu, aslında bakıldığında tek bir bireyi değil bütün aileyi etkiler. Göçmenler farklı sebeplerden dolayı vatanlarını terk etmek zorunda kalırken, aile üyelerinin hepsini yanlarına alamamaktadırlar. Aile bireylerinin birbirinden uzak düşmesi ve mülteci olarak kabul edilen kişinin gittiği ülkeye kabul edilmesi üzerine, aile olmanın gereği olarak, geride bıraktığı aile üyelerini yanına alma eğilimi görülmektedir (Buz, 2003:4).

4. Göçün Aile Üzerindeki Etkisi

Göç olgusu bireylerin yaşamlarının her döneminde etkili olduğu gibi aile ve aile ilişkileri üzerinde de önemli izler bırakmaktadır. Literatürü incelediğimizde aileye ilişkin pek çok farklı tanımın yapıldığını görebiliriz. Bu tanımların bazılarında bireyler arası ilişkiler vurgulanırken bazılarında aile fonksiyonları, bazılarında aile üzerine düşen sorumluluklar gibi farklı alanlara vurgu yapılmaktadır. Dolayısıyla kültürler farklılaştıkça aile yapılarında da değişimler yaşanmakta bu sebeple sosyal bilimlerin diğer alanlarında olduğu gibi aile kavramını da net ve kesin sınırlarla tanımlamak mümkün olamamaktadır (Ozankaya, 1994; Yörükoğlu, 1992; Sayın, 1987; Keskin, 2016; Baloğlu ve Bulut, 2015; Carr, 2000). Dolayısıyla göç olgusu aile yaşamında da bazı değişimlerin ve dönüşümlerin yaşanmasında etkili olmaktadır.

Göç kararı yalnızca bireyleri etkileyen bir olgu değildir aynı zamanda bireylerin ailelerini de etkileyen adeta zincir etkisi gösteren bir olgudur. Göç etme kararları ailelerde dağılma, akrabalık bağlarında zayıflama, ailenin toplumsal ilişkilere katılımında azalma ve aile bireyleri arasında etkileşimin bozulması gibi sonuçlar doğurabilir (IOM, 2012:10-11). Göç hem aileleri hem de toplumları etkiler ve coğrafi olarak birbirinden ayrı düşen aileler için yeni sosyal, ekonomik, kültürel sorunlar yaratabilir (Chappell and Sriskandarajah, 2007:5).

Göçün çok boyutlu bir süreç olduğunu düşündüğümüzde ailelere, göç veren ve göç alan ülkelere pozitif katkılar sunduğunu da görmezden gelemeyiz. Örneğin, bireylerin kendi ekonomik refahını arttırmayı sağlar, geride kalan aile üyelerinin ihtiyaçlarını karşılamaya yardımcı olur, göç veren ülkeye döviz gibi önemli kaynaklarla geri dönüşleri sağlar, göç alan ülkeye iş gücü gibi kaynaklar sağlamaya yardımcı olur (Chappell ve Sriskandarajah, 2007:5). Göçmen aileler gittikleri ülkelere kendi gelenek ve görenekleri de beraberlerinde götürür ve kültürel çeşitliliğe katkıda bulunur. Al-Sharmani ve diğ., (2017:2) aile üyelerinin çeşitli toplumsal sistemler içinde ilerlemek ve menşei ülkelerindeki kültürel normlarını korumak için göç ettikleri ülkelere kendilerine has birtakım uygulamaları da beraberlerinde götürmekte olduklarını belirtmiştir. Aynı zamanda bu çalışmada, Müslüman göçmenlerin evlenmek için hem buldukları ülkenin resmi nikâhını hem de mensup oldukları dinin nikâhını kıymaları buna örnek olarak gösterilmiştir.

Göçün aile üzerinde olumlu olduğu kadar olumsuz etkileri de elbette mevcuttur. Literatürlere baktığımızda göçün aile üzerinde dil sorunu ve kültüre uyum sağlayamamak (Suárez-Orozco, 2016:29-30), sağlık ve barınma (Kara ve Nazik, 2018:62-66), eğitim sorunu (sheMolu, 2017:1683-1688), ekonomik sıkıntılar (Dobson, 2009:357) gibi olumsuz etkileri ile ilgili birtakım çalışmalar yapıldığını görmekteyiz. Farklı sebeplerle birbirinden ayrı yerlere göç eden aileler birçok sorunla karşı karşıya kalabilmektedir. Baba para kazanmak için göç etmiş ise annenin babalık rolünü de üstleniyor olması çocuklarla aralarında iletişim problemlerinin ortaya çıkmasına sebep olmakta ve çocuklarla birlikte kalan anne onları tam olarak denetleyememektedir. Böylece aile içinde rol ve sorumluluk dağılımında farklılaşmaların olduğu görülmektedir (Güneş, 2006:181-199). Dil (2015:162) yaptığı bir çalışmada; göçün aile üzerinde finansal zorluklarla birlikte parçalayıcı bir etkisinin olduğunu ortaya koymuştur. Halkın parçalanmış ailelere yönelik negatif tutumlarının olduğunu ve bu negatif tutumların da eşler arasında tartışmalara sebebiyet vererek göçün aile üzerinde olumsuz etkilerini açıklamaya çalışmıştır. Ulus ötesi göçmen olarak adlandırdığımız ailelerde, aile üyelerinin iletişimleri çok sınırlı bir unsur olarak karşımıza çıkabilir. İletişimleri telefonla ya da görüntülü konuşma ile kısıtlıdır. Bir diğer sorun olarak aile içindeki refah ve birlik duygusu eskisi kadar sıkı değildir. Çünkü coğrafi uzaklık ailelerin bir arada bulunma zamanlarını kısıtlarken aynı zamanda aile içindeki ortak paylaşımları da azaltmaktadır (Cho ve Allen, 2019:76-86). Göçmen aileler arasındaki coğrafi ayrılık zamanla parçalanmalara, evliliklerin bitmesine, çocukların aileden uzaklaşmasına, geride kalan eş için ruhsal bunalım ve yalnızlık gibi hislere yol açabilmektedir (Pribilsky, 2004:313-334).

4.1. Göçmen Ailelerin Yapısındaki Değişimler

Göç, aile bireylerine farklı sorumluluklar yükleyebilir (Al-Sharmani, 2007:1-16). Göç ile ailede eşlerin üstlendikleri roller değişebilir, bu durum da ailede rol karmaşası ortaya çıkabilir (Akgül-Gök, 2013:35). Bir başka deyişle toplumsal cinsiyet rolleri ve klasik aile rol modellerinde cinsiyet ilişkilerinin dönüşümleri, kuşaklar arasındaki cinsiyet rollerinin değişmesinde belirleyici bir rol oynamaktadır (Grillo ve Mazzucato, 2018:126).

Yer değiştirme nedeniyle aile yapılarında geleneksel toplumsal cinsiyet algısı çerçevesinde aile içi istismar ve şiddet artışı gibi olumsuz etkiler görülebilir. Kadınlar toplumsal cinsiyet algısı sebebiyle daha çok baskılandığı için uyum sağlamakta ve dil öğrenmekte daha çok zorlanır. Çocuklar evdeki baskıdan kurtulmak için aileleri ile iletişim ve etkileşimlerini azaltır ve bu durum ailevi bağları zayıflatabilir. Çocuklarda sosyal sorunların görülme olasılığı artar. Ayrıca sağlık hizmetlerine erişememe ve kötü barınma koşulları göç ile birlikte aile üzerindeki olumsuzluklara örnek olarak gösterilebilir.

Göç ile birlikte aile yaşamında meydana gelen en önemli değişimlerden birisi kadınların aile içinde sahip oldukları statü ve sorumluluklarında oluşan değişimlerdir. Ailedeki ekonomik sıkıntılar kadınların çalışma hayatına girmesinin yolunu açarken, erkeklerin evdeki otoritelerini azaltmaya başlamıştır. Aynı zamanda iş hayatına atılan kadın para kazanmaya başlamış ve yavaş yavaş ekonomik bağımsızlığını eline almıştır. Yıllar geçtikçe aile tanımlarında da değişiklikler olmuş ve erkekler de ev ve çocuk işlerine yardım etmeye başlamıştır (Yıldırım, 2015:968). Ailede kadının çalışması ve bilinç düzeyinin artması ile cinsiyet eşitliği kavramı daha çok öne çıkmaya başlamıştır. Örneğin, cinsiyet eşitliğinin farkındalığı ile kadın istihdamının artmasını işverenler desteklenmiş, bu durum aynı zamanda erkeklerin ev işleri, çocuk bakımı gibi sorumluluklar üstlenmesini teşvik etmiştir (Pessin ve Arpino, 2018:968). Aile yapısında meydana gelen diğer önemli bir değişimde ailelerin sahip oldukları çocuk sayılarındaki düşüştür. Kadının çalışma hayatına katılması, eğitimin öneminin artması, ailelerin yeni çevreye uyum süreçlerinde meydana gelen sosyo-ekonomik ve maddi sorunların başlaması ailede çocuk sayısının azalmasına sebep olmuştur (Yıldırım, 2015:967). Aile içinde ebeveynlerin rol dağılımının değişmeye başlaması ile çocukların yetiştirilme tarzları da değişim göstermeye başlamıştır. Örneğin, geleneksel aile yapısını benimseyen toplumlarda şiddet (özellikle fiziksel şiddet) önemli bir disiplin aracı olarak kullanılırken, göç eden ailelerde değişen kültür ve artan eğitim düzeyi ile şiddetin çocuklar üzerinde negatif etkiler yarattığı görülmüş ve azaltılmıştır. Değişimlerin temel nedeni olarak göçmenlerin karşılıklı etkileşime girdiği ev sahibi ülkelerin yaşam tarzlarını örnek almaya başlamaları gösterilebilir (Tezel-Şahin ve Cevher, 2007:782).

4.2. Göçmen Aileler ve Çocuk İlişkileri

Göç sürecinin bir zincirin birbirine bağlı halkaları olduğunu düşünürsek mutlaka çocukları da bu zincirin vazgeçilmez bir halkası olarak ele almamız gerekmektedir. Ailede özellikle ergenlik çağındaki çocukların ve zaman zaman kadınların da göç edecekleri yere ilişkin fikirlerinin alınmaması aile içi ilişkileri olumsuz etkilemektedir (de Haasand Fokkema, 2009:12). Göçmen ailelerin kız ve erkek çocuklarına karşı tutumları geleneksel toplumsal cinsiyet rollerine göre farklılık gösterir. Kız çocuklar göç ettikleri yerlerde aile içinde kardeşlerine bakmakla sorumlu tutulurken, erkekler genellikle okulu bırakıp aile ekonomisine katkıda bulunmak için çalışmaktadır (Bakker ve diğ., 2009:10).

Göç olgusu çocukların çeşitli ihmal veya istismara maruz kaldığı bir sürece dönüşebilir. Göç etmiş ailelerin çocuklarına yönelik istismar ve ihmal daha fazla olduğu için hak ihlalleri daha sık görülebilmektedir. Göç eden çocuklar, göç edilen yerlerde yalnızlıkla yüzleşmek zorunda kaldıklarından dolayı zaman zaman kötü alışkanlıklara (madde bağımlılığı, dilencilik gibi) yönelme eğilimleri gösterebilirler. Hatta ebeveyn ihmali olan çocuklar kendilerine dâhil olacakları bir grup bulmak istedikleri için çeşitli istismarlara maruz kalabilirler. Ayrıca ebeveynlerin ihmalleri ile psikososyal bozukluklar ve akademik başarıda düşüşler yaşayabilirler, göç ile birlikte

sorumlulukların artması, motivasyon ve ebeveyn desteğinin eksikliği çocuklar için akademik başarıyı düşüren etmenlerdir (Bakker ve diğ., 2009:8). Göçmen çocuklar; çocuk yaşta evlendirilmeler, ayakkabı boyacılığı, kâğıt toplama işçilik, seyyar satıcılık, inşaat işçiliği, tekstil, hizmet sektörü, mevsimlik tarım işçiliği gibi statüsü düşük ve istismara açık alanlarda çalıştırılmakta, birçok ihmal ve istismarla yüz yüze gelmektedir (Bokhari, 2008:201-203). Ayrıca göç, ebeveynler tarafından çocuklarla başa çıkamadıklarını düşündükleri zaman disiplin cezası (geri göndermekle tehdit etme, terk etme gibi) olarak da kullanılabilir (Orellana ve diğ., 2001:583).

Güzel (2013:2) Denizli’de yaşayan 394 göçmen çocuk ile yaptığı araştırmada göç olgusundan en çok etkilenen grubun çocuklar olduğunu üstelik iş durumu, eğitim-öğretim, sağlık, barınma, yemek, güvenlik gibi göçmen ailelerin karşılaştığı pek çok zorluğun doğrudan çocuklara etki ettiğini belirtmiştir. Göçmen çocukların okul yaşamı, sosyal yaşam, arkadaş çevresi gibi alanlarda etkileşimde buldukları kişi ya da grupların etkisi ile kolayca yönlendirilmekte olduğu bu durumun da risk teşkil ettiği vurgulanmaktadır. Ayrıca eğitim seviyesinin düşük olması, ekonomik yetersizlik, kültürel farklılık gibi değişkenler toplumsal yapıda göçmen çocukların içinde buldukları dezavantajlı durumu ve risk alanlarını da genişlettiği belirtilmiştir. Göçe adapte olamayan çocuklarda anti-sosyal kişilik bozukluklarının görüldüğü, suç oranı ve madde kullanım oranının yüksek olduğu bildirilmektedir (Kızmaz ve Bilgin, 2010:269). Bushin’in (2008:452) İngiltere’de yaptığı bir araştırmada ise sadece yetişkinlerin finansal güce sahip olduğu için göç kararı veren bir otorite olduğu, çocukların ise göç etmeye karar verildiği aşamada ya yok sayıldığı ya da ailesine ekonomik katkı sağlayan etkisiz faktör olarak görüldüğü belirtilmiştir. Orellana ve diğ., (2001) göre ise çocuklar, göç eden yetişkinlerin yanında götürülen ya da ardında bırakılan göçten etkilenen bir ‘obje’ olarak görülmüştür (Dobson, 2009:356). IOM (2010:18) göçmen çocukların karşılaştığı zorluklar arasında yetersiz beslenme, barınma, kıyafet ve yetişkin gözetiminde eksiklikler olduğu belirtilmiştir. Ayrıca dil eksikliği, göç edilen ülkedeki mevcut kamu hizmetleri hakkında bilgi eksikliği, eğitim sistemindeki kısıtlamalar veya sınır dışı edilme korkusundan dolayı eğitimde de sorunlar yaşamaktadırlar (Yıldırım, 2015:971).

4.3. Sosyal Dışlanma

Avrupa Konseyinin belirttiği tanıma göre sosyal dışlanma (social exclusion), bireylerin yoksulluk, temel eğitim becerilerinden mahrumiyet veya ayrımcılık ile sosyal yaşamdan çıkarılma ve toplumsal yaşama istedikleri şekilde dâhil olamama sürecidir. Bu durum bir yandan bütçe, eğitim, sağlık gibi temel hakları kısıtlarken diğer yandan da sosyal ağlara ve iletişimlere de engel olmaktadır (Joint Report on Social Inclusion, 2005:10).

Göçmenlerin en sık karşılaştıkları problem sosyal dışlanmaya bağlı ortaya çıkan ayrımcılıktır. Birçok topluluk ve ülke göçmen ağırlamıştır, fakat çoğu zaman birer tehdit olarak algılanmaktadır özellikle son zamanlarda medyada göçmenlere karşı oluşturulan olumsuz algı ve tutumlar nedeniyle iyi ilişkiler kurulamamış, dolayısıyla göçmenlere yönelik olumsuz tutum ve ırkçı saldırılar artmıştır (Burnert ve Peel, 2001:545; Türk Tabipler Birliği, 2016:12).

Göçmenlerin ötekileştirilmesi, toplumsal bütünleşme, yani uyumun devre dışı kalmasına sebep olabilmektedir (Baurder, 2008: 62-69). Yerli halk bir taraftan kendi kültürünü korumaya çalışırken bir yandan da alt kültür oluşturur ve göçmenler ötekileştirilmiş olur (Schmitz, 2003:38; Ünver, 2003:83 akt. Güzel, 2013:19).

Sosyal dışlanmaya maruz kalan göçmenler yaşamlarını sürdürebilecekleri toplumsal refah sisteminden daha uzağa düşmelerine, kaynak ve olanaklara erişimlerin engellenmesine ve ötekileştirilmelerine sebep olabilmektedir. Sosyal dışlanma yaşayan göçmenler diğerleri gibi normal sayılabilecek bir hayat süremezler, sosyal olanaklardan faydalanamazlar. Dışlanmış bireylerin stres ve kaygı düzeyi artar, ayrıca öz saygılarını kaybedebilirler. Özsaygısı zedelene bireyler çevrelerindeki insanlara ve toplumsal kurumlara karşı güven ve inancını kaybeder, bu durum sadece

bireylere değil ilerde topluma da zararlı hale gelebilir (Hekimler, 2012:17-18; Çağlar-Deniz ve diğ., 2016:23).

4.4. Dil Sorunu

Dil; kişiliği, duyguyu ve güveni etkileyen bir iletişim aracıdır. Göçmenler yerleştikleri toplumlara uyum sağlamak için yepyeni bir dil öğrenmek zorundadır (Şahin, 2001:65). İnsanların kendilerini net bir şekilde ifade edebilmeleri için dil yeteneklerini tam olarak kazanmaları gerekmektedir.

Dil yoksunluğu göç eden bireylerin yerel yaşama dâhil olamamasının ve uyum sağlayamamasının en büyük nedenini oluşturmaktadır. Göçmenlerin dil problemi sebebiyle aynı dili konuşan insanlarla daha çok iletişim kurduğu böylece yerel imkânlardan iyi bir şekilde yararlanamadıkları bilinmektedir (Dil, 2015:167). Örneğin, daha etkin ve yerinde bir tedavi planı uygulamak için sunulan sağlık hizmetleri göçmenlerin dilinde olması gerekir. Bazı bölgelerde sağlık hizmetlerinin daha kaliteli olması için dağıtılan broşür ve tanıtıcı kitapçıklar göçmenlerin dilinde basılmaktadır böylece göçmen grupların daha kaliteli bir hizmet almaları sağlanabilmektedir (Burnett ve Peel, 2001:546).

Aile içinde en çok dil problemi yaşayan bireylerden biri çalışmayan kadınlardır. Ev hanımı olan kadınlar sosyal hayata katılım sağlayamadıkları ve sınırlı bir iletişim kurdukları için dil problemi yaşamaktadırlar. Dil bilmedikleri için komşuluk ilişkileri kuramamakta, arkadaş edinmemekte ve ev dışındaki işleri tek başına halledememektedir. Böylece dil bilmeyen kadın, erkeğe ve hızlı öğrenen çocuklara bağımlı kalmaktadırlar. Hatta bu nedenle kadınlar, aile içinde zaman zaman baskılanmakta ve şiddete uğradıklarında kendilerini savunamamaktadırlar.

Mercan-Uzun ve Bütün (2006) Türkiye’de dış göç örneği olması sebebiyle Suriyeli sığınmacı çocuklar üzerinde yaptıkları bir çalışmada dil sorunlarına bağlı olarak öğretmenlerle görüşmüştür. Öğretmenler; Suriyeli çocukların hem kendileri ile hem de yaşlıları ile iletişim kuramadıklarını, bu sebeple sınıfta yalnız kaldıklarını, yaşlıları ile dil sorunu yüzünden problemler yaşadıklarını ve bu problemleri öğretmenlere ifade edemedikleri için problemlerle kendi kendilerinin başa çıkmak zorunda kaldıklarını belirtmiştir. Suriyeli çocukların dil problemleri yüzünden dışlanmaya maruz kaldıklarını ve yaşlıları ile ciddi sorunlar yaşadıklarını belirtmiştir. Öngören ve arkadaşlarının (2017) göçmen çocukların yaşadıkları uyum problemlerinin öğretmen görüşleri açısından incelenmesi adlı araştırmada, göçmen çocukların en önemli probleminin dil ve iletişim olduğu, bu durumun da uyumu zorlaştırdığı belirtilmiştir. Göçmen çocukların Türkçe bilmemelerinden dolayı diğer çocuklar tarafından dışlandıkları ve oyunlarına dâhil edilmedikleri bu sebeple de göçmen çocukların kendi içerisinde gruplar oluşturarak uyumu zorlaştırdıkları ifade edilmiştir.

4.5. Eğitim Sorunu

Daha düşük eğitim seviyesine sahip olan yetişkin göçmenlerin ev sahibi ülkede yaşadıkları sorunlar ile başa çıkabilme imkânı güçleşmektedir. Aynı şekilde çocukları için iyi bir hayat isteyen ebeveynler eğitim konusunda oldukça endişelenmektedir. Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi madde 22’de sığınma ülkesinin mültecilere eğitim hakkı sağlama yükümlülüğünün olduğu belirtilmiştir (Sayın ve diğ., 2016:11).

Alton-Lee (2003) Yeni Zelanda’da okullardaki farklı çocuklara sağlanan eğitimin kalitesi üzerine yaptığı bir çalışmada, okullardaki farklılıkları kabullenmenin ve farklılıkları bir fırsat olarak değerlendirmenin herkese eşit eğitim hakkı sağlamak ve bireylere uygun eğitim vermek için gerekli olduğunu belirtmiştir. Ancak çoğu zaman göçmen çocuklar okulların düzenini bozan ve uyum sağlayamayan bireyler olarak görülmektedir. Türkiye’nin Suriye’den göç almasının ardından bu konu daha çok gündeme gelmiştir. Sakız (2016) Türkiye’de göçmen çocuklar ve okul kültürleri üzerine yaptığı bir çalışmada okul yöneticileri ile görüşmüştür. Okul yöneticileri göçmen çocuklar için ayrı bir eğitim programının düzenlenmesini, yoksa göçmen çocukların başarılı olamayacaklarını ve

eğitimde kazanım elde edemeyeceklerini ifade etmişlerdir. Yöneticiler göçmen çocukların kendi okullarında eğitim görmesini hoş karşılamadığını, genel olarak okullardaki homojen kitlenin devam etmesi gerektiğini düşünmektedirler. Fakat araştırmalar okula devam etmeyen mülteci çocukların daha çok istismar ve kötü muamele riskine maruz kalabileceğini belirtmiştir (Şener ve Ocağcı, 2014:62; Küçükali ve Çevik-Özdemir, 2018:2154).

4.6. Sağlık Sorunu

Göç eden bireylerin sağlık hizmetlerine ihtiyacı vardır (Çalım-İldam ve diğ., 2012:12-13). Menşei ülkelerinde karşılaştıkları savaş, sağlıksız ve yetersiz beslenme, hijyen için yeterli su bulamama gibi çeşitli durumlar nedeniyle karşılaştıkları hastalıkları yerleştikleri ülkelere taşıyabilirler ya da yeni ortama bağlı çeşitli sağlık sorunları meydana gelebilir (Çevik, 2016:81). Ayrıca göçmenlerin maruz kaldığı ayrımcı politikalar da yaşanan sağlık problemlerinin ivmesinde artışa sebep olur (Ertem, 2015).

Göçmenlerde en sık rastlanan sağlık sorunları vitamin yetersizlikleri, kan eksiliği, istem dışı ve riskli gebelik, doğum esnasında meydana gelen sorunlar, çocuklarda büyüme ve gelişim geriliği, kronik hastalıklar, bulaşıcı hastalıklar, aşı ile tedavi edilebilecek olan hastalıklar, HIV/AIDS gibi cinsellikle bulaşabilen hastalıklar ve psikolojik rahatsızlıklar olarak sıralanabilir (Aydemir ve Şahin, 2018:139). Göçmenler arasında oldukça fazla görülen sağlık sorunları arasında bulaşıcı hastalıklar ilk sırada yer almaktadır. Bunlardan en sık görülenleri kızamık, ishal, verem, solunum yolu hastalıkları gibi çeşitli sağlık problemleridir. Bu gibi çeşitli sağlık problemlerinin göçmenler arasında yaygınlaşmasının sebepleri arasında; maddi imkânsızlıklar, yetersiz beslenme, temiz olmayan ortamlarda yaşanılması, çeşitli kültürel özelliklerden dolayı hastaneye gidilememesi, sağlık hizmetlerine göçmenlerin erişimlerinin yetersiz olması gibi engellerden bahsedilebilir (McCann ve diğ., 2010:362).

Göç esnasında göç eden ailelerin başa çıkmak zorunda olduğu problemler çocukları etkilemekte ve göç eden çocuklar hem hane içerisinde hem de yaşadıkları toplum içerisinde dezavantajlı duruma düşmektedir (Çevik, 2016:83). Göç hareketleri sırasında yeni doğan ve kronik hastalığı olan çocukların sağlık durumları takip edilememekte ve bağışıklık azalmaktadır. Ayrıca çocuklarda bu durumlar ömür boyu devam edebilen depresyon, arkadaşlık ilişkilerinde uyumsuzluk, hiperaktivite, düşük benlik saygısı, düşük yaşam doyumu gibi davranışsal ve ruhsal sorunlara yol açabilmektedir (Kara ve Nazik, 2018:65).

4.7. Psikososyal Sorunlar

İnsanların hayatlarında göç en önemli yaşam olaylarından biri olarak karşımıza çıkar. Göçün bireylerin kendi istekleri dışında gerçekleşmesi durumunda psikososyal problemlerin arttığı bilinmektedir (Tuzcu ve Bademli, 2014:61). Pek çok göçmen yeni bir kültüre alışırken çevresindeki değişimlere ayak uydurmakta zorluk çekmektedir. Göçmenler göç ettikleri bölgelerdeki kültürel değişimler, sosyal rollerdeki farklılıklar, kültürel şok gibi pek çok etmenle karşılaşır ve göçmenlerin bu etmenlere verdikleri tepkiler değişebilir (Balcıoğlu ve Samuk, 2002 akt. Gülmez ve Öztürk, 2018:467). Göç ile intihar ilişkisini inceleyen bir çalışmada yeni bir yere uyum sağlayamamanın, kötü mali koşullar ve dil problemleri gibi psikososyal etmenlerin göçmenler arasında intihar oranını arttırdığı ortaya çıkarılmıştır (Ekici ve diğ., 2001:210). Göçmenlerde en sık görülen psikiyatrik problemleri; depresyona bağlı bozukluklar, anksiyete, uyum güçlüğü ve somato formdur (Steel ve diğ., 2005:303-510).

Göç etme konusunda isteksiz ve çoğu zaman etkisiz olan kadınlar ve çocuklar yeni bir çevre edinmeye çalışırken birçok sorunla yüzleşmekte ve bu durumla başa çıkmak için pek çok baskı ve stres ile tek başlarına mücadele etmek zorunda kalmaktadırlar. Kadınların cinsiyet rollerine bağlı olarak değişen aile içindeki konumu, göçe karşı isteksizliğin getirdiği yalnızlık duygusu, kültürel örf ve adetlerdeki belirsizlikler, dil öğrenememe gibi sorunlar psikolojik halleri etkileyen önemli değişkenlerdir (Tuzcu ve Bademli, 2014:61). Çocukların göç sürecindeki psikososyal gelişimine;

ailelerin çocuk üzerindeki gözetimi, aile içi iletişim, sevgi, güven, bağlılık, sosyo-ekonomik özellikler, göçün sebepleri ve göç ile ilgili takınılan tavırlar gibi pek çok faktör etki eder (Özdemir ve Budak, 2017:216).

Reijneveld ve arkadaşlarının (2005:145) Hollanda genelinde göç eden ve göç etmeyen 4098 çocuk katılımcı ile psikososyal sorunlar üzerine yaptıkları çalışmada; göçmen çocuklarda genellikle ekonomik yoksunluğa ve dil engeline bağlı olarak psikososyal problemlerin görülme sıklığının daha fazla olduğu belirlenmiştir. Yeni Zelanda'da Çin göçmenleri ile yapılan çalışmada, görüşmecilerin farklı bir kültürde genellikle dil engeli, umduğunu bulamama, eğitim eksikliği ve pişmanlık gibi sorularla karşılaştıklarını ve bu sebeplerle uyum konusunda sorunlar yaşadıkları belirtilmektedir (Abbott ve diğ., 1999).

Literatürü incelediğimizde ruh sağlığı araştırmalarında göçün sarsıcı bir olay olduğunu düşünürsek, göçe maruz kalan çocukların her yönden (duygusal, ruhsal, fiziksel sosyal ve bilişsel) diğerlerine göre daha fazla etkilediğini söyleyebiliriz. Bu sebeplerle göç tecrübesi edinen çocukların yetişkinlik dönemlerinde psikososyal problemlerle daha fazla karşılaştığını söylemek mümkündür (Kim ve diğ., 2018:169; Derezotes, 2000 akt. Topçuoğlu, 2012:51; Gülmez ve Öztürk, 2018:469; Gün ve Bayraktar, 2008:171-172; Polat, 2007:94-95).

5. Yeni Yaşam Tarzına Uyum

Göç küreselleşen ve dinamik bir şekilde değişen dünya düzeninde insanların sosyopolitik koşullar, coğrafi değişiklikler, ülkeler arasındaki tarihsel ve politik ilişkiler, mevcut kaynaklar ve kültürel inançlar gibi unsurlarla şekillenen insan ve çevrenin uyum ilişkisine vurgu yapan bir süreçtir. Bu süreçte dikkat çeken değişimleri üç başlık altında toplayabiliriz:

-Fiziksel değişiklikler: coğrafi değişiklik, iklim değişiklikleri, yaşam koşulları gibi çevresel etmenlere bağlı olarak ortaya çıkan değişikliklerdir.

-Sosyal değişiklikler: yeni insanlar ile iletişim kurmak için kişiler arası iletişimi öğrenmek olarak ele alınmıştır.

-Kültürel değişiklikler: göçmenlerin göç ettikleri yeni kültürleri, gelenek ve görenekleri kendi kültürlerini koruyarak uyum sağlamasıdır (Kopala, Esquivel ve Baptiste, 1994:353).

Göç eden ailelerde göçten sonra yerleşilen ülkedeki sosyal destek ağları, göçün yarattığı olumsuz durumu azaltan bir etmen olarak görülmüştür. Göçmenlerin daha önceden göç etmiş akrabası veya tanıdığı varsa yeni yaşam tarzına daha çabuk uyum sağladığı bilinir (Polat,2007:101). Göçmenler yerleştikleri bölgelerde benzer etnik kökene sahip diğer insanlarla sosyal etkileşimde bulunarak diaspora dediğimiz ilişki ağlarını oluştururlar. Diasporalar, göç kararı alırken, göçten sonraki süreçlerde ve sosyal ilişkiler kurmakta bireylere yardım ederek onların uyumunu kolaylaştırır (Tokol ve diğ., 2018:390-391).

Göç eden çocuklar gayri ihtiyari dâhil olduğu göç süreci içerisinde iki kültürlü yetiştirilirler. Çoğu zaman göçmen çocukların iki kültürlü yetişmesi avantajları beraberinde getirir. Bu durum bir sonraki kuşaklar için olumlu etkiler yaratır. İki kültürlülüğün getirdiği avantajlar arasında; her iki kültürde de etkili olmak (arkadaşlık kurmak ve sürdürmek gibi), rol davranışı geliştirmek (yeni kültüre uyum sağlamak) ve her iki kültürde de sosyal ağlar kurmak olduğunu söyleyebiliriz (Garcia-Coll & Magnuson, 1997: akt. McCarthy, 2010:12). Çocuklarda göç edilen kültüre uyum sağlamak için harcanan zaman yetişkinlere göre daha kısadır. Bunun başlıca sebebi çocuklar için sosyal hayata dâhil olabildikleri okullardır. Çocuklar okullarda, diğer azınlık çocuklar ve yerli çocuklar ile iletişimde bulunur. Böylece çocukların dil becerileri gelişmekte ve uyum sağladıklarından dolayı ailelerine oranla daha az zorluk çekebilmektedirler (Suárez-Orozco, 2016:31). Çocuklar hızlı dil öğrenimi sayesinde aile içerisinde çevirmenlik, aile bireylerine yardımcı olma gibi sorumluluklar üstlenirler.

Uyum süreci kadınlar için daha farklı beklentiler doğurur. Kadınların çalışma yaşamına dahil olması hem aile içindeki yeni düzene hem de değişen cinsiyet rollerine uyum sağlaması

beklenmektedir (McCarthy, 2010:16). Kadınların çalışma hayatına atılması geleneksel toplumsal cinsiyet rollerini sosyo-kültürel boyutta etkiler. Böylece kadın farklı sosyal yetenekler kazanmak, sosyal ilişkiler kurmak ve yerli halk ile iletişim kurmak gibi önemli yetenekler kazanır (Saygın ve Hasta, 2018:319-325). Hem kadının aile içindeki rolleri değişir hem de uyum süreci daha sancısız geçmeye başlar.

6. Sonuç ve Öneriler

Göç olgusu insanlığın var olduğu günden beri süregelen çok boyutlu süreç olarak sayılabilir. Günümüz dünyasında göç politik, ekonomik, sosyal ve kültürel yapılarda pek çok değişimlere sebep olmuştur. Göçün yer değişimlerini de içine alan toplumsal bir olgu olduğu sonucunu çıkarabiliriz. Göçün eş zamanlı pek çok değişime sebep olması ve bu değişimlerin göç alan ve göç veren devletlerdeki kültürel yapıları etkilemesi araştırmacıları bu konuya yöneltmiştir. Pek çok sosyal bilimci göç olgusunu incelerken coğrafi mesafeleri, göçün meydana getirdiği çoklu kültürü ve oluşan yeni toplum tiplerini de araştırmalarına dâhil etmiştir. Böylece göçün ve göçmen ailelerin göç olgusuna bağlı olarak farklı tiplerde şekillendiği belirtilmiştir. Göçün farklı şekillerde ele alınmasının yanında göç sürecinde değişen ailenin dinamik bir yapıda olması sebebiyle henüz çalışılmayan pek çok konu mevcuttur. Göç eden ailelerde, aile içindeki ilişkiler genellikle en aza inmiş ve her birey daha çok kendi sorununa odaklanmıştır. Bütün bunlar aile içerisindeki ilişkilerin zedelenmesine sebep olmuştur.

Literatüre bakıldığında önceki çalışmalarda göçün daha çok bireysel ve toplumsal açıdan ele alınmış olduğunu, göçmen aileler ve uyum sürecine yönelik çalışmaların son on yıldır incelemelere ve araştırmalara dahil edildiğini görmekteyiz. Bu derleme ile göçmenlerin aile içindeki ilişki örüntülerine, göçmenlerin göç sürecinde ve sonrasında karşılaştıkları sorunlara ve yeni yaşam tarzına uyumları hakkında bilgiler verilmiştir.

Göç olgusunun getirdiği yoksulluğu önlemek ve eşitliği sağlamak için sosyal politikaların önemi büyüktür. Göçmenlere yönelik uluslararası politikalar arasında bireylerin temel ihtiyaçlarının giderilmesi, yaşama haklarının korunması, hizmetlere erişimde ayırım yapılmaması ve özgürlüğünün kısıtlanmaması gibi standartlar yer almaktadır. Özellikle biz sosyal hizmet uzmanlarına bu noktada savunuculuk ve güçlendirme gibi iki önemli görev düşmektedir (Buz, 2003:5). Türkiye’de göç sürecine dair bugüne kadar oluşturulan ve uygulanan politikadaki en büyük eksiklik kurumlar arasındaki koordinasyonun sağlanmamasıdır. Birçok göçmen, kurumlardaki bilgi aksayışı sebebiyle mağdur olmaktadır. Bu konuda devlet kurumları arasında koordinasyonu daha etkin bir şekilde sağlamaya yönelik çalışmalar yapılmalıdır. Göçmenlerin haklarına daha kolay ulaşmalarını sağlamak için kurum personellerine prosedürler hakkında eğitimler verilip bu konuda bilgi akışı sağlanabilir.

Göçmenler göç ettikleri yerlerde kültürel, sosyal, siyasi, ekonomik ve dini pek çok faktörden etkilenir. Göçün doğal bir sonucu olarak yaşanan uyum sorunlarına çözüm bulmak için bu alanlar dikkate alınmalı ve bununla ilgili çalışmalar yapılmalıdır. Sorunların tespit edilmesi ilk basamak olarak görülmeli ve sorunların çözülmesi için çözüm önerileri sunulmalıdır. Örneğin dil sorunu göçmenlerin sadece kendi içlerinde iletişim kurmaları ve içlerine kapanmaları ile oluşmuştur. Bu bağlamda öncelikle göçmenlerin ilk ve en önemli engeli olan dil sorunu için gittikleri ülkelerde dil desteği için kurslar açılmalı, öncelikle gittikleri yerin dilini öğrenmelerine fırsat yaratılmalıdır. Böylece sosyal hayata dâhil olabilir ve dili aktif olarak kullanmalarının sağlanması, sosyal dışlanmanın önlenmesinde de etkin olabilir.

Göç edenlerin sosyokültürel ve yeni yaşam tarzlarına uyum sürecini hızlandırmak için önemli alanların başında eğitim gelmektedir. Dil eğitimi için göçmenlere ihtiyaç dâhilinde hem örgün hem de yaygın eğitim yoluyla tarafından Türkçe kurslarının açılması sağlanabilir.

Göç sürecine dahil olan çocukların uyum sürecini hızlandırmak için sosyal hayata daha aktif katılmalarını sağlamak amacıyla buldukları okullarda öğretmenlerin önderliğinde göçmen çocukların hayal dünyalarını desteklemek, yaşadıkları travmatize göç olaylarının etkilerini en aza

indirmek, buldukları ortamlarda kendilerine olan güvenlerini desteklemek ve sosyal ilişki becerilerini geliştirmek için tiyatrolarda kullanılan yaratıcı drama tekniği ile eğitim uygulamaları oluşturulabilir.

Göç eden çocukların okullarda öğretmenler ile kurduğu ilişkiler de uyum sürecine etkileri azımsanmayacak kadar çoktur. Rehber öğretmenlerin liderliğinde derslere giren öğretmenlere ve yerli çocuklara göç ve göç süreci hakkında bilgiler verilip bu konudaki hassasiyet anlatılmalı ve uyum sürecini hızlandırmak için film, oyun gibi kaynaştırma etkinlikleri düzenlenmelidir. Göçmen çocuklara ise yaşayacakları çevreyi tanıma ve alacakları eğitim hakkında oryantasyonlar yapılabilir. Aynı zamanda göçmen çocukların ve yerli çocukların aileleri ile eğitim ve uyum süreçleri hakkında bilgilendirmeler ve kaynaştırma toplantıları düzenlenebilir.

Sürekli değişen sosyal yapı ve etnik çeşitlilik Türkiye’de okul sosyal hizmetine duyulan ihtiyacın da göstergesi olmaktadır. Bu bağlamda biz sosyal hizmet uzmanlarının da çalışma alanlarından biri olan göç konusunda uzun yıllardır yurt dışında yürürlükte olan ve Türkiye’de hala pilot uygulamada olan okul sosyal hizmetine de değinmek mümkündür. Okul sosyal hizmeti, çocukların gelişim dönemleri, aile ve yaşam koşulları sebebiyle yaşadıkları problemlerin çözümü, ihtiyaçlarına göre gerekli hizmetlerden yararlanmalarını sağlamak ve akademik başarılarını yükseltmek gibi hedeflerle okullarda çok disiplinli bir anlayışla çalışan sosyal hizmetin önemli uygulama alanlarından birisidir. Okul sosyal hizmeti, okula uyum sağlamakta zorluk çeken, okula yeni başlayan özel gereksinimli çocuklar ve aileleri, yüksek risk ortamı taşıyan aileler, ciddi travmalara (göç, savaş, doğal afetler v.b.) maruz kalan öğrenciler ve ailelerin yüksek yararını gözeterek müdahale etmeyi hedefler. Okul sosyal hizmeti kapsamında okullarda sosyal hizmet uzmanı, psikolog ve sosyologdan oluşan bir ekip okul rehber öğretmeni, idareciler ve ailelerle koordineli bir şekilde çalışarak çocuklar için daha güvenli bir okul ortamı oluşturmak ve daha iyi hayat koşulları sağlamak için çalışır. Okul sosyal hizmeti gerek faaliyet alanları gerek nitelikli ekibi ile göçe maruz kalan çocuklar ve aileleri ile çalışırken uyum süreçlerinin hızlanmasına oldukça faydalı olacaktır.

Göçmenlerin göç sürecinde ve göç sonrasında yaşadıkları olaylardan etkilenmesi oldukça normal kabul edilmektedir. Bu süreçlerde göçmenlerin psikososyal iyilik hallerini desteklemek ve gerekli sosyal hizmet müdahalesini planlayarak uygulamak gerekir. Buna göre her ilçede sivil toplum kuruluşları ile devletin ortaklaşa çalışabilecekleri psikososyal destek birimleri kurulmalı ve bu süreçlerin yolu açılmalıdır. Her ailenin sorunu tek ve biricik kabul edilerek hassas bir çalışma yürütülmelidir. Toplumsal refahın yükselebilmesi için sosyal hizmet uzmanları bu süreçlerde aktif rol oynamalı ve etkin bir sosyal hizmet müdahalesi yürütmelidir.

Göçmenleri uyum sürecinin ve göç psikolojisinin olumsuz duygulanımından kurtarmak için özel psikolojik danışmalık hizmetleri vermek, sosyal, kültürel faaliyetlerin düzenlenmesini sağlamak, göçmenler ile yerli halkın diyaloglarını güçlendirmek ve toplumsal algının olumlu yönde değişmesi için sosyal ve siyasi destekler sağlamak, göçmenlerin sağlık, eğitim gibi temel hizmetlere ulaşmalarını kolaylaştırmak ve uyum sorunları ile baş edebilmelerini sağlamak için; sivil toplum örgütlerinin, kamu kurumlarının, üniversitelerin ve yerel yönetimlerin birlikte hareket etmesi önemlidir. Okullarda ve göçmenlere hizmet veren kurumlarda birincil (olası psikolojik sorunları engelleme) ve ikincil (psikolojik sorunlarda erken tedavi sağlama) koruma hizmetlerinin sağlanması önerilir.

Kaynakça

- Abbott M. W., Wong S., Williams M., Au M. ve Young W. (1999). Chinese Migrants' Mental Health and Adjustment to Life in New Zealand. *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*, 33;13–21.
- Akgül-Gök, F. (2013). *Evli Kadın ve Erkeklerin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlgili Algularının Aile İşlevlerine Yansımaları*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü/ Sosyal Hizmetler Ana Bilim Dalı, Ankara.

- Akıncı, B., Nergiz, A. ve Gedik, E. (2015). Uyum Süreci Üzerine Bir Değerlendirme: Göç ve Toplumsal Kabul. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 2, 58–83.
- Aksoy, Z. (2012). Uluslararası Göç ve Kültürlerarası İletişim. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(20), 292–303.
- Al-Sharmani, M., Tiilikainen, M. ve Mustasaari, S. (2017). Transnational Migrant Families: Navigating Marriage, Generation and Gender in Multiple Spheres. *Migration Letters*, 14(1),1-10.
- Alton-Lee, A. (2003). Quality Teaching for diverse Students in Schooling: Best Evidence Synthesis. *Wellington: Ministry of Education*.www.minedu.govt.nz/goto/bestevidencesynthesis (Erişim: 05.06.2020).
- Apak, H. (2015). Suriyeli Göçmenlerin Kente Uyumları: Mardin Örneği. *Mukaddime*, 5(2), 53–70.
- Aydemir, S. ve Şahin, M. C. (2018). Zorunlu Kitlesel Göç Algısına Sosyolojik Bir Yaklaşım: Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacılar Örneği. *Dini Araştırmalar*, 21(53), 121–148.
- Bakker, C., Elings-Pels, M. ve Reis, M. (2009). The Impact of Migration on Children in the Caribbean. *UNICEF Office for Barbados and Eastern Caribbean*, Paper No. 4, August 2009, https://www.unicef.org/easterncaribbean/Impact_of_Migration_Paper.pdf (Erişim: 05.06.2020).
- Balcıoğlu, İ. ve Samuk, F. (2002). Göç ve Ruh Sağlığımız. İbrahim Balcıoğlu (Ed.). *Medikal ve Psikososyal Açıdan Göç Olgusu* içinde (s. 40). İstanbul: Alfabe.
- Baloğlu, N. ve Bulut, M. B. (2015), Aile Liderliği. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*. 6(18), 185–197.
- Baş, M. ve Molu, B. (2017). Göç Eden Ailelerin Sosyo - Kültürel ve Ekonomik Değişiminin Kadın ve Çocuk Yaşamına Etkisi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*. 6(3), 1680–1693.
- Baurder, H. (2008). Neoliberalism and the Economic of İmmigration: Media Perspectives of Germany's İmmigration Law. *Antipode*. 40, 55–78.
- Bennett, M. J. (1998). Intercultural Communication: A Current Perspective, *Basic Concepts of Intercultural Communication: Selected Readings*, Ed. Milton J. Bennett, Yarmouth, ME: Intercultural Press,1–24.
- Birleşmiş Milletler ve ortakları Türkiye'deki Suriyeli mülteciler ve ev sahibi topluluklar için yeni bir fon çağrısında bulunuyor (2018). <http://www.un.org.tr/birlesmis-milletler-ve-ortaklari-turkiyedeki-suriyeli-multeciler-ve-ev-sahibi-topluluklar-icin-yeni-bir-fon-cagrisinda-bulunuyor/> (Erişim:05.06.2020)
- Bokhari, F. (2008). Falling through the Gaps: Safe Guarding children Trafficked into the UK, *Children and Society*, 22;201–211.
- Bostan, H. (2018), Geçici Koruma Statüsündeki Suriyeli'lerin Uyum, Vatandaşlık ve İskân Sorunu. *Göç Araştırmaları Dergisi*. 4(2), 38–88.
- Bryceson, D. ve Vuorela, U. (eds.) (2002). The Transnational Family. *New European Frontiers and Global Networks*. Oxford: Berg.
- Burnett, A. ve Peel, M. (2001). Asylum Seekers and Refugees in Britain: Health needs of asylum seekers and refugees. *British Medical Journal (BMJ)*, 322(7285), 544–547.
- Bushin, N. (2008). Quantitative Datasets and Children's Geographies: Examples and Reflections from Migration Research. *Children Geographies*, 6(4), 451–457.
- Buz, S. (2003). Aile Politikalarına Mülteciler Boyutunda Bir Bakış. *Aile ve Toplum Eğiti-Kültür ve Araştırma Dergisi*,2(6), 1–7.
- Canatan, K. (2011). Hollanda'da Etnik İlişkiler, Gettolaşma ve Paralel Toplum Tartışmaları. *Sosyoekonomi*, 15(15), 8–28.
- Carr, A. (2000). Family Therapy- Concepts, Process and Practice. Second Edition, England.
- Chappell, L. ve Sriskandarajah, D. (2007). Mapping the Development Impacts of Migration. *Development on the Move: Working Paper 1*, The Institute for Public Policy Research (IPPR), London.

- Cho, E. ve Allen, T. D. (2019). The Transnational Family: A Typology and Implications for Work-Family Balance. *Human Resource Management Review*, 29(1), 76–86.
- Çağlar-Deniz, A., Ekinci, Y. ve Hülür, A. B. (2016). Suriyeli Sığınmacıların Karşılaştığı Sosyal Dışlanma Mekanizmaları. *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*. 27(1), 17–40.
- Çavuşoğlu, E. (2011). Türkiye’de kent Marjinalliğini Getto ve Banliyö Karşılaştırması Aracılığıyla Yeniden Düşünmek. *Eğitim Bilim Toplum*, 9(36), 208–216.
- Çevik, S. A. (2016). Suriye’den Türkiye’ye Göç’ün Etkileri. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 2;80–83.
- Çinar, Y. K. (2018). Küresel Göç Sorunları ve Birleşmiş Milletler. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Ticaret Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü /İstanbul.
- Çobaner, A. A. (2015). Çocuk Hakları Bağlamında Suriyeli Mülteci Çocukların Haberlerde Temsili. *Marmara İletişim Dergisi*. Sayı: 24, 27–54.
- Daoudov, M. (2015). Suriyelilerin Türkiye’de Entegrasyonu: Gaziantep Örneği. *Ayıntâb Araştırmaları Dergisi (AAD)*, 2(1), 58–76.
- De Haas, H. ve Fokkama, T. (2009). Intra-Household Tensions and Conflicts of Interest in Migration Decision Making: A Case Study of the Todghavalley, Morocco, International Migration Institute, Working Paper 17. *Population and Development Review* 36(3), 541–561.
- Deniz, O. ve Etlan, E. (2009). Kırdan Kente Göç ve Göçmenlerin Uyum Süreci Üzerine Bir Çalışma: Van Örneği. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 6(2), 472–498.
- Derezotes, D. S. (2000). *Advanced Generalist Social Work Practice*, London: Sage.
- Dervişoğlu, E. (2013). Kemal Ateş’in Yapıtlarında Gecekondulaşma Olgusu. *Folklor/Edebiyat*, 19(74), 157–178.
- Dil, K. (2015). Göç Olgusuna Göçmenlerin Deneyimleri Üzerinden Bakmak, İdeal Kent. *Kent Araştırmaları Dergisi*, 15, 150–169.
- Dingle, H. ve Drake, V. A. (2007). What is Migration? *Bio Science*, 57(2), 113–121.
- Dobson, M. (2009). Unpacking Children in Migration Research. *Children Geographies*. 7(3), 355–360.
- Ekici, G., Savaş, H. A. ve Çıtak, S. (2001). İntihar riskini Artıran Psikososyal Etmenler (Sosyal Güvence Yokluğu, Göç ve Diğer Stresörler). *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 2(4), 204–212.
- Emek-İnan, C. (2016). Türkiye’de Göç Politikaları; İskân Kanunları Üzerine Bir İnceleme. *Göç Araştırmaları Dergisi*. 2(3), 10–33.
- Ertem, Melikşah, Suriyeli Göçmenler Özelinde Türkiye’de Göçmenlerin Sağlık Gereksinimleri. <http://docplayer.biz.tr/8976690-Suriyeli-gocmenler-ozelinde-turkiye-de-gocmenle-rin-saglik-gereksinimleri-dr-meliksah-ertem.html> (Erişim: 15.06.2019).
- Eurostat (2019). Migration and Migrant Population Statistics. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Migration_and_migrant_population_statistics (Erişim 31.10.2021).
- Filip, N. ve Branaşco, N. (2016). *An Interdisciplinary Approach to Migration Processes*. International Scientific Conference “Classical and innovative approaches in contemporary economic thought; considerations regarding the quality of life in the context of a changing Europe”, 2nd Edition (May 27, 2016)/Editorial Board; Elina BENEÀ-POPUŞOI [et al.];OrganizationalCommittee; Elina BENEÀ-POPUŞOI [et al.]. – Chisinau; ASEM 2016. (p.163–167).
- Garcia-Coll, C. ve Magnuson, K. (1997). The Psychological Experience of Immigration. In A. Booth, A. Crouter, and N. Landale (Eds.), *Immigration and the family; Research and policy on U.S. immigration*. Mahwah, NJ; Lawrence Erlbaum Associates.
- Grillo, R. D. ve Mazzucato, V. (2018). Africa-Europe; The Double Engagement Chapter 4. *Transnational Migration and Multiculturalism Living with Difference in a Globalised World*, B and RG Books of Lewes, UK, 108–143.

- Grillo, R.D. and Riccio, B. (2018). Transnational Migration, Multiculturalism and Development Chapter 5. *Transnational Migration and Multiculturalism Living with Difference in a Globalised World*. B and RG Books of Lewes, UK, 147–169.
- Gülmez, S.C. ve Öztürk, A. (2018). Göç Yaşantısı Çerçevesinde Çocukta Psikososyal Uyum Üzerine Bir İnceleme. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*. 40(2), 449–481.
- Gün, Z. ve Bayraktar, F. (2008). Türkiye’de İç Göçün Ergenlerin Uyumundaki Rolü. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 19(2), 167–176.
- Güneş, F. (2016), Göç, Yoksulluk ve Sosyal Politika. <http://www.iav.org.tr/yonetim/dosya/seminer/adanagoc3.pdf>, (Erişim 27.04.2019).
- Güzel, S. (2013). Göçmen Çocuklar ve Denizli’de Yaşam Koşulları. *Hacettepe Üniversitesi Sosyolojik Araştırmalar E-Dergisi*, 1;1–36.
- Hekimler, O. (2012). Yoksulluk mu Yoksunluk mu? Sosyal Dışlanma Üzerine Bir Değerlendirme. *Tekirdağ S.M.M.M Odası Sosyal Bilimler Dergisi*. 1;1–28.
- Hugo, G. (2008). Migration, Development and Environment. Draft paper for Research Workshop on Migration and the Environment; Developing a Global Research Agenda, April 16–18. Munich, Germany.
- International Organization for Migration (IOM). (2010). A Framework and Recommendations for Action on Children Affected by Migration in the Caribbean, IOM; Geneva and Washington, D.C. <https://www.unicef.org/> (Erişim: 25.05.2019).
- International Organization for Migration (IOM). (2012). *Glossary on Migration*. 2nd edition, IML Nr. 25, <http://publications.iom.int/bookstore/free/IML25.pdf>, in; ACP Observatory on Migration *Research Guide for research commissioned by the ACP Observatory on Migration*. <http://www.acpmigration-obs.org/> (Erişim: 25.05.2019)
- IOM, Uluslararası Göç Hukuku, Göç terimleri Sözlüğü [No;18] (2009). Perruchoud, R. (Ed.). (Çev. B. Çiçekli). Cenevre; Uluslararası Göç Örgütü. Erişim adresi; http://www.goc.gov.tr/files/files/goc_terimleri_sozlugu.pdf, (Erişim: 29.04.2019).
- IOM. (2013). *Diasporas and Development; BRIDGING Societies and States*. Switzerland; IOM. Erişim Tarihi; 20.05.2019, [<https://www.iom.int>] (Erişim 29.04.2019).
- İçduygu, A., Sirkeci, İ. (1999). Cumhuriyet dönemi Türkiye’inde göç hareketleri. *75 Yılda Köylerden Kentlere*, Oya Baydar (der.), İstanbul: Tarih Vakfı.
- İskân Kanunu (2006, 19 Eylül). Resmî Gazete (Sayı; 26301). Erişim adresi; <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5543.pdf>, (Erişim: 29.04.2019).
- Joint Report on Social Inclusion. (2005). European Commission http://ec.europa.eu/employment_social/social_inclusion/docs/sec256printed_en.pdf (Erişim 29.04.2019).
- Kara, P. ve Nazik, E. (2018). Göçün Kadın ve Çocuk Sağlığına Etkisi. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 7(2), 58–69.
- Kaştan, Y. (2015). Türkiye’de Göç Yaşamış Çocukların Eğitim Sürecinde Karşılaşılan Problemler. *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(4), 216–229.
- Keskin, E. B. (2016). Kentleşme Sürecinde Ailenin Değişimi; Bursa’da Bir Alan Araştırması. *Paradoks Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi*, 11, 158–189.
- Kızmaz Z. ve Bilgin R. (2010). Sokakta Yaşayan/Çalışan Çocuklar ve Suç; Diyarbakır Örneği. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(32), 269–311.
- Kim, J. H. Nicodimos, S., Kushner, S. E., Rhew, I. C., McCauley, E. ve Vander Stoep, A. (2018). Comparing Mental Health of US Children of Immigrants and Non-Immigrants in Racial/Ethnic Groups. *Journal of School Health*. 88;167–175.

- King, R. (2002). *Towards a New Map of Migration. International Journal of Population Geograpy*, 8(2), p. 90; aktaran Körükmez, Lülüfer ve Südaş, ilkey (2015). *Önsöz.Körükmez, Lülüfer ve Südaş, ilkey (Eds.) Göçler Ülkesi. Ankara; Ayrıntı, s. 8.*
- Kongar, E. (2006). *Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği. İstanbul: Remzi, 11. Basım.*
- Kopala, M., Esquivel, G. ve Baptiste, L. (1994). Counseling Approaches for Immigrant Children; Facilitating the Acculturative Process. *The School Counselor*, 41, 352–359.
- Küçükali, R. ve Özdemir–Çevik, H. N. (2018). Göç Etmiş Ailelerin İlköğretim Çağındaki Çocuklarının Yaşadıkları Sorunların Değerlendirilmesi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22 (Özel Sayı), 2149–2158.
- Lee, G. ve Westwood, M. J. (1996). Cross–Cultural Adjustment Issues Faced by Immigrant Professionals. *Journal of Employment Counseling*, 33, 29–42.
- Li, P. S. (2008). World Migration in the Age of Globalization; Policy İmplications and Challenges. *New Zeal and Population Review*, 33/34, 1–22.
- Mccann, P., Poot, J. ve Sanderson, L. (2010). Migration, Relationship Capital and İnternational Travel; Theory and Evidence. *Journal of Economic Geography*, 10(2), 361–387.
- McCarthy, K. (2010). Adaptation of Immigrant Children to the United States; A Review of the Literature. Center for Research on Child Wellbeing Working Paper.
- Mercan Uzun, E. ve Bütün, E. (2016). Okul Öncesi Eğitim Kurumlarındaki Suriyeli Sığınmacı Çocukların Karşılaştıkları Sorunlar Hakkında Öğretmen Görüşleri. *Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Çalışmaları Dergisi*, 1(1), 72–81.
- Olson, M. E. (1979). Refugees as a Special Case of Population Redistribution. In L.A.P. Gosling & L.Y. C. Lim(eds.), *Population redistribution; patterns, policies and prospects* (pp. 130–151). New York, United Nations Fund for Population Activities.
- Orellana, M. F., Thorne, B., Chee, A., ve Lam, W. S. E. (2001), Transnational Childhood; The Participation of Children in Processes of Family Migration. *Social Problems*, 48(4);572–591.
- Ozankaya, Ö. (1994). *Toplumbilim. İstanbul: Cem, Genişletilmiş 8. Basım.*
- Öktem, M. S. (2018). *Uluslararası Göç Hukukunda Çocuklar ve Hukuki Statüleri. İstanbul: On İki Levha.*
- Öngören, S., Özkan, A., Yüksel, B. ve Sever, D. (2017). Göçmen Çocukların Yaşadıkları Uyum Problemlerinin Öğretmen Görüşleri Açısından İncelenmesi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(59), 147–159.
- Pessin, L. ve Arpino, B. (2018). Navigating between Two Cultures; Rmmigrants' Gender Attitudes toward Working Women. *Demographic Research*, 38(35), 967–1016.
- Polat, G. (2007). İç Göçün Çocuk Ruh Sağlığına Etkisi ve Sosyal Hizmet Müdahalesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 18(1), 89–106.
- Poyraz–Tacoğlu, T., Arıkan, G. ve Sağır, A. (2012). Boşnak Göçmenlerde Göç ve Kültürel Kimlik İlişkisi; Fevziye Köyü Örneği. *Turkish Studies*. 7(1), 941–965.
- Pribilsky, J. (2004). Aprendemos a Convivir; Conjugal Relations, Co–Parenting, and Family Life among Ecuadorian Transnational Migrants in New York City and the Ecuadorian Andes. *In Global Networks*, 4(3), 313–334.
- Ravenstein, E. G. (1885), The Laws of Migration. *Journal of the Royal Statistical Society of London*, 48(2), 241–305.
- Reijneveld, S. A., Harland, P., Brugman, E., Verhulst, F.C. ve Verloove–Vanhorick, S. P. (2005). Psychosocial Problems among Immigrant and Non–Immigrant Children; Ethnicity Plays a Role in Their Occurrence and Identification. *European Child Adolescent Psychiatry*. 14, 145–152.
- Sakız, H. (2016). Göçmen Çocuklar ve Okul Kültürleri; Bir Bütünleştirme Önerisi. *Göç Dergisi*, 3(1), 65–81.

- Sandal, E. K., Hançerkıran, M. ve Tıraş, M. (2016). Türkiye'deki Suriyeli Mülteciler ve Gaziantep İlinde Yansımaları. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, (15)2, 461–483.
- Saygın, S. ve Hasta, D. (2018). Göç, Kültürleşme ve Uyum. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 10(3), 302–323.
- Sayın, Ö. (1987). Aile İçi İlişkilerin Toplum ve Birey Boyutunda Çözümlemesi, Aile Yazıları. Evlilik kurumu ve ilişkileri, Ankara; Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, 77–97.
- Sayın, Y., Usanmaz, A. ve Aslangiri, F. (2016). Uluslararası Göç Olgusu ve Yol Açtığı Etkiler; Suriye Göçü Örneği. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*. 18 (31), 1–13.
- Schachner, M. K. (2017). From Equality and Inclusion to Cultural Pluralism– Evolution and Effects of Cultural Diversity Perspectives in Schools. *European Journal of Developmental Psychology*.
- Sidanius, J. (1993). The Interface between Racism and Sexism. *The Journal of Psychology*, 127(3), 311–322.
- Steel, Z., Silove, D., Chey, T., Bauman, A. ve Phan, T. (2004). Mental Disorders, Disability and Health Service Use amongst Vietnamese Refugees and The Host Australian Population. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 111, 300–309.
- Suárez-Orozco, C. (2016). Göçmen Aileler Ve Çocukları; Uyum ve Kimlik Oluşumu (Çev. Aydoğmuş Ördem, Ö.). *Route Educational and Social Science Journal*, 3(5), 28–40.
- Sunata, U. (2013). Göçmen İşçinin Sıla Hasreti; Bir Yabancılaşma Hikâyesi. *Sosyoloji Dergisi*, Dizi 3(27), 197–218.
- Şahin, C. (2001). Yurt Dışı Göçün Bireyin Psikolojik Etkisine İlişkin Kuramsal Bir İnceleme. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 21(2), 57–67.
- Şener, D. K. ve Ocakçı, A. F. (2014). Yoksulluğun Çocuk Sağlığı Üzerine Çok Boyutlu Etkileri. *Ankara Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 13(1), 57–68.
- TDK.http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5ccc06922eea80.60499459 (Erişim: 28.04.2019).
- Tezel-Şahin, F. ve Cevher F. N. (2007). Türk toplumunda Aile-Çocuk İlişkilerine Genel Bir Bakış. ICANAS 38 (38. Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi). Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Ankara.<https://www.ayk.gov.tr/wp-content> (Erişim: 21.05.2019).
- Tokol, A., Alper, Y. ve Baştürk, Ş. (2018) *Göçmenlere Yönelik Sosyal Politikalar*. Aysen Tokol ve Yusuf Alper (Ed.). Sosyal Politika. (9. Baskı) Bursa; Dora, 383–413.
- Topçuoğlu, R. (2012). Türkiye'de Göçmen Çocukların Profili, Sosyal Politika ve Sosyal Hizmet Önerileri Hızlı Değerlendirme Araştırması. *Göç Yönetimi Genel Politika Çerçevesinin Düzenlenmesi ve Uygulanması Hususunda Türkiye'nin Çabalarının Desteklenmesi Projesi*. Ekim 2012. <https://www.academia.edu/39882196> (Erişim: 25.05.2019)
- Tuzcu, A. ve Bademli, K. (2014). Göçün Psikososyal Boyutu. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 6(1), 56–66.
- TÜİK. (2019). Uluslararası Göç İstatistikleri. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Uluslararası-Goc-Istatistikleri-2019-33709> (Erişim:31.10.2021).
- Tümertekin, E. ve Özgüç, N. (2004). *Beşeri Coğrafya. İnsan kültür mekân*, İstanbul: Çankaya.
- Tümtaş, M. E. ve Ergun, C. (2016). Göçün Toplumsal ve Mekânsal Yapı Üzerindeki Etkileri. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21(4), 1347–1359.
- Türk Tabipler Birliği (TTB). (2016). *Savaş, Göç ve Sağlık*. Ankara: Türk Tabipleri Birliği.
- UN (United Nations). (2017). United Nations International Migration Report 2017. New York, UN. https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/publications/migrationreport/docs/MigrationReport2017_Highlights.pdf (Erişim:31.10.2021).
- Ünver, O. C. (2003). Social Assistance to Labour Migrants As A New Form of Public Service; The Case of Turkish Labour Attaches in Germany. *Migration and Labor in Europe Views From Turkey and Sweden*, E. Zeybekoğlu ve B. Johansson (Ed.), İstanbul: Şefik Printing, 82–102.

- Walker, B. (2007). The Lost Tribes of Ireland' Diversity, Identity and Loss among The Irish Diaspora. *Irish Studies Review*, 15(3), 267–282.
- Warfa, N., Bhui, T., Craig, T., Curtis, S., Mohamud, S. ve Stansfeld, S. (2005). Post–Migration Geographical Mobility, Mental Health and Health Service Utilisation among Somali Refugees in The UK: A Qualitative Study. *Health Place*; 12, 503–515.
- Yıldırım, K. (2015). Göçün aile üzerindeki etkisi. 965–978. <http://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/YILDIRIM-Kazım-GÖÇÜN-AİLE-ÜZERİNDEKİ-ETKİSİ.pdf> (Erişim: 30.04.2019).

ÇALIŞANLARIN VE ÖĞRENCİLERİN NOMOFOBİ ALGILARI

Muhammed Ali YETGİN* ve Seda ACAR**

Öz

2000’li yılların başından itibaren Türkiye’de kullanımı yaygınlaşmaya başlayan internet kısa bir sürede hızla gelişim göstermiş ve hayatımızın vazgeçilmez olgusu haline gelmiştir. Eğlence, boş zaman değerlendirme, haberleşme ve iletişim gibi pek çok alanda kullanılmaya başlanan internetin telefona entegre edilmesi ile telefonların işlevleri artmış, akıllı telefon kavramı hayatımıza girmiştir. Bu gelişme ile telefonlar mini bir bilgisayar gibi işlev görmeye başlamıştır. Kısa bir sürede insanların hayatına giren akıllı telefonlar pek çok alanda hayatımızı kolaylaştırmıştır. Teknolojinin gelişmesiyle birlikte insan gücüne duyulan ihtiyaç giderek azalmaya başlamış ve sonuç olarak insanın doğal yapısına aykırı bir yaşam biçimi gelişmeye başlamıştır. Günümüzde telefonun, kontrolsüz ve bilinçsiz kullanımı sonucunda bireylerde teknoloji bağımlılığı olarak adlandırılan nomofobi gelişmiştir. Bu çalışmanın amacı, Karabük Üniversitesi Hasan Doğan Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulunda görev yapan idari çalışanların ve öğrencilerin nomofobi düzeyini incelemektir. Nomofobi üzerine Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulunda hem çalışanlara hem öğrencilere bu çalışmanın uygulanması araştırmanın özgün yönlerinden birisi olduğunu göstermektedir. Nicel yöntem ile elde edilen verilerin analizi sonucunda, bireylerin nomofobik davranışsal özelliklerinin, demografik bilgilere göre anlamlı olabilecek önemli bir farklılık arz etmediği görülmüştür. Ayrıca, konusuna göre cinsiyetler arasındaki eğilimler aynı yönde olsa da eğilimlerin gücü itibariyle bazı farklılıkların olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Nomofobi, Akıllı Telefon, Kaygı.

NOMOPHOBIA PERCEPTIONS of EMPLOYEES and STUDENTS

Abstract

Since the beginning of the 2000s, the internet, which has become widespread in Turkey, has developed rapidly in a short time and has become an indispensable phenomenon in our lives. With the integration of the internet, which has started to be used in many areas such as entertainment, leisure time, and communication, the functions of phones have increased, and the concept of the smartphone has entered our lives. With this development, phones began to be treated like mini computers. Smartphones, which have entered people's lives quickly, have made our lives easier in many areas. With the development of technology, the need for human power has started to decrease gradually. As a result, a lifestyle contrary to the natural structure of humans has begun to develop. Due to uncontrolled and unconscious phone use, Nomophobia, which is called technology addiction, has grown in individuals. This study examines the nomophobia level of administrative staff and students working at Karabuk University Hasan Doğan School of Physical Education and Sports. It was evaluated that the research was original in terms of the application of the study to both the employees and the students in the School of Physical Education and Sports on Nomophobia. As a result of the analysis of the data obtained with the quantitative method, it was seen that the nomophobic behavioral characteristics of the individuals did not show a significant difference according to the demographic information. In addition, although the trends between the genders are in the same direction according to the subject, it has been determined that there are some differences in terms of the strength of the trends.

Key Words: Nomophobia, Smartphone, Anxiety.

1. Giriş

21. yüzyılın son çeyreğinde hızlı bir biçimde gelişme gösteren internet teknolojilerinin, hayatımıza girmesi ile hem iş hayatımızda hem de sosyal hayatımızda birçok değişim olmaya başlamıştır. İnternetin kısa bir sürede gelişip benimsenmesinde, zamandan tasarruf, uzak olanı yakınlaştırma, mekânsal bağıllığı ortadan kaldırma, ucuz ve kolay ulaşılabilir olması, gibi özelliklerinin etkin bir şekilde rol oynadığı söylenebilir. Bu gelişmelerle birlikte daha önce hiç kullanmadığımız ürün, hizmet ve kavramlar hayatımıza dahil olmuştur. Neredeyse internetle paralel olarak hayatımıza giren ve gün geçtikçe hayatımızdaki yeri hızla artan cep telefonlarına internetin entegre edilmesiyle beraber cep telefonları adete mini bir bilgisayara dönüşmüş ve insanların daha kolay çevrim içi olmasına olanak sağlamıştır. Bu gelişme ile alışveriş, eğlence, boş zamanın değerlendirilmesi, bankacılık, eğitim gibi birçok faaliyeti akıllı telefonlar üzerinden gerçekleştirmeye başlayan kullanıcılar, dijital bir dünyaya doğru yönelmeye başlamıştır.

Bu yeni dünyada eski iletişim gelenekleri hızlı bir şekilde değişim göstermeye başlamış, artık cep telefonları sadece bir iletişim aracı olmanın ötesine geçmiş ve yeni işlevler kazanmıştır. Mobil bir cihaz olan akıllı telefonlar, artık iletişimi sağlamak amacıyla kullanımının ötesine geçerek bir

*Dr. Öğr. Üyesi, Karabük Üniversitesi, Sosyal Bilimler MYO, m.ali.yetgin@karabuk.edu.tr, ORCID: 0000-0002-8120-4704

**Yüksek lisans Öğrencisi, Karabük Üniversitesi, İletişim Anabilim Dalı (Disiplinlerarası) Programı, sedaacr1608@gmail.com, ORCID: 0000-0003-3486-1434

Bu Yavına Atıfta Bulunmak İçin: Yetgin, M. A. ve Acar, S. (2022). Çalışanların ve Öğrencilerin Nomofobi Algıları. *Karabük Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi (UNIKA Toplum ve Bilim) Dergisi*, 2(1), 20-32.

sosyal ağ geçidi görevi üstlenmişler ve kullanıcılar için hayatlarının ayrılmaz parçası haline gelmiştir. Burada dikkat çeken diğer bir nokta ise bağımlılık ve problemler teknoloji kullanımı sorunudur. Dijitalleşmenin giderek arttığı toplumlarda akıllı cihazların kontrolsüz ve problemler kullanımı önemli bir problem haline gelmiştir. Hem psikolojik hem de fizyolojik olarak insanlara zarar veren mobil cihaz kullanımının, insanların iş hayatında ve sosyal hayatında uykusuzluk, anksiyete, stres, depresyon, dikkat dağınıklığı gibi bazı problemlere yol açması kaçınılmazdır. Sonuç olarak kişilerin yaşam kalitesi, azalmaya başlamış ve hem iş hayatında hem de sosyal hayatlarında verimsizleşmeye başlamışlardır.

Kişilerin hem ruh sağlığının hem de beden sağlığının korunması açısından önemli rol oynayan beden eğitimi ve egzersizler, içeriği gereği insanlarda iyileştirici bir etkiye sahiptir. Bu çalışmada Karabük Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu öğrencilerinin ve idari çalışanlarının nomofobi düzeyleri incelenmiştir.

2. Literatür Araştırması

Telefon, 1876 yılında Graham Bell tarafından icat edilen, icadından günümüze kadar en çok tercih edilen iletişim aracıdır (Kocabaş ve Sezer Koruyucu, 2018). İcadından günümüze kadar birçok değişim ve gelişim gösteren telefonun, gelişme sürecine baktığımızda; ahizeli, radyo dalgalı, tuşlu, cep telefonu gibi çeşitleri olduğu ve yerini günümüzde akıllı telefonlara bıraktığı görülmüştür (Polat, 2017). 1990'lı yıllar sonlarına doğru kullanıcılara sunulan akıllı telefonlar, sağladıkları alışveriş yapma, bankacılık işlemleri, görüntülü konuşma gibi birçok özellik sayesinde kullanıcılar tarafından kolaylıkla kabul görmüştür (Arslan ve diğ., 2019). Kullanıcıların hayatına birçok yönden olumlu şekilde etkileyen akıllı telefonlar, kontrolsüz ve bilinçsiz kullanım sonucu nomofobi gibi teknolojik bağımlılıkları da beraberinde getirmiştir (Pınarbaşı ve Astam, 2020).

Nomofobi, klinik psikolojide kişinin akıllı telefonuna erişemediğinde veya akıllı cihaz üzerinden iletişim kuramadığında, kişide ortaya çıkan korku, sinirlilik, gerginlik ve endişe durumudur (Sarıbay ve Durgun, 2020; Akman, 2019). Nomofobik birey, akıllı telefonunu yanına almayı unuttuğunda, şarjı bittiğinde veya telefonu çekmediğinde istemsiz bir şekilde kaygı duymaya başlamaktadır. Bu durum kişinin günlük yaşamında yapması gereken işlere odaklanmasını zorlaştırır ve kişinin yaşam kalitesini olumsuz yönde etkilemektedir (Adnan ve Gezgün, 2016). İngilizce “no mobile phobia” (cep telefonundan yoksun kalma) kelimesinin bazı harfleri kısaltılarak türetilen bir kelimedir. Kavram ilk kez 2008 yılında bir kamu kurumunda yapılan araştırmanın verileri sonucunda ortaya çıkmıştır (Pınarbaşı ve Astam, 2020; Güler ve Veysikarani, 2019). İngiltere’de posta ofisinin yürüttüğü bir projede kullanılmıştır (Ertan, 2019). Araştırmanın sonucuna göre, katılımcıların %53’ü akıllı telefonlarına erişim sağlayamadıklarında, şarjları bittiğinde veya telefonları çekmediğinde, kendilerini huzursuz hissettiklerini belirtmişlerdir ve araştırmada dikkat çeken diğer konu ise her iki katılımcıdan birinin nomofobik davranışlar göstermesidir (Yılmaz ve diğ., 2018).

Teknolojinin hızlı bir şekilde gelişim göstermesiyle birlikte akıllı telefon kullanım oranları da hızlı bir şekilde artmaktadır. Türkiye’de 2021 yılında hane halkında, Bilişim Teknolojileri (BT) tarafından yapılan araştırmanın verilerine göre; 16-24 yaş grubu bireylerde cep telefonu kullanım oranı %93,2, 25-34 yaş arası bireylerde %97,1, 35-44 yaş arası bireylerde %95,9, 45-54 yaş arası bireylerde %92,8 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmanın verilerine bakıldığında cep telefonu kullanım oranının, toplumun bütün bireylerinde hızlı bir şekilde yükseldiği görülmekte, buna bağlı olarak problemler akıllı telefon kullanımı artmaktadır. Bireyde başlayan bu sorun, akıllı telefon kullanımının artması ile toplumsal bir soruna dönüşmektedir (TÜİK, 2021).

Son yıllarda nomofobi ile ilgili çalışmaların arttığı görülmektedir. Sırakaya (2018) tarafından yapılan çalışmada, önlisans öğrencilerinin akıllı telefon kullanım alışkanlıkları, akıllı telefon kullanım deneyimleri ve akıllı telefon kullanım amaçlarına göre nomofobi düzeyini ölçmek amaçlanmıştır. Çalışmanın sonucunda yanında şarj aleti taşıyan öğrencilerin, taşımayanlara oranla nomofobi düzeyinin anlamlı derecede yüksek olduğu yapılan analizler sonucu ortaya çıkmıştır. Yapılan

çalışmada, diğer bir sonuç ise uyandığında veya uyurken telefonunu kontrol eden bireylerin, etmeyen bireylere göre anlamlı derecede nomofobik olduğunu ortaya çıkarmıştır. Çalışma da elde edilen bir diğer bulgu ise akıllı telefonu sosyal ağlara bağlanmak ve alışveriş yapmak için kullanan bireylerin, bu amaçla kullanmayan bireylere göre nomofobinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bunun yanı sıra akıllı telefonu gündemi takip etmek, araştırma yapmak ve oyun oynamak gibi amaçlarla kullanan bireylerin nomofobi düzeyinde farklılık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Minaz & Çetinkaya Bozkurt'un (2017) üniversite öğrencileri üzerinde yaptığı çalışmada öğrencilerin akıllı telefonu günde ortalama 2-6 saat arasında kullandığı tespit edilmiştir. Bu süre ortalamanın üzerinde bir süredir. Ayrıca öğrencilerin en çok sosyal medya ya erişim sağlamak için akıllı telefonlarını kullandıkları tespit edilmiştir. Çalışmada elde edilen bir diğer sonuç ise öğrencilerin yaş, cinsiyet, eğitim durumu gibi demografik özelliklerinin nomofobi üzerinde anlamlı bir etkisinin bulunmamasıdır. Ancak Güler ve Veysikarani'nin (2019) yaptığı çalışmada, cinsiyet faktörünün nomofobi düzeyi açısından farklılık gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Yapılan analizler sonucunda kız öğrencilerin nomofobi düzeylerinin erkek öğrencilerden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Çalışmadan elde edilen diğer bulgu ise öğrencilerin öğrenim gördükleri bölüme göre nomofobi düzeylerinde farklılık olmasıdır. Maliye bölümünde okuyan öğrencilerin işletme bölümü öğrencilerine göre nomofobi düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır. Diğer bölümlerde anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir.

Burucuoğlu (2017) önlisans öğrencileri üzerinde yaptığı çalışmaya göre ön lisans öğrencilerinin nomofobi düzeylerinin yüksek olduğu saptanmıştır. Ayrıca kadınların erkeklere oranla nomofobi düzeylerinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Erdem ve diğ., (2017) öğrenciler ve kamu çalışanları üzerinde yaptığı çalışmada kadınların nomofobi düzeyinin erkeklerden daha fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmadan elde edilen diğer bir bulgu ise üniversite öğrencilerinin nomofobi düzeyinin daha yüksek olmasıdır. Üniversite öğrencileri gelecekte iş hayatına dahil olacak bireyler oldukları için nomofobi, işletmeler açısından da tehlike oluşturmaktadır. Atılğan (2020) üniversite öğrencileri üzerinde yaptığı çalışmada öğrencilerin nomofobi düzeyi araştırılmıştır. Çalışmanın sonucunda öğrencilerin nomofobi düzeyinin yaşa göre farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonucun üniversite öğrencilerinin yaş aralıklarının birbirine yakın olması ile bağlantılı olduğu düşünülmektedir. Araştırmada dikkat çeken diğer sonuç ise nomofobinin akademik başarıya etkisidir. Nomofobik bireyler odaklanma problemi, sürekli telefonu kontrol etme isteği, uykusuzluk vb. problemleri yaşadıkları, bu durumun akademik hayatlarını olumsuz yönde etkilediği görülmüştür.

Özsavran ve Kuzlu Ayyıldız'ın (2022) kamu ulaştırma sektörü ve lisans öğrencileri üzerinde yaptığı çalışmada, üniversitede öğrencilerinin yarısından fazlasının, kamu çalışanlarının ise neredeyse yarısına yakın kısmının nomofobik olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca üniversite öğrencilerinin nomofobi düzeyinin kamu çalışanlarından daha yüksek olduğu saptanmıştır. Çalışmanın verilerine baktığımızda genç kuşağın nomofobiye daha fazla eğilimli olduğunu görmekteyiz. Bu durumun teknolojinin yayılma hızı ile paralellik gösterdiği söylenebilir ve gelecek kuşaklarda nomofobi yaygın oranı daha fazla olabilir (Hoşgör, 2020).

Hoşgör (2020) tarafından yapılan çalışmada, üniversite öğrencilerinin nomofobi düzeyini etkileyen faktörler ve nomofobinin derslerdeki başarıya olan etkisi araştırılmıştır. Yapılan analizler sonucunda öğrencilerin nomofobi düzeylerinin, ortalamanın üstünde olduğu tespit edilmiştir. Çalışmada elde edilen diğer bir sonuç ise yaş, cinsiyet gibi demografik faktörlerin nomofobi ile negatif bir ilişki içinde olmasıdır. Çalışmadan elde edilen diğer bir bulgu ise öğrencilerin yanında şarj aleti taşımalarının, nomofobi ile pozitif yönlü bir ilişki içinde olmasıdır.

Yıldız vd. (2020) öğretmenler üzerinde yaptığı çalışmada öğretmenlerin demografik özellikleri ve akıllı telefon kullanım alışkanlıklarına göre nomofobi düzeyleri incelenmiştir. Yapılan çalışmada öğretmenlerin cinsiyet, kıdem, eğitim durumu gibi demografik özellikleri ile nomofobi düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmazken, yaş değişkeni ile nomofobi arasında anlamlı bir farklılık olduğu, 21-25 yaş arası öğretmenlerin 40 yaş ve üzeri olan öğretmenlere göre nomofobi düzeylerinin

daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Çalışmada öğretmenlerin çalıştıkları branşa göre nomofobi düzeylerinin farklılık gösterdiği, okul öncesi öğretmenlerinin ilkökul, ortaokul ve lise öğretmenlerine göre nomofobi düzeyinin anlamlı derece de yüksek olduğu tespit edilmiştir.

3. Araştırmanın Metodolojisi

3.1. Frekanslar

Katılımcıların, %40'ı kadın (N=14) ve %60'ı erkektir (N=21). Katılımcıların %46'sı 18-21 yaş aralığında (N=16); %43'ü 22-25 aralığında, %11'i 26 ve üzeri yaş aralığındadır (N=4). Katılımcıların %89'u öğrenci (N=31), %11'i çalışandır (N=4). Araştırmanın örneklemini, Karabük Üniversitesi Hasan Doğan Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulunda (BESYO) 31 kişinin olduğu son sınıf bir öğrenci sınıf grubu ve 4 kişinin bulunduğu idari memur grubu olmak üzere toplamda 35 kişi oluşturmaktadır. Araştırma, 2022 yılı Nisan ayının 6, 7 ve 8. günleri arasında uygulanmıştır. Araştırmanın metodolojisi olarak nicel yöntem uygulanmıştır.

3.2. Mülakat Soruları

Katılımcılara, sosyodemografik soruların yanında 20 madde içeren Yıldırım ve Correia tarafından geliştirilen ve yine Yıldırım ve Correia (2015) tarafından Türkçe uyarlaması yapılmış, 7'li likert olan Nomofobi Ölçeğindeki (Nomophobia Questionnaire) yöneltilmiştir. 4 faktör, 20 maddelik ölçekteki bazı maddelerin diğer maddelere benzerlik gösterdiği öngörülerek, 8 madde araştırma kapsamına alınmamış, 4 faktörü kapsayacak şekilde 12 madde sorulmuştur.

3.3. Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada, çalışanların ve öğrencilerin nomofobi algılarını ortaya koymak amaçlanmıştır. Araştırmanın modeli Şekil 1'de gösterilmiştir.

Şekil 1. Araştırmanın Modeli

Araştırmada, bireylerin cinsiyetleri, yaşları ya da konumları arasındaki farklılıkların nomofobik yaklaşımlarında nasıl bir etkiye sahip olduğu nicel yöntem ile incelenmiştir.

3.4. Araştırmanın Problemleri

Şekil 1'deki modele göre araştırmanın alt problemleri sorular şeklinde Tablo 1'de gösterilmiştir. Problem ifadeleri P₁, P₂, ...P₂₄ şeklinde kodlanmıştır. Sorular konum ve cinsiyete göre oluşturulmuştur.

Tablo 1. Problem ifadeleri

#	İfade
P ₁	“Çevrimiçi kimliğinden kopacağım için gergin olurum” nomofobi davranışı ile cinsiyet arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
P ₂	“Sosyal medya ve diğer çevrimiçi ağlarda güncel kalamadığım için rahatsızlık duyuyorum” nomofobi davranışı ile cinsiyet arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
P ₃	“Elektronik postalarımı kontrol edemediğim için kendimi huzursuz hissedirim” nomofobi davranışı ile cinsiyet arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

P4	“Ailemle ve/veya arkadaşlarımla hemen iletişim kuramayacağım için kaygı duyarım” nomofobi davranışı ile cinsiyet arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
P5	“Gelen aramaları ve mesajları alamayacağım için kendimi huzursuz hissederim” nomofobi davranışı ile cinsiyet arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
P6	“Birinin bana ulaşmaya çalışıp çalışmadığını bilmediğim için gerilirim” nomofobi davranışı ile cinsiyet arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
P7	“Akıllı telefonumun şarjının bitmesinden korkarım” nomofobi davranışı ile cinsiyet arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
P8	“Telefonum çekmediğinde veya kablosuz internet bağlantısına erişemediğimde sürekli olarak sinyal olup olmadığını veya kablosuz erişim bağlantısı bulup bulamayacağımı kontrol ederim” nomofobi davranışı ile cinsiyet arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
P9	“Akıllı telefonuma bir süre bakmadıysam, bakmak için güçlü bir istek hissederim” nomofobi davranışı ile cinsiyet arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
P10	“Akıllı telefonumdan sürekli olarak bilgiye erişemediğimde kendimi rahatsız hissederim” nomofobi davranışı ile cinsiyet arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
P11	“Haberlere (örneğin neler olup bittiğine, hava durumuna ve diğer haberlere) akıllı telefonumdan ulaşamamak beni huzursuz yapar” nomofobi davranışı ile cinsiyet arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
P12	“Akıllı telefonumu ve telefonumun özelliklerini istediğim her an kullanamadığımda rahatsız olurum” nomofobi davranışı ile cinsiyet arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
P13	“Çevrimiçi kimliğinden kopacağım için gergin olurum” nomofobi davranışı ile konum arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
P14	“Sosyal medya ve diğer çevrimiçi ağlarda güncel kalamadığım için rahatsızlık duyarım” nomofobi davranışı ile konum arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
P15	“Elektronik postalarımı kontrol edemediğim için kendimi huzursuz hissederim” nomofobi davranışı ile konum arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
P16	“Ailemle ve/veya arkadaşlarımla hemen iletişim kuramayacağım için kaygı duyarım” nomofobi davranışı ile konum arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
P17	“Gelen aramaları ve mesajları alamayacağım için kendimi huzursuz hissederim” nomofobi davranışı ile konum arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
P18	“Birinin bana ulaşmaya çalışıp çalışmadığını bilmediğim için gerilirim” nomofobi davranışı ile konum arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
P19	“Akıllı telefonumun şarjının bitmesinden korkarım” nomofobi davranışı ile konum arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
P20	“Telefonum çekmediğinde veya kablosuz internet bağlantısına erişemediğimde sürekli olarak sinyal olup olmadığını veya kablosuz erişim bağlantısı bulup bulamayacağımı kontrol ederim” nomofobi davranışı ile konum arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
P21	“Akıllı telefonuma bir süre bakmadıysam, bakmak için güçlü bir istek hissederim” nomofobi davranışı ile konum arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
P22	“Akıllı telefonumdan sürekli olarak bilgiye erişemediğimde kendimi rahatsız hissederim” nomofobi davranışı ile konum arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
P23	“Haberlere (örneğin neler olup bittiğine, hava durumuna ve diğer haberlere) akıllı telefonumdan ulaşamamak beni huzursuz yapar” nomofobi davranışı ile konum arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
P24	“Akıllı telefonumu ve telefonumun özelliklerini istediğim her an kullanamadığımda rahatsız olurum” nomofobi davranışı ile konum arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
P25	Dört faktörden oluşan nomofobi algısı ile yaş farklılıkları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

Oluşturulan sorular çerçevesinde mülakat yöntemi ile elde edilen bulgular ile analiz edilmiştir.

3.5. Cinsiyet & Nomofobi Algısı İlişkisi Bulguları Analizi

Sorular S harfi ile kodlanmıştır. Buna göre ilgili maddelere dair sorular S1, S2, S3, S4, S5, S6, S7, S8, S9, S10, S11 ve S12 olarak kodlanmıştır. Mülakat verilerinden elde edilen bulgular cinsiyet ve nomofobi arasındaki ilişki olarak Tablo 2’de gösterilmiştir. Kadın ve erkeklerin yanıtları, kendi cinsiyet gruplarının ortalamalarına (kendi toplam sayılarının ortalama değeri) göre benzer yönde ise, verilen cevaplarda cinsiyete göre anlamlı bir farklılık olmadığı şeklinde değerlendirilmiştir. Ters durumda, cinsiyete göre yanıtlarda anlamlı farklılık olduğu belirtilmiştir. Her iki cinsiyetin ortalamaya göre benzer yönde olup olmamasının incelenmesi yanında, benzer yönde olsa dahi her iki cinsiyetten hangisinin eğiliminin diğerine göre daha güçlü olduğu da ayrıca gözlemlenmiştir.

Tablo 2. Cinsiyet ve Nomofobi Arası İlişki

#	Mülakat Sorusu	Bulgular	Bulgu Analizi
	Çevrimiçi Olamama		
S1	“Çevrimiçi kimliğinden kopunca için gergin olur musunuz?”	Erkeklerden 9 kişi, kadınlardan 6 kişi gergin olacaklarını, erkeklerden 8 ve kadınlardan	Kadın ve erkeklerin, çevrimiçi kimlikten kopulduğunda gergin olmaları eğilimi benzer yönde

Çalışanların ve Öğrencilerin Nomofobi Algıları

		12'si gergin olmayacaklarını ifade etmişlerdir.	görülmüştür, anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir. Sadece erkeklerin gergin olma eğilimi biraz daha fazladır.
S2	"Sosyal medya ve diğer çevrimiçi ağlarda güncel kalamadığınız için rahatsızlık duyar mısınız?"	Erkeklerden 4 kişi, kadınlardan 5 kişi evet duyarım; erkeklerden 15 kişi, kadınlardan 7 kişi ise hayır duymam, erkek ve kadınlardan 2'ser kişi ise bazen duyarım, kararsızım şeklinde farklı yanıtlar vermiştir	Kadın ve erkeklerin, çevrimiçi ağlarda güncel kalmadığı zaman rahatsızlık duymaları, benzer yönde bir eğilimdedir. Sadece kadınların rahatsız olma eğilimi biraz daha fazladır. Her iki cinsiyetin bu konudaki nomofobi algısı yüksek değildir.
S3	"Elektronik postalarımı kontrol edemediğiniz için kendinizi huzursuz hisseder misiniz?"	Erkeklerden 1 kişi, kadınlardan da 3 kişi huzursuz hissettiğini, kadın ve erkeklerden toplamda 25 kişi huzursuz hissetmediklerini, toplamda 6 kişi ise kararsızım ya da bazen gibi farklı yanıtlar verdikleri görülmüştür.	Kadın ve erkeklerin, elektronik postayı kontrol edemediğinde huzursuzluk hissetmesi anlamlı bir farklılık içermemektedir. Her iki cinsiyetin bu konudaki nomofobi algısı düşüktür.
İletişim Kaybetme			
S4	"Ailenizle ve/veya arkadaşlarınızla hemen iletişim kuramam diye kaygı duyar mısınız?"	10 kadın ve 15 erkek kaygı duyacağını belirtmiştir. Diğer katılımcılar kaygı duymadıklarını ya da kararsız olduklarını ifade etmişlerdir.	Kadın ve erkeklerin, aile ya da arkadaşlar ile istenildiğinde hemen iletişim kurulamaması, her iki cinsiyet için anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Her iki cinsiyetin bu yöndeki nomofobi algısının yüksek olduğu görülmüştür.
S5	"Gelen aramaları ve mesajları alamayacağınız için kendinizi huzursuz hisseder misiniz?"	15 erkek ve 8 kadın huzursuz hissedeceklerini ifade etmiş, 4 kadın ve 3 erkek ise huzursuz hissetmeyeceklerini söylemiştir. Geriye kalan 5 kişide konu ile ilgili kararsız ya da farklı beyanlarda yorumlar yapmıştır.	Kadın ve erkeklerin, gelen aramaları alamama kaygısı, her iki cinsiyet için anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Her iki cinsiyetin bu yöndeki nomofobi algısı bulunmaktadır ve erkeklerde daha yüksektir.
S6	"Birinin size ulaşmaya çalışıp çalışmadığını bilmediğiniz için gerilir misiniz?"	12 erkek ve 7 kadın gerileceklerini ifade etmiş, 7 kadın ve 4 erkek ise gerilmeyeceklerini söylemiştir. Geriye kalan 5 kişide farklı yanıtlar vermiştir.	Kadın ve erkeklerin, birinin ulaşıp ulaşmadığını bilmediği için gerilme her iki cinsiyet için anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.
Cihazdan Yoksunluk			
S7	"Akıllı telefonunuzun şarjının bitmesinden korkar mısınız?"	10 kadın ve 15 erkek şarjlarının bitmesinden korktuklarını söylemiştir. Diğer kişiler korkmadığını, pek korkmadığını ya da kararsız olduklarını ifade etmişlerdir.	Kadın ve erkeklerde, akıllı telefon şarj bitmesine yönelik kaygı yaşamada, her iki cinsiyet adına anlamlı bir farklılık görülmemektedir. Her iki cinsiyetin, şarj bitmesine yönelik nomofobi algılarının yüksek olduğu görülmektedir.
S8	"Telefonunuz çekmediğinde veya kablosuz internet bağlantısına erişemediğinizde sürekli olarak sinyal olup olmadığını veya kablosuz erişim bağlantısı bulup bulamayacağınızı kontrol eder misiniz?"	12 erkek ve 9 kadın kontrol ettiklerini, 9 erkek ve 3 kadın kontrol etmediklerini ya da pek kontrol etmediklerini beyan etmiştir. Toplam 3 kişi kararsız yaklaşmıştır.	Kadın ve erkek, her iki cinsiyetin telefon çekmediğinde sinyal araması ya da internet çeken bir yer aramasına yönelik eğilimlerinden anlamlı bir farklılık görülmemektedir. Her iki cinsiyetin nomofobik algılarının ortalamasının üzerinde olduğu anlaşılmaktadır.
S9	"Akıllı telefonuma bir süre bakamaz iseniz, bakmak için güçlü bir istek hisseder misiniz?"	17 erkek, 7 kadın böyle bir isteği kabul etmişler, erkek ve kadınlardan 4'er kişi bu konuda böyle bir isteğe sahip olmadıklarını ya da pek sahip olmadıklarını beyan etmişlerdir.	Kadın ve erkekler, her iki cinsiyetin ortalama (kadın) ve üzeri (erkek) eğilimleri nedeni ile, akıllı telefonda uzak kalamamak yönünde aralarında kayda değer bir farklılık olmadığından söz edebiliriz. Bu durum erkeklerde yüksek bir nomofobi algısı oluşturmaktadır.
Bilgiye Ulaşamama			
S10	"Akıllı telefonunuzdan sürekli olarak bilgiye erişemediğinizde kendinizi rahatsız hisseder misiniz?"	14 erkek, 8 kadın kendilerini rahatsız hissedeceklerini, 6 erkek ve 3 kadın ise pek rahatsız hissetmeyeceklerini beyan etmiştir. Geri kalan 4 kişi kararsız ya da bazen gibi yanıtlar vermiştir.	Kadın ve erkekler, akıllı telefonda bilgiye erişemediğine ortalamasının üzerinde nomofobik algıya sahiptirler, böylelikle her iki cinsiyet için anlamlı bir farklılık görülmemektedir.
S11	"Haberlere (örneğin neler olup bittiğine, hava durumuna ve diğer haberlere) akıllı telefonunuzdan	9 erkek, 3 kadın kendilerini huzursuz kılacağını beyan etmiş, geri kalanlar pek	Kadın ve erkekler, ortalamasının altında olarak benzer yönde görüşler göstermiş bu durum her

Çalışanların ve Öğrencilerin Nomofobi Algıları

	ulaşamamak sizi huzursuz yapar mı?"	huzursuz etmeyeceğini, bazen huzursuz edeceğini ve kararsız olarak ifade etmiştir.	iki cinsiyetin görüşlerinde anlamlı bir farklılık olmadığını göstermektedir. Erkeklerin bu yöndeki eğilimin daha güçlü olduğu anlaşılmaktadır.
S12	"Akıllı telefonunuzu ve telefonunuz özelliklerini istediğiniz her an kullanmadığımızda rahatsız olur musunuz?"	16 erkek, 6 kadın rahatsızlık yönünde bir yaklaşım gösterirken, geri kalan kişilerin pek rahatsız olmadıkları, rahatsız olmadıkları ve kararsız oldukları görülmüştür.	Kadın ve erkekler arasında akıllı telefonun özellikleri her an ulaşmada cinsiyete göre anlamlı bir fark olduğu görülmüştür. Kadınlarda bu eğilim ortalama değer in altında iken, erkeklerde ise üstündedir. Üstelik erkeklerde bu yöndeki nomofobi algının yüksek olması da dikkat çekmektedir.

Mülakat bulgularında cinsiyet farklılığına göre faktörler açısından genel değerlendirme Tablo 3'te gösterilmiştir.

Tablo 3. Cinsiyet ve Nomofobi Faktörleri

#	Faktör	Açıklayıcı Analizi
1	Çevrimiçi Olamama	Her iki cinsiyet grubunun, verdikleri yanıtta göre, kendi aralarında ortalaması alındığında, çevrimiçi kopmaların gerginliğe neden olduğu anlaşılmıştır. Kadınlardaki gerginlik eğiliminin biraz daha fazla olduğu saptanmıştır.
2	İletişim Kaybetme	Kadın ve erkeklerin, iletişimi kaybetme yönündeki nomofobik algısı benzer yöndedir. Özellikle, aile veya arkadaş ile istenildiğinde hemen iletişim kurulamaması, yüksek bir nomofobi algısı oluşturmaktadır.
3	Cihazdan Yoksunluk	Kadın ve erkeklerin, cihazdan yönündeki nomofobik algısı benzer yöndedir. Her iki cinsiyetin akıllı telefonun şarjının bitme olasılığı, nomofobik algısını artırmaktadır.
4	Bilgiye Ulaşamama	Kadın ve erkeklerin, bilgiye ulaşamamada, sadece akıllı telefonun özelliklerini istenildiğinde kullanıp kullanamama maddesinde anlamlı bir farklılık görülmüştür. Bu davranışta erkeklerin nomofobi algısı yüksektir. Diğer maddelerde anlamlı bir farklılık görülmemiştir.

Faktörler açısından değerlendirildiğinde, kadın ve erkekler arasında nomofobi algısı yönünde anlamlı farklılıkların olmadığı görülmüştür.

3.6. Konum & Nomofobi Algısı İlişkisi Bulguları Analizi

Mülakat verilerinden elde edilen bulgular neticesinde konum ve nomofobi arasında faktörlerdeki ilişki Tablo 4'te gösterilmiştir.

Tablo 4. Konum ve Nomofobi Arası İlişki

Mülakat Soruları	Bulgu Analizi
Çevrimiçi Olamama	
S1, S2, S3	Çevrimiçi faktöründe, bireyin öğrenci ya da memur olmasında, sadece S2 olarak kodlanan ve P14 problemi olarak ifade edilen "Sosyal medya ve diğer çevrimiçi ağlarda güncel kalamadığımız için rahatsızlık duyar mısınız?" sorusuna verilen yanıtta anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Öğrencilerde bu durum ortalama değerlerinin üzerinde ve yüksek bir nomofobi algısı içerirken, çalışanlarda ortalama değerinin altında ve %25 oranındadır. S1 ve S3 bulgularına göre, çalışan ya da öğrenciler arasında verilen yanıtlarda, anlamlı bir farklılık görülmemektedir.
İletişim Kaybetme	
S4, S5, S6	İletişim kaybetme faktöründe, bireyin öğrenci ya da memur olmasında, ortalama değer göz önünde

	bulundurulduğunda, verilen yanıtlarda anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.
Cihazdan Yoksunluk	
S7, S8, S9	Cihazdan yoksunluk faktöründe, Bireyin öğrenci ya da memur olmasında, ortalama değer göz önünde bulundurulduğunda, verilen yanıtlarda anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.
Bilgiye Ulaşamama	
S10, S11, S12	Bilgiye ulaşamama faktöründe, Bireyin öğrenci ya da memur olmasında, ortalama değer göz önünde bulundurulduğunda, verilen yanıtlarda anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

Araştırmada, verilen yanıtlar yaşa göre incelendiğinde anlamlı bir farklılık görülmemektedir. Bu durumda bireylerin 18-21, 22-25, 26 ve üzeri yaş aralıklarında olmasının verilen yanıtlarda herhangi bir farklılığa neden olmadığı görülmüştür. P25 doğrulanmamıştır. Kurumda memur sayısının fazla olmamasının ve öğrencilerin yaşlarının birbirine yakın olmasının, bu sonucu oluşturduğu düşünülmektedir.

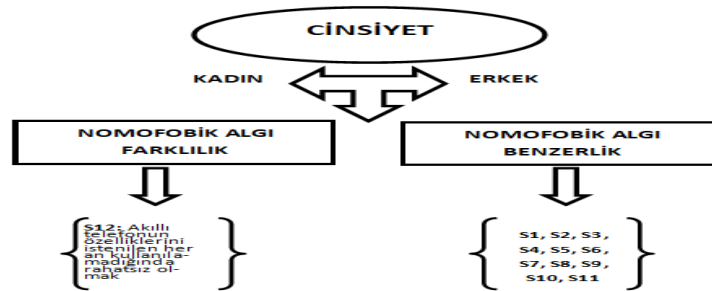
4. Teorik ve Pratik Çıkarımlar

4.1. Teorik Çıkarımlar

Araştırmanın bulgularından elde edilen verilere göre, problem cümleleri sonuçlandırılmıştır. Cinsiyet – Nomofobi algılarına yönelik kurulan araştırmanın problemlerinden “P1, P2, P3, P4, P5, P6, P7, P8, P9, P10 ve P11” hayır yanıtı ile reddedilmiştir: P12 problem ifadesi evet yanıtı ile doğrulanmıştır. Konum – Nomofobi algılarına yönelik kurulan araştırmanın problemlerinden “P13, P15, P16, P17, P18, P19, P20, P21, P22, P23, P24” hayır yanıtı ile reddedilmiştir: P14 problem ifadesi evet yanıtı ile doğrulanmıştır.

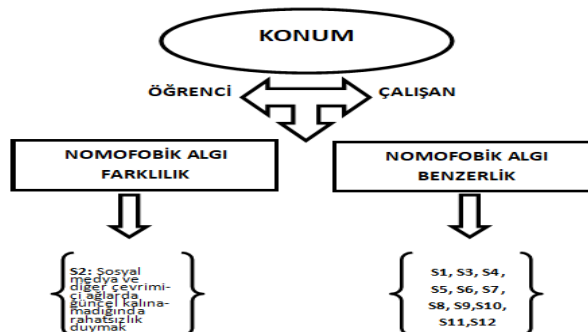
Mülakat bulgularının analizi neticesinde oluşturulan problem ifadelerinden, araştırmanın modeline göre Cinsiyet – Nomofobi ilişkisine yönelik ortaya çıkan sonuçlar Şekil 2’de gösterilmiştir.

Şekil 2. Cinsiyet – Nomofobi Model Sonucu

Araştırmanın modeline göre Konum – Nomofobi ilişkisine yönelik ortaya çıkan sonuçlar Şekil 3’te gösterilmiştir.

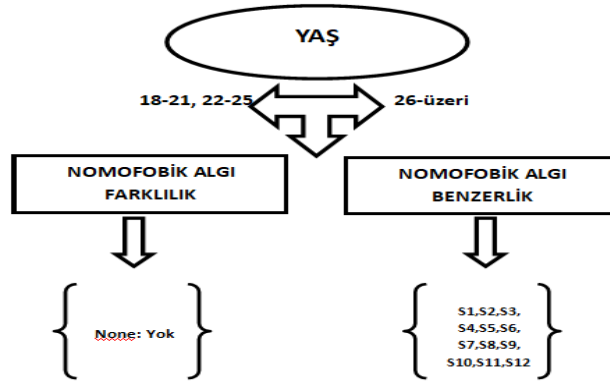
Şekil 3. Konum – Nomofobi Model Sonucu

Araştırmanın modeline göre Yaş– Nomofobi ilişkisine yönelik ortaya çıkan sonuçlar Şekil 4’te gösterilmiştir.

Şekil 4. Yaş – Nomofobi Model Sonucu

Aşağıda pratik çıkarımlar verilmiştir.

4.2. Pratik Çıkarımlar

Araştırmadaki mülakatta elde edilen açıklayıcı ifadelerden seçilen bazıları Tablo 5’te gösterilmiştir.

Her bir soruya karşılık, farklı bireylerin cevapları Tablo’da gösterilmek için seçilmiştir. Mülakata katılım sağlayan kişiler B harfi ile B1’den B35’e kadar kodlanmıştır.

Tablo 5. Açıklayıcı İfadeler

Kişi	Cinsiyet	Soru	Yanıt
B6	E	S1	Evet, aşırı gergin olurum. Kendimi tehlikede hissediyorum.
B18	K	S2	Bazen oluyor. Whatsapp kopunca oluyor. Şarjın bitmesinden korkuyorum.
B7	E	S3	Kısmen korkarım.
B35	K	S4	Evet kaygı duyarım, son görüşmeleri kontrol ediyorum.
B29	E	S5	Evet çok, baya baya huzursuz hissederim.
B21	E	S6	Evet gerilirim, kötü hissederim.
B31	K	S7	Evet, dayanmıyor hiç. Şarj aletimle geziyorum.
B30	K	S8	Evet internet olması lazım, onsuz olmaz. Zaten insanların yanıdaysam duymam ama yoksa duyarım.
B25	E	S9	Evet istemsiz olarak ekranı açıp kapatırım.
B9	K	S10	Evet sinirleniyorum.
B17	K	S11	Huzursuz olmam, 2-3 günde bir bakarım.
B4	E	S12	Hayır rahatsızlık duymam.

Mülakat bulgularından elde edilen verilere göre, katılımcıların algılarında nomofobik davranışlara yönelik eğilimlerinin olduğu yerler bulunmaktadır. Erkeklerin %57’si telefon çekmediğinde veya kablosuz internet bağlantısına erişemediğinde sıklıkla bağlantının gelip gelmediğine yönelik sinyali kontrol etmektedir ve bağlantı kuramadıklarında yakın bir çevreden umuma açık WI-FI bağlantısı arayışına geçmektedir. Mobil internet ya da WI-FI bağlantısı arayışlarının erkeklerde çoğunluğu itibarı ile bir nomofobi eğilimi olduğundan söz edilebilmektedir. Kadınların kendi arasındaki bu oran %64’e tekabül etmektedir. Erkek ve kadınlar karşılaştırıldığında, toplam örneklem içinde erkeklerin %34’ü, kadınların %26’sı bağlantılarını sıklıkla kontrol etmektedir. Her iki cinsiyetten %40 oranında bireyler, bu durumu umursamamakta ya da pek umursamamakta ya da kararsız bir tutum sergilemektedir. Bu sonuç, erkeklerin kadınlara göre bağlantı arayışının yüksek olduğunu göstermektedir.

Akıllı telefonuna bir süre bakmadığında, bakmak için güçlü bir istek hissedenlerde erkeklerin kadınlara göre daha fazla nomofobik eğilimi olduğu göze çarpmaktadır. Toplam örneklem içinde, erkekler %49 oran ile evet hissederim demişlerdir. Bu durum kadınlarda %20 olarak görülmektedir.

Haberlere ya da hava durumuna akıllı telefonundan hemen ulaşma isteğinde de erkekler ön plana çıkmaktadır. Toplam örneklem içinde, erkeklerin %26'sı, kadınların %9'u bu durumdan huzursuz olacağını beyan etmiştir. Erkeklerin haber ve hava durumuna anlık ulaşımda daha fazla eğilimde olduğu görülmektedir.

Hem çalışan hem öğrencilerde ailesi ile veya arkadaşları ile hemen iletişim kuramadığında kaygı duyulması, benzer bir nomofobi eğilimini göstermektedir. Öğrencilerin kendi içinde bu oran %71, çalışanların kendi içinde bu oran %75 olarak görülmüştür. Gelen aramaları ve mesajları alamadığında kendini huzursuz hissetmeye yönelik verilen yanıtta, öğrencilerin kendi içindeki oranın %65, memurların %75 oranlarında onayladıkları görülmüştür.

Kadın ve erkek cinsiyetlerin yanıtlara verdikleri cevaplarda anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür. Bu sonuçlar bizlere, kadın ve erkeklerin sorulan sorulara karşın benzer duygu ve düşüncede yaklaştıklarını göstermektedir. Ancak araştırmayı biraz daha kapsamlı hale getirebilmek için, benzer duygu ve düşünceler içerisinde dahi olsa, bu benzer eğilimleri arasındaki farklılıkları görmek için içerik analizi yapılmıştır. Burada görülmek istenen, ilgi bir yanıtta kadın ve erkeklerin verdikleri cevaplara göre algıları arasındaki güç farklılıklarını ortaya koymaktır. Örneğin akıllı telefona ulaşamamak her iki cinsiyet için benzer bir endişe olabilir ancak algıdaki güç farklılığına göre hangi cinsiyetin diğerine göre bu endişeyi daha fazla taşıdığını görebilmek, araştırmanın niteliğini yükseltecektir. Bazı yanıtlarda erkek ve kadın, birisi ortalamanın altında, birisi ortalamanın üstünde olsa da veri dağılımı açısından, bu dağılımın anlamlı bir dağılım olmadığı anlaşılmaktadır. Bu durum, yanıtların benzer kümelerde oluştuğunu göstermektedir.

Kadın ve erkeklerin "Ailemle ve/veya arkadaşlarımla hemen iletişim kuramayacağım için kaygı duyarım" ifadesine ortalamanın üzerinde bir katılım ile yanıt verdikleri anlaşılmaktadır. Bu yanıt, her iki cinsiyet grubu için, aile ve arkadaş ile iletişimin inkıtaa ya uğramamasının beklentisini göstermektedir. "Akıllı telefonumu ve telefonumun özelliklerini istediğim her an kullanamadığımda rahatsız olurum" yanıtına göre, kadınlar telefonu ve telefonun farklı uygulamalarını kullanma yönü ile erkeklere göre daha bağımlı oldukları görülmüştür. Haber ve hava durumlarının takibinde erkek kullanıcıların, kadınlara göre ortalamalarının yüksek olduğu saptanmıştır. Benzer şekilde erkekler, akıllı telefonlarından bilgiye erişme isteğinde, kadınlara göre ortalamanın hayli üzerinde bir yaklaşım göstermiştir.

Kadın ve erkeklerin, akıllı telefonun şarjının bitmesinde, ortalamanın üzerinde ve birbirine yakın oranlarda korktukları görülmüştür. Kadınların erkeklere göre çevrimiçi kimliğinden kopunca gergin olması daha yüksek eğilimde olduğu anlaşılmıştır. "Gelen aramaları ve mesajları alamayacağım için kendimi huzursuz hissederim" ifadesine göre her iki cinsiyet grubunun ortalamanın üzerinde bir kaygı yaşadığı ancak erkeklerin bu konuda tedirginliğinin hayli fazla olduğu görülmüştür. "Elektronik postalarımı kontrol edemediğim için kendimi huzursuz hissederim" ifadesine verilen yanıtta göre her iki cinsiyet grubunun ortalamanın altında kaldığı, yüksek seviyede bir kaygı unsuru olarak görmedikleri, ancak kadınların bu yöndeki endişelerinin erkeklere oranla fazla olduğu anlaşılmıştır. "Birinin bana ulaşmaya çalışıp çalışmadığını bilmediğim için gerilirim" ifadesinde, erkek ve kadınların ortalamanın üzerinde bir kaygı duydukları ancak, erkeklerin bu korku eğilimlerin hayli fazla olduğu ortaya çıkmıştır.

5. Tartışma ve Sonuç

Kavram, ilk kez İngiltere' de bir kamu kurumunda yapılan araştırmayla ortaya çıkmıştır. Nomofobi kavramı klinik psikolojide ise kişinin internetle bağlantılı bir cihaza (cep telefonu, tablet veya bilgisayar) ulaşamadığında veya bu cihazlar aracılığı ile iletişim kuramadığında yaşadığı endişe ve istemsiz korku halidir. Nomofobik bireyler telefonsuz dışarı çıktığında, telefonun şarjı bittiğinde veya telefon çekmediğinde kişide ortaya çıkan kaygı ve endişeli olma durumu olarak adlandırılır. Bu durum kişinin ruh ve beden sağlığına zarar vermeye başlar.

Araştırmadan elde edilen bulgulara göre, çalışanların ve öğrencilerin nomofobi algı düzeylerinin cinsiyete ve yaşa göre farklılaşmadığı görülmüştür. Yapılan bir çalışmada öğrencilerin yaş, cinsiyet, eğitim durumu gibi demografik özelliklerinin nomofobi üzerinde anlamlı bir etkisi bulunmamıştır (Minaz ve Çetinkaya Bozkurt, 2017). Başka bir çalışmada cinsiyet faktörünün nomofobi düzeyi açısından farklılık gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır (Güler ve Veysikarani, 2019). Atılgan (2020) üniversite öğrencileri üzerinde yaptığı çalışmada öğrencilerin nomofobi düzeyi araştırılmıştır. Çalışmanın sonucunda öğrencilerin nomofobi düzeyinin yaşa göre farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır

Bu araştırmada kadın ve erkeklerin yanıtları benzer dağılımda olsa da ilgi davranışa eğilim gücü yönü ile bazı farklılıkları ortaya çıkmaktadır. Örneğin, kadınlar akıllı telefonuna ve telefona ait özelliklere, uygulamalara istedikleri zamanda hemen erişebilmelidir. Kadınların bu erişim eğilimi, erkeklerin erişim eğilimi ile aynı veri dağılımı yönünde olsa da kadınlarda bu eğilim gücünün verdikleri yanıtlara göre daha yüksek olduğu anlaşılmıştır. Her iki cins, mevzubahis, “aile ve arkadaşlar ile istenildiği zaman hemen iletişim kurma” isteği ise benzerleşmektedir. Başka çalışmalarda kadınların erkeklere oranla nomofobi düzeylerinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Burucuoğlu, 2017; Erdem ve diğ., 2017).

Erkeklerin haber ve hava durumları hakkında anlık bilgiye ulaşma eğilimlerinin kadınlara göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Ancak konu akıllı telefonun şarjının bitme olasılığı olur ise her iki cinsiyet grubunun taşıdığı endişenin birbirine yakın olduğu izlenmiştir. Çevrimiçi bağlantıdan kopmak, kadınları daha fazla tedirgin ederken, gelen aramaları ve mesajları alamama kaygısı her iki cinsiyet içinde benzerlik göstermektedir. Elektronik postaya hemen erişimin her iki cinsiyet için ivedi bir kaygıya neden olmadığı, birisinin ulaşma olasılığının akıllı telefondaki bazı olumsuzluklardan dolayı mümkün olamaması olasılığının olması, her iki cinsiyeti de endişeye sevk edebilmektedir.

Memur ya da öğrenciler için nomofobi algı düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Buna göre, nomofobi algıları her iki konum içinde çoğunlukla benzerlik göstermektedir. Sadece sosyal medya da güncel kalınmamamak öğrenciler için daha büyük bir endişe kaynağı olmaktadır. Bu durum öğrencilerin sosyal medya da daha fazla zaman geçirme eğiliminde olduklarını da göstermektedir.

Araştırmada kurulan yirmi dört problemin sadece iki tanesi doğrulanmıştır. Çevrimiçi Olamama, İletişim Kaybetme, Cihazdan Yoksunluk ve Bilgiye Ulaşamama faktörleri çoğunluk itibari ile kadın-erkek ve memur-öğrenci arasındaki ilişkide birbirine benzerdir. Her iki cinsiyet ya da her iki konum, çevrim içi olamamakta, iletişimi kaybetmede, cihazdan yoksunlukta ve bilgiye ulaşamamada genel itibari ile benzer yönde kaygı eğilimi taşımaktadır. Kamu ulaştırma sektörü ve lisans öğrencileri üzerinde yapılan başka bir çalışmada, üniversitede öğrencilerinin yarısından fazlasının, kamu çalışanlarının ise neredeyse yarısına yakın kısmının nomofobik olduğu tespit edilmiş, ayrıca üniversite öğrencilerinin nomofobi düzeyinin kamu çalışanlarından daha yüksek olduğu görülmüştür (Özsavran ve Kuzlu Ayyıldız, 2022).

Çalışmada, memur-öğrenci ya da kadın-erkek arasında benzer yönde olan eğilimler arasında, eğilim gücü yönü ile de bazı farklılaşmaların olduğu tespit edilmiştir ancak bu durum ilgi problemlere herhangi bir etki etmemiştir. Yapılan başka bir çalışmada “üniversite öğrencilerinin %54’inin, ulaştırma sektörü çalışanlarının %47’sinin nomofobik olduğu, nomofobinin kadınlarda daha yüksek olduğu, yaş ile nomofobi arasında ters yönlü ve anlamlı bir ilişki olduğu, günlük akıllı telefon kullanma süresi ile nomofobi arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunduğu” tespit edilmiştir (Erdem ve diğ., 2017). Başka bir araştırmada, “erkek beden eğitimi öğretmenlerinin, kadın beden eğitimi öğretmenlerine göre nomofobi düzeylerinin daha fazla, yaşı küçük olan beden eğitimi öğretmenlerinin, yaşı daha büyük beden eğitimi öğretmenlerine göre nomofobik eğilimleri daha çok” anlaşılmıştır (Ercan ve Tekin, 2019).

Çalışanlar ve öğrencilerin mülakat bulgularında görüldüğü üzere, öğrencilerin sosyal medyada çevrimiçi kalma eğilimlerinin fazla olduğu görülmektedir. Her iki grup aile ya da arkadaşları ile iletişim kuramadıklarında benzer yönde kaygı duymaktadır. Aynı şekilde gelen aramaların ya da mesajların alınamadığının düşünülmesi her iki grup için benzer yönde bir rahatsızlık oluşturmaktadır.

Beden Eğitimi faaliyetlerinin spor ve fiziksel eylemlerinin olması, daha güçlü psikolojik eğilimlerde olabilmeyi, bağımlılıklardan mümkün olduğunca kurtulabilmeyi daha fazla gerekli kılmaktadır. Ruh ve beden sağlığının korunmasında önemli rol oynayan beden eğitimi ve spor etkinlikleri, kişide ortaya çıkan olumsuzlukları yok edebilecek bir mekanizmaya sahiptir. Bu yönüyle beden eğitimi bir rehabilitasyon görevi görür. Bu nedenle çalışma sahası olarak bu örneklem seçilmiştir. İleriki çalışmalarda beden eğitimi yüksekokullarında daha büyük bir örneklem ile nicel çalışmaların yapılması önerilmektedir. Çalışanların, öğrencilerin nomofobi algıları ile, psikolojik sermaye, tükenmişlik sendromu, motivasyon gibi örgütsel davranışın farklı paradigmaları arasında daha geniş örneklemelerde yapılacak çalışmaların, konuya dair bilimsel katkıyı artıracaktır.

Kaynakça

- Adnan, M. ve Gezgin, D. M. (2016). Modern Çağın Yeni Fobisi: Üniversite Öğrencileri Arasında Nomofobi Prevalansı. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 141-158.
- Akman, E. (2019). Akıllı Telefonsuz Kalma Korkusunun (Nomofobi) Akademik Başarıya Etkisi: Süleyman Demirel Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Öğrencileri Üzerinden Bir Değerlendirme. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 256-276.
- Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S. ve Yıldırım, E. (2012). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı*. Sakarya: Sakarya Yayıncılık.
- Arslan, H., Tozkoparan, S. B., ve Kurt, A. A. (2019). Öğretmenlerde Mobil Telefon Yoksunluğu Korkusunun ve Gelişmeleri Kaçırma Korkusunun İncelenmesi. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 237-256.
- Atılğan, S. S. (2020). Akıllı Telefon Kullanan Üniversite Öğrencileri Arasında Nomofobi Düzeyinin Belirlenmesi. *Elektronik Cumhuriyet İletişim Dergisi*, 6-23.
- Burucuoğlu, M. (2017). Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Nomofobi Düzeyleri Üzerinde Bir Araştırma. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7 (2), 482-489.
- Ercan, Ö. ve Tekin, N. (2019). Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Nomofobi Düzeylerinin İncelenmesi. *Journal of Global Sport and Education Research*, 2 (1), 24-34.
- Erdem, H., Türen, U., ve Kalkın, G. (2017). Mobil Telefon Yoksunluğu Korkusu (Nomofobi) Yayılımı: Türkiye'den Üniversite Öğrencileri ve Kamu Çalışanları. *Bilişim Teknolojileri Dergisi*, 1-12.
- Ertan, G. (2019). Mobil Telefonsuz Kalma Korkusunun (Nomofobi) İş Tatmini, İşe Bağlılık ve Sosyal İzolasyon Üzerine Etkisi. (Yüksek Lisans Tezi).
- Güler, E. Ö. ve Veysikarani, D. (2019). Nomofobi Üzerine Bir Araştırma: Üniversite Öğrencileri Örneği. *Beykoz Akademi Dergisi*, 75-88.
- Hoşgör, H. (2020). Üniversite Öğrencilerinin Nomofobi Düzeyini Etkileyen Faktörler ve Ders Performansları Üzerinde Nomofobinin Etkisi. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 3167-3197.
- Kocabaş, D. ve Sezer Koruyucu, K. (2018). Dijital Çağın Hastalığı Nomofobi Üzerine Bir Araştırma. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 254-268.
- Lorcu, F. (2015). *Örneklerle Veri Analizi SPSS Uygulamalı*, Ankara: Detay Yayıncılık
- Minaz, A. ve Çetinkaya Bozkurt, Ö. (2017). Üniversite Öğrencilerinin Akıllı Telefon Bağımlılık Düzeylerinin Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 268-286.
- Özsavran, M., ve Kuzlu Ayyıldız, T. (2022). Üniversite Öğrencilerinin Nomofobi Düzeyleri ile Okul Başarısı Arasındaki İlişki. *Bağımlılık Dergisi*, 130-138.

- Pınarbaşı, T. E. ve Astam, F. K. (2020). "Vazgeçmek Mümkün Mü?": Kuşakların Dijital Detoks denemeleri Üzerine Bir Analiz. *Atatürk İletişim Dergisi*, 5-28.
- Polat, R. (2017). Dijital Hastalık Olarak Nomofobi. *Yeni Medya Elektronik Dergi*, 164-172.
- Sarıbay, B. ve Durgun, G. (2020). Dokunmatik Toplulukların Fobileri: Netlessfobi, Nomofobi ve Fomo Kavramları Üzerine Bir İçerik Analizi Çalışması. *Yaşar Üniversitesi e-dergi*, 280-294.
- Sırakaya, M. (2018). Ön Lisans Öğrencilerinin Nomofobi Düzeylerinin Akıllı Telefon Kullanım Durumlarına Göre İncelenmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 714-727.
- Türkiye İstatistik Kurumu. [TÜİK]. <https://data.tuik.gov.tr/> (Erişim: 23.08.2021).
- Yıldız, E. P., Çengel, M. ve Alkan, A. (2020). Öğretmenlerin Nomofobi Düzeylerinin Demografik Özelliklerine ve Akıllı Telefon Kullanım Alışkanlıklarına Göre İncelenmesi. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 5096-5120.
- Yılmaz, M., Köse, A. ve Doğru, Y. B. (2018). Akıllı Telefondan Yoksun Kalmak: Nomofobi Üzerine Bir Araştırma. *Bilişim Teknolojileri Online Dergisi*, 31-48.
- Yıldırım, C. ve Correia A.P. (2015). Exploring the Dimensions of Nomophobia: Development and Validation of a Self-Reported Questionnaire. *Computers in Human Behavior*, 49, 130-137.

YOUTUBERLARIN ÇOCUK VE ERGENLERİ ETKİLEYEN PSİKOSOSYAL RİSK FAKTÖRLERİ

Öznur ŞEN KARADAĞ*

Öz

Teknolojinin insan yaşamında günden güne daha fazla yer bulmasıyla birlikte bireylerin günlük yaşam pratiklerinde iş yaşamından sosyalleşmeye kadar geniş bir çerçevede birçok değişiklik olmuş, özellikle Z kuşağı olarak adlandırılan nesil internet ve sosyal medyayı yoğun kullanır hale gelmiştir. Yapılan araştırmalar en çok kullanılan sosyal medya platformunun Youtube olduğunu belirtmekle birlikte Youtube'un çocuk ve ergenler tarafından yoğun kullanımı problemli kullanım ve bağımlılığa giden birçok soruna neden olmaktadır. Öte yandan Youtube'da birçok video paylaşan ve çok sayıda takipçisi olan kişiler 'YouTuber' olarak adlandırılmakta, özellikle çocuk ve ergenler tarafından rol model alınmaktadır. Youtuberların bağımlılık, şiddet, akran zorbalığı ve gerçekçi olmayan gelecek beklentisi gibi çocuk ve ergenler üzerinde birçok olumsuz etkisinin olduğu literatürde yer bulmaktadır. Bu çalışmada sosyal medya platformları arasında YouTube'un çocuk ve ergenler üzerinde yarattığı psikososyal riskler açıklanmış ve buna yönelik gerçekleştirilebilecek sosyal hizmet faaliyetleri üzerinde durularak problemli kullanım yerine faydalı kullanımın artırılmasına yönelik öneriler geliştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Medya, Problemli Sosyal Medya Kullanımı, Youtube, YouTuber.

PSYCHOSOCIAL RISK FACTORS AFFECTING YOUTUBERS' CHILDREN and ADOLESCENTS

Abstract

With technology finding more and more place in human life day by day, there have been many changes in the daily life practices of individuals in a wide range from business life to socialization, especially the generation called the Z generation has become intensively using the internet and social media. Although the researches indicate that Youtube is the most used social media platform, the intensive use of Youtube by children and adolescents causes many problems leading to problematic use and addiction. On the other hand, people who share many videos on Youtube and have a large number of followers are called 'YouTuber', and they are taken as role models, especially by children and adolescents. It is found in the literature that Youtubers have many negative effects on children and adolescents such as addiction, violence, peer bullying and unrealistic future expectations. In this study, the psychosocial risks that YouTube creates on children and adolescents, among the social media platforms, are explained, and suggestions for increasing the beneficial use instead of the problematic use have been developed by emphasizing the social work activities that can be carried out for this purpose.

Key Words: Social Media, Problematic Social Media Use, Youtube, Youtuber.

1. Giriş

Son yıllarda teknolojinin gelişimi günlük yaşam pratiklerini neredeyse kökten denilebilecek kadar değiştirmiş, önceleri hayatımızda hiç olmayan internet, cep telefonu, bilgisayar gibi unsurlar hayatımızın vazgeçilmez bir noktasında konumlanmıştır. Artık 7'den 70'e herkes teknolojinin sunduğu imkanlardan faydalanmakta hem sosyal hayatında hem iş hayatında hem de günlük hayatında teknoloji ile çoğunlukla iç içe yaşamaktadır. "We Are Social" adlı platform her yıl dijital dünyaya ait raporlar sunmaktadır ve bu platformun 2020 yılı Ocak verilerine bakıldığında; dünya nüfusunun %59'unun internet, %49'unun sosyal medya, %67'sinin ise cep telefonu kullanıcısı olduğu görülmektedir (Yılmaz ve Bekiroğlu, 2020). Yeni teknolojinin en yoğun kullanım alanlarından biri sosyal medyadır. Tahtalı (2018) sosyal medyayı; kişilerin fikir, görüş ve deneyimlerini mesajlar ve görüntülerle paylaşarak birbirleriyle iletişim halinde kaldıkları ortam olarak nitelendirmiştir. Sosyal medya kullanımına yönelik yapılan araştırmalarda katılımcıların %44,9'unun YouTube kullandığı bildirilmiştir (Gülner ve diğ., 2010). İnternet ve sosyal medyanın en yoğun kullanımının çoğunlukla 21'inci yüzyıl içinde doğan ve 'Z' kuşağı olarak adlandırılan genç yaş grubu tarafından gerçekleştirildiği, en yaygın kullandıkları platformun YouTube olduğu, çoğu gencin her gün YouTube izlediği ve YouTube'un günlük yaşamlarının bir rutini haline geldiği bilinmektedir (Westenberg, 2016).

*Sosyal Hizmet Uzmanı, Karabük Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü Güleç Çocuk Evleri Sitesi, oznur.sen@aile.gov.tr ORCID: 0000-0001-8749-2148

Bu Yavına Atıfta Bulunmak İçin: Şen Karadağ, Ö. (2022), Youtuberların Çocuk ve Ergenler Üzerinde Yarattığı Psikososyal Risk Faktörleri, *Karabük Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi (UNIKA Toplum ve Bilim)*, 2(1), 33-46.

Önceleri sadece bir video depolama/paylaşım sitesi olan Youtube sonrasında sosyal medyanın yaygınlaşmasıyla sık kullanılan bir sosyal paylaşım platformu haline gelmiş ve özellikle Youtuber olarak adlandırılan kişilerin kişisel yaşamlarıyla ilgili samimi hikayeler anlatması gençler tarafından cana yakın ve güvenilir bulunmalarını ve günden güne daha çok tercih edilmelerini sağlamıştır. Ergenler tarafından Youtube sadece bir çevrimiçi etkinlikten ziyade günlük hayatlarında akranları, sınıf arkadaşları ve aileleriyle paylaştıkları ve tartıştıkları bir olgu bunun yanında bir sosyalleşme aracı haline gelmiştir (Balleys ve diğ., 2020).

Gençler tarafından sıklıkla tercih edilmesi, sosyalleşme ve bilgi edinme gibi amaçlarla kullanılmasının yanında YouTube'un ve diğer sosyal paylaşım platformlarının yoğun kullanımı kişilerin hayatlarında bazı negatif etkilere sebep olabilmekte ve bu durum 'problemlili kullanım' olarak adlandırılmaktadır. Problemlili kullanım, kişinin hayatında biyopsikososyal olarak çeşitli olumsuzluklara sebebiyet veren ve buna yönelik olumsuz biliş ve davranışlara yol açan durum olarak açıklanmaktadır (Caplan, 2003). Problemlili YouTube kullanımının çocuk ve ergenler üzerinde yarattığı psikososyal riskler internet ve oyun bağımlılığı, şiddet ve zorbalık eğilimi, moda ve güzelliğe yönelik imgesel baskı ve gerçekçi olmayan gelecek beklentisi gibi birçok faktörü içermektedir.

2. Yeni Medya ve Sosyal Paylaşım Platformları

Günümüzün sürekli gelişen ve değişen teknolojisiyle birlikte kuşkusuz medya da değişmiş ve geleneksel medya araçlarının yerine yeni medya olarak adlandırılan internetin hâkim olduğu medya araçları ön plana çıkmıştır. Nuran (2015) yazı, ses ya da görüntü aracılığıyla iletişim kurmayı sağlayan yazılı ve elektronik basım ile sinevizyon, hypermedia, internet, kitap, telefon televizyon, radyo-foto, faks vb. kitle iletişim araçlarının bütününe medya denildiğini ifade etmektedir. Ancak geleneksel medya anlayışı süreç içerisinde teknolojinin gelişmesiyle yeni bir boyut kazanmış ve 'Yeni Medya' kavramı ortaya çıkmıştır. Yeni medya, var olan sistemleri geliştiren ve yeni hizmetler sunan mikroelektronik, bilgisayar ve telekomünikasyon uygulamalarını içermektedir (Vural ve Bat, 2010). Sanal uzamda hizmet veren iletişim araçlarının gelişen teknolojiyle birlikte etkileşimsellik özelliklerinin artması ve modern insanın iletişim ve haberleşme dürtüsünü karşılayabilme amacıyla çalışma prensiplerinin geliştirilmesiyle birlikte iletişim araçları her geçen gün daha çok kullanıcı çekmekte ve yeni medya ortamının temelini oluşturmaktadır (Erbaş, 2018).

Kuşkusuz yeni medyanın en temel ve en yoğun kullanım alanlarından biri de sosyal medyadır. Çoklu kullanıma açık, sürekli güncellenebilen ve müzik, fotoğraf ve video paylaşımına olanak sağlayan sosyal medya hemen her kesimden kullanıcıya hitap etmekte, ideal bir iletişim mecrası olarak görülmektedir (Vural ve Bat, 2010). Bireyler iletişim yönünden pasif alıcı konumunda iken sosyal medya aracılığıyla bu konum farklılaşmış ve iş birliği içinde aktif üreten konuma gelmiştir (Eşitti, 2015). Özellikle gençlerin ve çocukların arkadaşlarıyla iletişim kurmak, sosyal ilişkilerini sürdürülebilmek ve güçlendirebilmek daha da önemlisi sosyal çevreleri içerisinde itibarlarını arttırabilmek için sosyal medyayı kullandıkları belirtilmektedir (Jang ve diğ., 2015). Kişiler bugün sosyal paylaşım platformlarında yediği yemeklerden giydiği kıyafetlere, gezdiği yerlerden günlük yaşam pratiklerine, kendi özel hayat bilgilerinden, teknolojik aletlerin kullanımına kadar birçok konuda paylaşım yaparak bir etki alanı oluşturmakta ve popüleritelerini arttırmayı hedeflemektedirler. Kullanıcılardan geri bildirim alması ve iki yönlü diyaloga uygun olması, çabuk ve etkili bir etkileşim imkânı vermesi, benzer site ve mecralardan bilgi edinmeye ilişkin bağlantı sunması gibi özellikleriyle geleneksel medyadan ayrılan sosyal medya günümüzde oldukça popülerdir (Eşitti, 2015).

3. Problemlili İnternet ve Sosyal Medya Kullanımı

Teknolojinin hayatımıza devrim niteliğinde girişi günlük yaşamlarımızda birçok değişime neden olmuştur. 2019 yılı itibariyle dünya nüfusunun %46'sı internet kullanıcısı olup sosyal medya kullanım oranı %45'e yükselmiştir (We are social, 2021). Genel olarak yeni iletişim teknolojileri, özel olarak ise internet ve sosyal medya, akademik bilgiye erişim kolaylığı, sosyal iletişim ve sosyal

ilişkilerin yönetilmesi, gündemi takip etme, internet üzerinden alışveriş, devletle ilgili resmi işlemlerin yürütülmesi gibi birçok hususta bireylerin hayatlarını kolaylaştırmaktadır (Eşitti, 2015, s. 79). Ancak bu faydalı kullanımın yanında kişinin hayatının çeşitli alanlarında negatif sonuçlar doğuran problemler de mevcuttur. Bu hususta, teknoloji kullanımının bağımlılıkla ilişkisine yönelik araştırmalar gerçekleştirilmiş, internete ve sosyal medyaya yönelik yoğun kullanımın kimyasal bağımlılıklara benzer semptomlar gösteren davranış bağımlılığı oluşturabildiği sonuçlarına ulaşılmıştır (Young ve diğ., 2011). Problemler internet ve sosyal medya kullanımını tanımlamak için birçok terim kullanılsa da en yaygın kullanım ‘bağımlılık’ kavramıdır (Huang, 2020). Bağımlılık; bir kişiye, bir maddeye veya aktiviteye fazlasıyla bağlı olmak zamanla problem hale gelen ve durdurulmakta zorlanılan çeşitli alışkanlıklar edinmek olarak adlandırılabilir. Kişiler bir maddeye, alkole veya sigaraya bağımlı olabildiği gibi bir davranışa da bağımlı olabilmektedirler. Davranış bağımlılığı kişilerin durdurmakta zorlandıkları davranışları tekrar tekrar devam ettirmeleridir (Zubaroglu Yanardağ ve diğ., 2020).

Davranış bağımlılıklarından biri de internet bağımlılığı olup Young (2004) internet bağımlılığını internetin aşırı kullanılması, internet kullanımına ilişkin aşırı bir istek duyulması, internet erişimi olmadığında kişide kaygı, saldırganlık, mutsuzluk gibi duyguların baş göstermesi ve tüm bunlara bağlı olarak kişilerin sosyal işlevselliğinin bozulması olarak açıklamaktadır. İnternet bağımlılığı internetle ilişkili diğer bağımlılıkların da ana kaynağıdır. Bu bağlamda sosyal medya bağımlılığı da ana maddesinin internet olduğu davranışsal bir bağımlılık olarak literatürde yer bulmaktadır (Savcı ve Aysan, 2017).

Ancak bağımlılık terimi farklı seviyelerde aşırı kullanım, sosyal işlevsellikte bozulma gibi birçok negatif etkiyi ve etiketi içermekle birlikte problemlerli kullanım bunların tamamını kapsamadığından (Huang, 2020) bu çalışmada problemlerli internet ve sosyal medya kullanımı tanımı tercih edilmiştir. Aşırı kullanım, kullanıcı tarafından planlanan sürenin aşılması; kompulsif kullanım çevrimiçi etkinliklerin kontrol edilememesi ve bundan kaynaklanan suçluluk hisleri duyulması, problemlerli kullanım ise olumsuz akademik, sosyal ve profesyonel sonuçlara yol açan internet kullanımını ve bundan kaynaklı olumsuz biliş ve davranışları ifade etmektedir (Caplan, 2003). Teknolojik araçların kullanımı günümüz teknoloji çağında oldukça olağandır, dolayısıyla hayatımızın bu kadar içinde olan bir olguyu bağımlı veya bağımlı değil şeklinde iki uçağa kategorize etmek çok zordur (Yılmaz ve Bekiroğlu, 2020). Tanımlanan bağımlılık kriterlerinin hepsini karşılamamakla birlikte kişinin biyopsikososyal sağlığını olumsuz etkileyen ve çeşitli sorunlara yol açan kullanım problemlerli kullanım olarak tanımlanmaktadır (Griffiths, 2005).

TÜİK verilerine göre internet kullanım amaçlarına göre ilk sırada %80,9 oranla sosyal medya yer almaktadır (TÜİK, 2015). 2020 Avrupa istatistiklerine göre 16 ile 74 yaş arasındaki kişilerin %80’inin internet kullanıcısı olduğu, üstelik bu oranının 2015’ten bu yana %15 arttığı, belirtilmektedir (Eurostat, 2020). Yine Avrupa’da internet kullanımına ilişkin istatistiklerde sosyal medyanın oldukça yoğun kullanıldığı ve Youtube’un en çok kullanılan sosyal medya platformu olduğu görülmektedir (Statista, 2020). Güney Kore’de internet kullanım oranının oldukça arttığı ve 3-9 yaş arası çocukların %92’sinin haftada 8-9 saat internet kullandığı, video paylaşım sitelerinin de çocukların en çok kullandığı internet araçlarından biri olduğu, Z kuşağı içerisinde olan 0-8 yaş grubu çocuklarla yapılan bir araştırmada; çocukların internet üzerinde oyun oynamaktan sonra en çok yaptıkları ikinci aktivitenin YouTuberları izlemek olarak belirttikleri ifade edilmektedir (Özsoy ve Atılgan, 2018). Digital Reports 2020 raporunda Türkiye nüfusunun %64’ünün sosyal medya kullandığını ve en sık kullanılan sosyal medya uygulamalarının ise Youtube, Instagram, Facebook ve Twitter şeklinde sıralandığını belirttiktedirler (akt. Yılmaz ve Bekiroğlu, 2020).

Bu yoğun ilgi çeşitli sorunları da beraberinde getirmektedir. Houn (2020) problemlerli sosyal medya kullanımı ile ilgili yaptığı meta analiz çalışmasında 123 çalışmayı incelemiş olup sorunlu kullanımın refah düzeyini düşürdüğü, anksiyete, depresyon gibi çeşitli sorunlara yol açtığı, benlik saygısı ve yaşam doyumu üzerinde negatif etkiler yarattığı gibi sonuçlara ulaşmıştır. Savcı ve Aysan

(2017)'in sosyal medya bağımlılığını da içeren internet bağımlılıklarıyla ilgili çalışmasında bu konuda yapılmış araştırmalarda problemlili kullanımın depresyon, dürtüsellik, yalnızlık, uyku kalitesi, iyi oluş, öz saygı, akademik performans ile bağlantılı olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca bir başka araştırmada sosyal medya bağımlılığının gençlerin gerçek sosyal ortamlardan soyutlanmasına neden olduğu bildirilmektedir (van der Eijnden ve diğ., 2016).

Sorunlu internet kullanımının olumsuz akademik, sosyal sonuçlara yol açan internet kullanımını içeren uyumsuz biliş ve davranışları ifade ettiği bu çalışmada sosyal medya platformları içerisinde Youtube'un problemlili kullanımında ne gibi uyumsuz biliş ve riskler doğurabileceği irdelenmektedir.

4. Yeni Nesilin 'Kanaat Önderleri' Youtuberlar ve Çocuklar/Ergenler Üzerinde Yarattığı Psikososyal Riskler

YouTube kuruluş dönemine bakıldığında sadece çevrimiçi bir video paylaşım platformu iken, bugün kullanıcıların kendi isteğine göre videolarını yükleyip paylaşabildiği popüler bir ağ haline gelmiştir. Bu dönüşüm de YouTube'un kullandığı sloganı etkilemiştir. Önceleri 'Dijital Video Deponuz' sloganını kullanan YouTube, bugün 'Kendini Yayınla' sloganını kullanmaktadır (Burgess ve Green, 2009). Bu şekilde birçok YouTube kullanıcısı kendi alanıyla ilgili videolar çekip yayınlamaya başlamış ve YouTuber kavramı ortaya çıkmıştır.

YouTube 2015 yılında 'YouTube Academy' projesini hayata geçirerek içerik üreticilerine Youtube'da fenomen olmak ve popüler bir YouTuber olmak için ihtiyaç duydukları bilgileri vermiştir. Böylelikle başka hiçbir özel eğitim almadan bireylere ünlü olma ve Youtube üzerinden para kazanma imkânının sunulmasıyla YouTuberlık kavramı popülerleşmiş, fark edilmek, ünlü olmak güdüsü besleyen birçok insan YouTuber olmak konusunda harekete geçmiştir (Yıldırım, 2017).

Sosyal medya kullanımı arasında YouTube kullanımının oranı oldukça yüksektir. 2011 yılında Finlandiya'da yapılan bir araştırmada sosyal medya kullanıcılarının %60'ının YouTube kullandığı belirtilmektedir (Herkman ve Vainikka, 2014). Yine bu oranın yıllar geçtikçe kullanımın yaygınlaşmasıyla birlikte arttığı bilinmekte olup Datareportal'ın 2021 Digital 2021 Turkey adlı araştırmasında da YouTube'un tüm web siteleri içinde en çok ziyaret edilen ikinci site olduğu ve en çok kullanılan sosyal ağ olduğu ifade edilmiştir (Digital 2021: Turkey, 2021).

Genel anlamıyla kendi konusu altında içerik oluşturan ve YouTube'a yükleyen kişilere YouTuber denmekle birlikte bu kişilerin ortak özelliklerinin izleyicilerle sohbet edermiş gibi, kamera ile göz kontağını koparmadan samimi bir şekilde konuşması ve hangi alanda hizmet veriyor ise o alandaki bilgilere hâkim olarak izleyicileriyle paylaşması olarak belirtilmektedir (Yavaş, 2017). YouTuberlar zaman içinde popülerleşerek ilgi alanlarına göre kişisel markalarını üretmekte ve sosyal medya üzerindeki itibarlarını kullanarak milyonlarca kişiyi etkilemektedirler (Emirza, 2018). Günümüz X kuşağı olarak adlandırılan grupta YouTuberlar fazlaca etkili olmasa da Y ve Z kuşaklarında YouTuberların etkisi oldukça önemlidir ve bu yaş grubu için YouTuberlar adeta bir kanaat önderi olmuş, bu kişiler zamanlarının büyük bir kısmını YouTuberları izleyerek geçirdiklerini belirtmişlerdir (Yıldırım, 2017). Yapılan bir araştırmada Z kuşağının geleneksel film ve TV yıldızlarından ziyade YouTuberları kendilerine yakın hissettiği, 13 yaşındakilerin %59'unun YouTuberları takip ettiği ancak sadece %32'sininin TV yıldızlarını takip ettiği, kendilerini YouTuberlara daha yakın buldukları sonucuna varılmıştır (Westenberg, 2016).

Kuşkusuz YouTuberların kendi hakim alanında ipuçları ve tavsiyeler vermesi, bunu yaparken görüşmeler esnasında samimi ve günlük bir dil kullanması, izleyicilerin kendileriyle bir bağ kurmasına sebep olmakta ve gitgide artan popüleritelerinin hitap ettiği kitle tarafından bir kanaat önderi olarak görülmesini sağlamakta, bu süreç gün be gün yeniden inşa edilmekte ve özellikle çocuk ve ergenler tarafından rol model alınmak da dahil olmak üzere hayatlarının önemli bir noktasında yer edinmektedirler (Perez-Torres ve diğ., 2018).

Çocuk ve ergenlerin YouTuberları idealize etmesinin sebeplerinden biri de YouTuberların kendisini idealize etmesidir. Kişiler üyesi oldukları bir sosyal topluluk içinde zamanla kimliklerini inşa ederler ve kendilerine belirli roller oluşturup o rollere uygun davranışlar sergilerler (Dedeoğlu ve Üstündağlı, 2011). İnternetin toplum yaşamında yer almaya başlamasıyla kişiler sanal dünyada da kimliklerini kurgulamaya başlamıştır. İnternet üzerine kurgulanan kimlik ‘ideal insan’ yaratma eğiliminde olup toplum tarafından onay gören ve arzu edilen davranışlarla şekillendiği ifade edilmektedir (Binark, 2005). Öyle ki; YouTube’un içerik üreticileri YouTuberlar çektiikleri videolar içinde kimliklerini inşa ederken belirli oranda popüleritelerinin artmasına ve etkileşim almaya özen gösterir. Goffman’a göre birey kendini topluma sunarken, toplum tarafından onaylanmış davranışlar günlük yaşamdaki performansına göre daha fazladır (Goffman, 2009). Goffman ‘Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu’ adlı eserinde benliğin sunumunu tiyatro kuramıyla açıklamış olup kişinin tıpkı bir tiyatro oyunundaki kişiler gibi farklı rolleri olabildiğini, dolayısıyla kişilerin sosyal kimliklerine göre farklı rollere girebildiğini ifade etmiştir (Biçer, 2014). Goffman (2009) yine tıpkı tiyatro oyununda kişilerin alkış almak için çevresindekiler üzerinde iyi izlenim bırakma çabası olduğu gibi kişilerin sahne gerisinde de kendilerine biçtikleri rolü topluma en iyi şekilde sunmaya çalıştığını, çoğunlukla performanslarının normal davranışlarından çok daha fazlasını ve toplumun onayladığı davranışları içerdiği belirtilmektedir. Bununla bağlantılı olarak YouTuber’ların popüleritelerini artırmak, tıpkı tiyatro oyununda izleyicilerinden alkış almayı bekleyen oyuncular gibi “like almak” üzere çeşitli sosyal rollere bürünmelerini görmekteyiz.

Hortaçsu (2012) kişilerin belirli sebepler ve güdülerle kendilerini topluma farklı bir kimlikte tanıtabildiklerini ifade etmektedir. Özellikle sosyal medyada gerçek olan ve sahte olanın ayrımını yapmanın giderek zorlaştığı günümüzde inşa edilen sanal kimlikler aracılığıyla gerçek kimliklerin gizlenmesi ve idealleştirilmiş sanal kimliklerin ön planda olması olağan görülmektedir (Kavut, 2018). Fenomen haline gelen YouTuberlar için Youtube’u bir vitrin olarak açıklamak mümkündür. Goffman (2009) kişilerin benliğini sunarken bir vitrine ihtiyaçları olduğu ve bu vitrinde sergiledikleri davranışların nezaket kuralları, ahlaki davranışlar, ilgi çekecek ve beğenilecek tutumlarla karakterize olduğunu belirtmektedir. YouTuberlar da videolarını çekerken adeta kendilerini vitrinde sunmaya hazır hale getirmekte daha sonrasında da videolarını kanala yükleyerek izleyicilerin beğenisine sunmaktadırlar. YouTuberlar böylelikle çocuk ve ergen gruplar arasında kendilerine büyük bir hayran kitlesi bulmaktadırlar. Bugün büyük ve küçük ölçekli yerleşim birimlerinde birçok çocuk ve genç YouTuberları tanımakta ve onların görüşüne önem vermekte, kız çocuklar daha çok moda ve güzellik konseptli YouTuberları takip ederken erkek çocukların daha çok futbol ve oyun konsepti içerik üreten YouTuberları takip ettiği belirtilmektedir (Viktória, 2018).

Gençlerin YouTuberlara bu kadar ilgi duymasının bir diğer nedeni ise ulaşılabilirlik ve ilişkilendirilebilirlik olarak ifade edilmektedir. Gençler YouTuberları geleneksel medya yıldızlarına göre kendilerine daha yakın bulmakta, YouTuberların kimi zaman bir komşu kimi zaman ise aynı okulda okudukları bir arkadaşları kadar ulaşılabilir olmaları onlar için cezbedicidir. Öyle ki bu kadar yakınlarındaki insanların kişisel deneyimlerini paylaşmaları YouTuberları kendi yaşamlarıyla ilişkilendirmelerine ve onları daha güvenilir ve samimi bulmalarına katkı sağlamıştır (Defy Media, 2015).

YouTube’a yüklediği videolar aracılığıyla para kazanan YouTuberların (Ocak, 2016) gitgide popüler olduğu aşikardır. İrlanda’da yapılan CyberSafeIreland adlı araştırmada 15 çocuktan 13’ünün YouTube kullandığı ifade edilmektedir (Fergus, 2018). Bununla beraber sürekli video izleme ve çevrimiçi olmanın çocuk ve ergenler üzerinde sosyalleşmek, oyun oynamak gibi birçok avantajının olmasının yanında mahremiyet, güvenlik vb. riskleri taşıdığı da bilinmektedir (Holloway ve diğ., 2013). Çocukların her geçen gün bu alanda daha fazla vakit geçirmeleri teknik, eleştirel ve sosyal beceri eksikliğine de neden olabilmektedir (Livingstone ve diğ., 2017). EU Kids Online’ın araştırmasına göre Avrupa’da 9-16 yaşındaki çocukların %14’ü son 12 ayda cinsel içerikli görüntüler gösteren pornografik videolarla karşılaştıklarını, %12’sinin de zorbalık mağduru olduğunu,

Türkiye’de ise yine cinsel içeriğe maruz kalan çocukların sayısının oranının %13 olup %9’unun da zorbalıkla karşı karşıya geldiği belirtilmiştir (LSE, 2010).

Çocuk ve ergen gruplarda bir kanaat önderi haline gelen YouTuber’ların hitap ettiği kitle için belirli bir sosyalleşme, eğlence ve yol gösterici niteliği olmakla birlikte içerik üreticilerinin yüklediği videolar üzerinde herhangi bir denetim bulunmaması sebebiyle bu içerikler birçok riski de beraberinde getirebilmektedir. UNICEF içerikle ilgili riskleri; cinsel, pornografik ya da şiddet içeren görüntüler, bazı reklamcılık biçimleri, ırkçı nefret söylemleri, kendine zarar verme ve intihar gibi davranışları özendirilen içerikler olarak sıralamıştır (UNICEF, 2017). Bu çalışmada daha çok popüler YouTuber’ların ürettiği içeriklere odaklanılarak şiddet ve zorbalık eğilimi, internet ve oyun bağımlılığı, moda ve güzelliğe yönelik imgesel baskı, gerçekçi olmayan gelecek beklentisi ele alınmıştır.

4.1. İnternet ve Oyun Bağımlılığına Yönelik Riskler

İnternet bağımlılığı bir önceki bölümde de anlatıldığı üzere internet aktivitelerine giderek artan bir zaman, para ve enerji ayırma durumuyla kendini gösterirken, çevrimiçi olunmadığında anksiyete, depresyon, boşluk ve yalnızlık gibi istenmeyen duyguları yaşatacak kadar tehlikeli boyutlara ulaşabilecek bir durumdur (Kandell, 1998:12).

YouTuberların sürekli olarak yeni ve hitap ettiği kesime yönelik ilgi çekici içerik üretmesi ve abonelik aracılığıyla kanallardaki yeni içerikleri kullanıcılara haber vermesi sürekli olarak izleme davranışının gelişmesine sebep olabilmektedir (Viktória, 2018). Bu davranış; bağımlılık, okul görevlerini ihmal etme, aile aktivitelerine daha az dahil olma gibi zaman yönetimine ilişkin riskleri de beraberinde getirmektedir (Valcke ve diğ., 2010).

Youtube internet bağımlılığını ve problemleri kullananı tetikleyen sosyal medya platformlarının en başında yer alır. Günümüzde yaygınlığı gitgide artan YouTube ve YouTuberlar sürekli internet kullanımını teşvik etmektedirler. İspanya’da yapılan bir araştırma sonucunda internet bağımlısı olarak belirlenen çocukların en sık yaptıkları aktivite YouTuberları takip etmek ve ürettikleri içerikleri izlemektir (Soler ve diğ., 2018). Günümüzde sürekli takipte kalma, güncel ikonları takip etme akran grupları arasında oldukça popüler bir durumdur ve bu popülerite, çocuk ve ergenlerde yapılan paylaşımları kaçırmaya yönelik bir korku oluşturmakta ve buna ‘kaçırma korkusu’ denmektedir (Elhai ve diğ., 2018). Kaçırma korkusu ile yeni gelişmelerden haberdar olamamak kaygısı güdülmekte ve bu sebeple sürekli çevrimiçi ve takipte kalınarak süreç içerisinde bağımlılık davranışı gelişebilmektedir.

Westenberg (2016) YouTube’un ergenler üzerindeki etkisine ilişkin yaptığı çalışmada, Youtube’un gençlerin hayatında oldukça önemli bir yer olduğunu belirtmektedir. Araştırmaya katılan ergenlerden kızlar YouTube olmadan hayatlarına devam edemeyeceklerini ifade ederken erkeklerin hayatlarına devam edebileceklerini ancak hayatlarında büyük bir boşluk olacağını ifade ettikleri, ayrıca birçok gencin tatile gidip döndükten sonra kaçırdıkları YouTube videolarını kontrol ettiklerini ifade ettikleri ve birçoğunun Youtube bağımlısı olduğunu kabul ettikleri anlaşılmıştır.

4.2. Şiddet ve Zorbalık Eğilimine Yönelik Riskler

Kişiler, olaylar karşısındaki olumlu ve olumsuz tepkilerini sosyalizasyon süreçlerinde öğrenirler. Albert Bandura’nın sosyal öğrenme teorisine göre kişiler şiddet ve zorbalığı da sosyalizasyon süreçlerinde öğrenirler. İnsanın doğuştan agresif bir yapısının olmadığı ve çevresindeki kişilerin sinirli davranışlarını izleyerek sosyal öğrenme yoluyla kendilerine agresif davranışın yerleşebileceği, nitekim çocukların belirli davranışları taklit etme eğiliminin olduğu bu kuramda bahsedilmektedir (Bandura, 2006). Kirsh (2003) şiddet içeriğine maruz kalmanın kısa ve uzun dönemde saldırganlık davranışının ve öfke duygusunun artmasına ve ‘ayna nöronlar’ aracılığıyla taklit edilerek öğrenilmesine sebep olduğunu belirtmiştir. Sosyal öğrenme teorisindeki modelleme

yöntemine göre kişi, gözlemci olarak sembolik temsilleri ve modellenmiş faaliyetleri anlamlandırarak belirli kazanımlar elde eder (Bandura, 1971:6).

Özellikle oyunlarla ilgili içerik üreticiliği yapan YouTuberların, gerek video içeriklerinin gerekse söylemlerinin şiddet ve zorbalık içerdiği, böylelikle hitap ettiği kitle özellikle de rol model almaya eğilimli olan çocuk ve ergen grupların da şiddete ve zorbalığa meyilli olmasına yol açabileceği riski mevcuttur. Zorbalık içerikli çatışmacı bir ortam yaratan YouTube videolarının daha düşmanca davranabilen, antisosyal ve hatta şiddet içeren davranışlar sergileyen çocuklara yol açtığına da vurgu yapılmaktadır (Soler ve diğ., 2018). Genellikle YouTuber'ların oyun videosu çektiği bilinse de çoğu oyun videosunun da şiddet içerikli olduğu bir gerçektir. Yine sosyal öğrenme teorisinden hareketle şiddet içerikli oyunlar oynayanların, şiddet içerikli oyunlar oynamayanlara göre daha fazla şiddet eğilimi gösterdiği bir gerçektir (Deloatch, 2014).

Şiddet içerikli oyunları oynayanların genellikle erkek çocuklar olduğu ve genellikle popüler oyunlardan Minecraft, League of Legends, World of War gibi savaş sahnelerinin ve şiddet görüntülerinin bulunduğu oyunları oynadığı ve yine erkek çocuklar arasında popüler olan YouTuberların bu oyunların nasıl oynandığı ile ilgili içerik oluşturarak video paylaşımı yaptığı ve şiddet görüntülerini aktardığı belirtilmiştir (Viktória, 2018). Örneğin Level Cap Gaming takma adlı bir YouTuber'ın şiddet içerikli oyunları oynarken yayınladığı içeriklerin bugüne kadar 33.000.000'dan fazla beğeni aldığı (Deloatch, 2014:7) belirtilmektedir ve yine AnderZel takma adlı İsveçli bir YouTuber genellikle gönderi yaptığı şiddet içerikli oyunlar sayesinde 28.000.000 görüntülemeye ulaşmıştır (Deloatch, 2014:8). Bu şiddet içerikli oyunları izleyen çocukların gerçek hayatta bu oyunların pratiğini yapma ihtimali yüksek olmakla birlikte asıl önemli tehlike; çocukların ve ergenlerin neredeyse her gün tekrarlayan bir biçimde bu görüntülere tanık olarak şiddeti kanıksama ve normalleştirme olasılığının yüksekliğidir. TV'de şiddet içeren film seyrettikten veya bilgisayarda bu tür bir oyun oynadıktan hemen sonra, çocukların birbirleri ile oynadıkları oyunlarda diğer çocuklara göre daha saldırgan davrandığı ifade edilmiştir (Yolga Tahiroğlu ve diğ., 2010). Dolayısıyla şiddet içerikli video paylaşımı yapan YouTuberları izlemenin de aynı etkiyi yapması oldukça yüksektir. Özsoy ve Atılğan (2018)'in 6-8 yaş grubu çocuklarla yaptığı bir çalışmada, çalışmaya katılan bir çocuğun 'YouTuber'lar bazen küfür ediyor, onlardan küfür öğrenebiliyorum' şeklinde beyanda bulunduğu bildirilmektedir (Özsoy ve Atılğan, 2018:106).

4.3. Güzellik Algısı ve Beden İmgesine Yönelik Riskler

Sınıf ve statüye dayalı göstergelerin birleştiği, düzenlendiği, tekrar üretildiği ve toplumsal tabakalaşmanın daimî bir temsilcisi olarak varlığını koruduğu bir alan olarak moda; insan bedeni ve bedeni süsleme, giyinme biçimlerini yakından etkilemektedir (Aydoğan, 2016:277). Moda aracılığıyla kimlik yaratma; kişinin sosyal çevresi tarafından beğenilme arzusu ile açılanabilecek bir içsel süreçtir (Yavaş, 2017).

Bugün küresel çağda güzellik algısı da küresel moda merkezlerinin etkisi ile belirli bir tek elde toplanmış ve standardize edilmiş bir güzellik algısı ortaya çıkmış ve özellikle genç kızlara yönelik bahsedilen standart moda algısına uymaları konusunda bir imgesel baskı vuku bulmuştur (Aydoğan, 2016). Herkman ve Vainikka (2014) bugünün yetişkinlerinin kültürel zevklerinin önceki nesillerin kültürel zevklerine göre daha uluslararası olduğunu belirtmişleridir. Şüphesiz ki bu zevklerin uluslararasılaşmasında en önemli pay bir olguyu dünyanın bir ucundan öbür ucuna hızlıca ulaştırma gücü olan internettedir.

Bugün güzellik, makyaj ve moda alanında içerik üreticiliği yapan, bu alanda ürün tanıtımları ve eleştirileri gerçekleştirerek reklamlar aracılığıyla ciddi gelirler elde eden birçok YouTuber vardır (Güz ve Yegen, 2017). Bu YouTuberlar makyaj, güzellik, moda gibi başlıklar altında vloglar çekerek 'bu sene hangi renk moda', 'hangi makyaj stili daha popüler' şeklinde ipuçlarıyla takipçilerini yönlendirmektedirler (Yavaş, 2017).

Fenomen YouTuberların tanıtımını yaptığı kıyafet, mücevher ve güzellik malzemelerini gören ergen grupları kendi akranları arasında da bu içerik üreticilerinin ne kadar havalı, güzel ve popüler olduğunu konuşmakta ve standartlaşmış güzellik algısını sürekli olarak devam ettirmektedirler. Bu algı dolayısıyla gençler, ünlü YouTuberlar gibi giyinmek, onların taktıklarını takmak, onların sahip olduklarına sahip olmak ve böylelikle bir 'star' olmak istemekte çünkü onları havalı ve güzel yapan şeyin giydikleri, taktıkları ve tarzları olduğunu düşünmektedirler (Viktória, 2018). Yapılan bir araştırmada gençlerin birçoğunun en sevdiği YouTuber'ın şapka, kıyafet, kitap gibi ürünlerine sahip olduğu, diğer yarısı da bu ürünlere sahip olmasa da bu ürünleri kullanmak istediği, bunlara sahip olanların okullarına giderken bu ürünleri kullandığı ve arkadaşları arasında ilgi gördüğünü ifade ettiği belirtilmektedir (Westenberg, 2016).

Her ay 50 milyonu aşkın insanın 1 milyar dakikasını moda ve güzellik konusunda bilgi veren YouTuberları izleyerek geçirmekte olduğu bildirilmiştir (Skyes, 2014). Güzellik ve moda konusunda bir fenomen haline gelmiş kişinin herhangi bir ürünü yoğun kullanımı takipçilerini de bu ürünü kullanmaya itmektir (Güz ve Yegen, 2017). Nitekim kişinin beğenilme dürtüsü sebebiyle toplum tarafından kanaat önderi gibi görülen ve kendi hâkim alanında bir otorite figürü olan YouTuberların etkisi altına girme ihtimali oldukça yüksektir. Bu şekilde kişilerin YouTuberları taklit etmesi ve onların dediklerini yapması yeniden ve sürekli olarak inşa edilen bir standardize edilmiş güzellik ve moda anlayışını kurgulamaktadır.

Türkiye'de YouTuberlar ile ilgili yapılmış bir çalışmada; özellikle kozmetik YouTuberların popülerliği dikkat çekmiş, araştırmaya katılanların %30,6'sı kozmetik, makyaj ve güzellik alanında hizmet veren YouTuberları takip ettiklerini bildirmişlerdir (Emirza, 2018). Bu küreselleşmiş moda algısı en çok ergen grupları hedeflemekte, böylelikle bir markanın genç bir birey tarafından tutulması, markanın ömür boyunca tanınıp kullanılma şansını da artırmaktadır (Aydoğan, 2016). Peki bu standardize edilmiş güzellik algısı çocuk bedeni, çocuk gelişimi ve sağlığı açısından ne derece sağlıklıdır? Bu imgesel baskının akran grupları içerisinde çocuklara yüklediği yük tartışılmakta mıdır? Küreselleşen dünya moda, güzellik, eğlence sektörünü de tektipleştirmiştir. Bugün ergen grupları arasında birbirine çok benzer şekilde ikonlaşmış ve çevresine onun gibi olmak isteyen takipçilerini toplamış gruplar görülmekte iken, diğer taraftan standart güzellik ve moda algısını yakalayamayan ve/veya yakalamak istemeyen birçok kişi akran zorbalığına ve imgesel baskıya maruz kalabilmektedir.

4.4. Gerçekçi Olmayan Gelecek Beklentisi ve Rol Model Alma

Daha önce aktarılan diğer risk faktörlerinin belki de ana sebebi olan ve en önemli risk faktörü; artık hem yetişkinler hem de çocuklar için bir kanaat önderi haline gelen YouTuberlar ve onların etkileme gücüdür. Kendilerine 'Influencer' adı veren bu kitlenin adı üzerinde olarak hitap ettiği kitleyi etki altına alma gücü çok yüksektir. İnsanlar sevdiği kişilerin davranışlarını kopyalama ve aynı davranış tarzını paylaşmaya eğilimlidirler (Bentley ve diğ., 2011). Çocuklar gelişimleri boyunca gördüklerini taklit etme, özdeşim yapma gibi yöntemlerle kimlik gelişimlerini tamamlamaya çalışırlar (Yolga Tahiroğlu ve diğ., 2010). Gelişim dönemi içerisinde popüler futbolcular, sanatçılar, doktorlar ve mühendisler ya da aile içerisinde de en popüler olan bireyi rol model alan çocuk ve ergenler için bugün yeni bir rol model ortaya çıkmıştır. Çektikleri videolarda kişisel yaşamlarıyla ilgili samimi hikayeler anlatan YouTuberlar gençler için yeni rol model olarak karşımıza çıkmaktadır. Gençler videolarda gördükleri konuşma dili, kıyafetler ve hareketleri kopyalama eğilimindedirler (Westenberg, 2016). YouTuber'ların hem gerçek hem de sanal ortamda büyük bir hayran kitlesi elde etmenin yanında bunun maddi olarak kazanç sağlaması da çoğu kişi için cezbedicidir. Artık gençler Instagram ve Facebook'un yanında YouTube hesabına da sahip olup YouTuberlar gibi giyinmekte, konuşmakta, yaşamaya çalışmakta ve onlar gibi popüler olmayı hedeflemektedir (Soler ve diğ., 2018). CyberSafeIreland adlı bir araştırmaya (2018) göre, YouTube'un çocuklar arasında çok popüler olduğu belirtilmektedir. Araştırmada kendi YouTube kanalına sahip olanların ve YouTube kanalında kendisini gösterenlerin sayısı da incelenmiş ve çocukların %12'sinin kendisini bir YouTube

videosunda gösterdiği ortaya çıkmıştır. Araştırma ayrıca birçok çocuğun YouTuberlara öykündüğünü ve ilerde onlar gibi olmak istediğini ifade ettiğini de açıklamaktadır (Fergus, 2018:13).

Günümüzde çocukların rol modelleri dijital dünyada oldukça fazla sayıda takipçisi olan kişilerden oluşmaya başlamıştır. Çocuklar gerçek dünyada uzun yıllar boyunca elde edebilecekleri geliri dijital dünyada daha kısa sürede elde edebilen bu kişilere özenmekte olup çocukların geleceğinde tercih edecekleri meslekler için yeni seçimler gündeme gelmiştir (Yılmaz ve Bekiroğlu, 2020). Westenberg (2016) yaptığı çalışmada birçok gencin YouTuber'ların yaptığını yapmayı çok istediğini, özel partilere gitmek, lansmanlar yapmak, yurt dışı gezileri yapmak ve bedava kıyafet ve eşya sahibi olmak gibi şeylere fazlaca öykündüğünü ve gerçekten istendiğinde kolayca YouTuber olunacağını düşündükleri için YouTuber olma hayali kurduklarını belirtmektedir.

İzleyicilerin YouTuber'lara öykünmesinin nedeni kuşkusuz daha önce de aktarıldığı gibi onların kendisini idealize etmesidir. Kavut'un (2018) Instagram kullanıcıları üzerinde yaptığı çalışmaya katılanlardan en çok takipçi sayısına sahip olanın Instagram paylaşımlarının kendi kimliğini yansıtmadığı buna karşılık en az takipçi sayısına sahip olanın Instagram paylaşımlarının ise kendi kişiliğini yansıttığını ifade ettiği görülmekte olup Instagram ve genel olarak sosyal medya platformlarının kullanım düzeyinin artması durumunda, özellikle de takipçi sayısının arttığı ve beğenilme arzusunun daha üst seviyelere çıktığı böylelikle gerçek yaşam ile sosyal medya üzerinden sunulan benlik arasındaki farklılaşmanın arttığı ifade edilmektedir. Sosyal paylaşım platformlarında kişilerin kendilerini oldukları gibi göstermekten ziyade olmak istedikleri biçimde şekillendirmeleri sonucunda yaşadıkları ego tatmini yüksekliğinin bireylerin sosyal medya kullanımını arttırmaktadır (Güz ve Yegen, 2017).

5. Sosyal Paylaşım Platformlarının Oluşturduğu Risklere Yönelik Sosyal Hizmet Müdahaleleri

Sosyal paylaşım platformlarından Youtube ve YouTuber'ların çocuk ve ergenler üzerinde yarattığı psikososyal risklerin aktarıldığı bu çalışmada bu risklere yönelik sosyal hizmet müdahaleleri daha çok problemlerle internet ve sosyal medya kullanımı üzerinde yoğunlaşacaktır. Zira teknoloji çağın kaçınılmaz bir olgusu olmakla birlikte faydalı kullanım hem çocuklar hem de yetişkinler için oldukça geliştirici unsurlar içermektedir. Ancak dijital çağda özellikle çocuk ve ergen grupların yoğun olarak kullandığı sosyal medyanın problemlerle kullanımı ya da ileri boyutta bağımlılık geliştirmeleri uzun ve kısa vadede birçok biyopsikososyal sorunlara neden olacaktır. Bu nedenle internet ve sosyal medya kullanımlarının sağlıklı olabilmesi için koruyucu/önleyici ve rehabilite edici çalışmalar yürütülmesi gerekmektedir (Yılmaz ve Bekiroğlu, 2020).

Sosyal paylaşım platformlarının oluşturduğu risklere karşı yapılacak sosyal hizmet müdahaleleri aslında problemlerle internet kullanımına ilişkin sosyal hizmet müdahalelerini içermektedir. Sosyal hizmet uzmanları problemlerle internet kullanımına ilişkin mikro, mezo ve makro boyutta müdahaleler gerçekleştirmekle birlikte özel eğitimlerle birlikte klinik anlamda ileri düzey bağımlılıklarla da mücadele edebilmektedir (Zubaroglu Yanardağ ve diğ., 2020).

Problemlerle internet kullanımına yönelik sosyal hizmet müdahaleleri öncelikle problemlerle kullanıma neden olan içsel ve dışsal faktörleri ele almalı, çocuğun ve ergenin gerçek dünyada karşılayamadığı psikososyal ihtiyaçlarının neler olduğunu tespit ederek kişinin bu ihtiyaçları karşılamak için dijital ortamlara yöneldiğini bilmelidir. Ayrıca müdahalelerin sadece problemlerle kullanıma ve bağımlılığa sahip çocuk ve ergenlerden ziyade çevresi içinde birey yaklaşımıyla kişinin bağımlılığını etkileyecek diğer faktörler de (aile sistemi, eğitim sistemi, sosyal çevre vb.) ele alınarak gerekli müdahale planlanmalıdır (Yılmaz ve Bekiroğlu, 2020).

Genellikle internet bağımlılığıyla mücadele denilince teknoloji ve internetin kişilerde olumsuz bir etki yarattığından hareketle internet kullanımının tümünden ya da büyük oranda kısıtlanması akla gelmektedir. Ancak çeşitli araştırmalar teknoloji kullanımının arkadaşlık ilişkilerini güçlendirdiği ve yeni sosyal ilişkilerin oluşmasına olanak sağladığını ifade etmektedir (Kraut ve diğ., 2002). Bu

bağlamda patolojik sonuçlara yol açan durumun teknoloji ve sosyal medya değil buna bağlı olan problemleri kullanım olduğu konusuna odaklanarak interneti güvenli ve faydalı kullanım hususunda müdahalelerin planlanması gerekmektedir.

Çocuk ve ergenleri Youtuberlara ilişkin yukarıda bahsedilen risklerden korumak için öncelikle çocukların ve ergenlerin sosyal medya kullanımına alternatif içeriklere yönlendirilmesine ilişkin çalışmalar yapmak, genel yaşam becerilerini artırmaya yönelik aktiviteler planlamak, sanal iletişimden ziyade yüz yüze iletişim kurmanın ve arkadaşlıkları güçlendirmenin teşvik edilmesi önerilmektedir (Geyer ve diğ., 2018). Çocukların ve ergenlerin sosyal medya bağımlılığından kurtulması için gerçek sosyal ortamlarının artırılmasının, ebeveynlerin çocuklarının akranlarıyla birlikte vakit geçirmesinin teşvik edilmesinin önemli bir faktör olduğu belirtilmektedir (Savcı ve Aysan, 2017). Zira gerçek sosyal ortamlarda bulunmanın kişilerin sosyal bağlılığını geliştirdiği ve bunun da bağımlılık konusunda koruyucu bir faktör olduğu sonucuna varılmıştır (Lee ve Robbins, 1998). Bu müdahaleler primer koruma kapsamına girmekte olup problemleri davranış gelişmeden uygulanan müdahalelerdir. İnternetin ve Youtuberların sadece olumsuz yanlarının vurgulanarak kısıtlanması doğru bir yaklaşım olmamakla birlikte, güvenli internet kullanımıyla ilgili desteklemek ve internet ortamındaki meşru, faydalı ve geliştirici içeriklerin tüketilmesini desteklemek de bu kapsamda önemlidir (Zubaroglu Yanardağ ve diğ., 2020). Medya okuryazarlığı eğitimlerinin yaygınlaştırılması, internet üzerinden doğru ve faydalı bilgi edinilmesiyle ilgili rehberliklerin yapılması da önemlidir (Eşitti, 2015). Özellikle YouTube hususunda YouTube ve Youtuberların tamamen kötü bir şey olduğunu düşünmek ve tümüden kullanımı bırakmak söz konusu olamaz. Nitekim oldukça faydalı içerikler üreten kanalların da mevcut olduğu bilinmekle birlikte yapılan bir araştırmada bazı Youtuberların akran zorbalığı ile mücadele, ebeveynlerin boşanmasıyla ilgili tavsiye gibi hususlarda içerikler ürettiği ve çocuk ve ergenlerin olumlu hissetmesine katkı sağladığı anlaşılmıştır. Bu bağlamda ebeveynlerin olumlu içerikler üreten Youtuberları keşfetme, çocuk ve ergenleri olumlu içeriklere yönlendirme gibi faaliyetlere yönelmesi önerilmektedir (Westenberg, 2016).

Sosyal hizmet uzmanları problemleri internet kullanımında bireysel danışmanlık da yapmaktadır (Geyer ve diğ., 2018). Bu kapsamda problemleri internet kullanımından psikososyal olarak olumsuz etkilenen ve bu etkilere rağmen sürdürmeyi bırakamayan çocuk ve ergenlere yönelik bireysel görüşme ve aile görüşmeleri yapılabilir. Problemleri internet kullanımına ilişkin bireysel müdahalelerde kullanılan bir diğer teknik bilişsel davranışçı terapi teknikleri olup bu kapsamda çeşitli ödev ve tekniklerle bu davranışların azaltılması sağlanabilir (Zubaroglu Yanardağ ve diğ., 2020). Bilişsel davranışçı terapiye göre duygu, düşünce ve davranışların birlikte değerlendirilmesi bu şekilde çocuk ve ergenin yaşadığı sorunların anlaşılabilirliği varsayılmakta ve böylelikle problemleri kullanıma sebep olan duygu ve düşüncelerin keşfedilmesini sağlamaktadır (Yılmaz ve Bekiroğlu, 2020).

Davranışsal bağımlılıklara yönelik yapılan araştırmalar bilişsel davranışçı terapi, diyalektik davranış terapisi, grup terapisi ve çok boyutlu tedavinin internet bağımlılığı ve çevrimiçi oyun bağımlılığı tedavisinde etkili olduğunu göstermektedir (Huang, 2020). Özellikle internet bağımlılığı olarak adlandırılabilir ileri düzey problemleri internet kullanımlarında sosyal hizmet uzmanlarının bilişsel davranışçı terapilerle birlikte grup çalışması tekniklerini de kullandığı ve başarılı olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Liu ve diğ., 2012). Ergenlerle internet bağımlılığına yönelik 6-10 kişiden oluşan ve 8 hafta süren bir grup çalışmasında bilişsel davranışçı terapi teknikleri kullanılmış ve terapinin ergenler ve ebeveynler arasında etkili iletişim kurma, ergenlerin dürtülerini kontrol etme ve internette geçirdikleri süreçleri yönetme, problemleri internet kullanımını fark etme ve bunu durdurabilme üzerine yoğunlaştığı görülmüş olup ergenlerin internet kullanımında ve kaygı düzeylerinde azalma olduğu ifade edilmiştir (Du ve diğ., 2010).

Problemleri internet kullanımına ilişkin sosyal hizmet uzmanları toplum temelli çalışmalar da yapmaktadır. İnternet ve sosyal medya bağımlılığı ve problemleri kullanım konusundaki risk

faktörlerinin belirlenmesi ve buna ilişkin sosyal politikaların geliştirilmesi toplum temelli çalışmalardır (Yılmaz ve Bekiroğlu, 2020). Ancak toplum temelli çalışmaların başında toplum eğitimi yoluyla güvenli ve faydalı içerik tüketimini artırmak ve tehlikeli kullanımı azaltmak vardır. Bunun yanında sosyal hizmet uzmanları iddialı davranış ve çatışma çözümü konusunda eğitim, duygusal zekâ, öfke kontrolü ve stres yönetimi, zaman yönetimi, etkili iletişim yöntemleri konusunda da eğitim çalışmaları yapabilir (Geyer ve diğ., 2018). Bu eğitimler kişilerin sosyal hayatlarında karşılaştıkları çeşitli zorluklar karşısında çözümsüz kalarak internet, oyun ve sosyal medya kullanımına yoğunlaşmasının önünde koruyucu önleyici çalışmalar olarak değerlendirilmektedir.

6. Sonuç ve Öneriler

Teknolojinin gelişmesiyle birlikte sanal ortamda hizmet veren iletişim araçlarının da özellikleri değişmiş ve etkileşimsellik özelliği geliştirilerek sosyal medya ön plana çıkarılmıştır. Çoklu kullanıma açık, sürekli güncellenebilen ve müzik, fotoğraf, video paylaşımına olanak sağlayan sosyal medya hemen hemen her kesimden kullanıcıya hitap etmekte, ideal bir iletişim mecrası olarak görülmektedir.

Teknolojinin bu çok yönlü kullanımı kişilere katkı sağlamanın yanında bağımlılık gibi bazı olumsuz sonuçlara da neden olmuştur. Kişiler internet ve sosyal medyanın aşırı kullanımı neticesinde problemleri ortaya çıkmıştır. Bu çalışmada sosyal medya platformları arasından YouTube'un problemleri kullanımının çocuk ve ergenler üzerinde yaratabileceği psikososyal riskler açıklanmıştır.

Başlangıçta kişilerin videolarını çekip yükleyerek depo olarak kullandığı YouTube bugün kişilerin herhangi bir içerik yükleyerek etkileşim almak, abone kazanmak ve bu yol dolayısıyla para kazanmak için yayın yaptıkları bir mecra haline dönüşmüştür. Bugün YouTuberlar makyaj, güzellik ve moda konularından, futbol ve oyun içeriklerine, gezdiği yerlerden, günlük yaşam pratiklerine ve kendi özel hayatlarına kadar çeşitli konularda vlog çekmekte olup içeriklerine ve izleyenlerine yönelik herhangi bir denetim mekanizması bulunmamakta dahası asıl hitap ettiği kesim olan çocuk ve ergen grupları için riskli içerikleri bulunan videolar yükleyebilmektedirler. Kuşkusuz ki YouTuberların kendi hâkim alanında ipuçları ve tavsiyeler vermesi, bunu yaparken görüşmeler esnasında samimi ve günlük bir dil kullanması, izleyicilerin kendileriyle bir bağ kurmasına sebep olmakta ve gitgide artan popülitelerinin hitap ettiği kitle tarafından bir kanaat önderi olarak görülmesini sağlamakta, özellikle çocuk ve ergen gruplarının hayatlarının önemli bir noktasında pozisyon almaktadırlar.

YouTuberların kanaat önderi haline gelmesinin yanında ürettikleri içerikler dolayısıyla çocuklar ve ergenler için bir sosyalleşme ve eğlence aracı olmuş ve belirli alanda verdikleri ipuçlarıyla yol gösterici nitelik taşımaya başlamış olmaları, videolarının konseptleri bakımından kimi zaman şiddete ve zorbalığa meyilli olmaya, internet ve oyun bağımlılığına yol açma riski bulunmakta kimi zaman ise, standardize edilmiş moda ve güzellik algısı üzerinden bir imgesel baskı yaratmaktadır. Uzun yıllardır çocuklar için iyi bir doktor, mühendis, futbolcu, sanatçı ya da yakın çevresinde statü sahibi bir kişi rol model iken bugün çocuk ve ergenler için yeni rol modellerin ortaya çıktığını görüyoruz. Bu konuda yapılan araştırmalarda birçok çocuğun YouTuberlara öykündüğünü ve ilerde onlar gibi olmak istediğini ifade ettiğini belirtmektedir.

Çocuk ve ergenleri YouTube'un problemleri kullanımını neticesinde oluşabilecek psikososyal risklerden korumak için sosyal hizmet uzmanlarının gerçekleştireceği mikro, makro ve mezo boyutta müdahaleler mevcuttur. Bu müdahaleler gerçekleştirilirken en temelde YouTube'un zararlı bir platform olduğunu düşünüp tümünden kısıtlamak gibi bir yaklaşımdan ziyade YouTube'un çağın bir gereği olan bir sosyal medya aracı olduğu, doğru kullanımda kişilere oldukça faydalı ve eğlenceli, aynı zamanda geliştirici içerikler sunabildiğinin kabullenilerek güvenli içerik tüketimine odaklanılması gerekmektedir. Çocuk ve ergenlerin güvenli içerik tüketimiyle ilgili yönlendirilmesi ve ebeveynlerine bu konuda bilgi verilmesinin yanında sanal ortamların yanı sıra gerçek sosyal ortamlara girerek sosyalleşmenin teşvik edilmesi oldukça önemlidir.

Problemlili kullanımın sosyal işlevsellikte bozulmalara sebep olduğu durumlarda bilişsel davranışçı terapilerle desteklenmiş bireysel görüşmeler yapılabilir. Genellikle çeşitli ödev ve tekniklerle sorunlu davranışı azaltmaya çalışan bilişsel davranışçı terapi teknikleri bu konudaki olumsuz biliş ve inanışları da değiştirme hedefindedir. Benzer şekilde bilişsel davranışçı terapi tekniklerini ele alan grup çalışmalarlarıyla da problemlili internet kullanımına yönelik müdahaleler yapıldığı, bu konuda özellikle ergen gruplarda ilerleme kaydedildiği görülmektedir.

Bunların yanında problemlili kullanıma ilişkin sosyal hizmet uzmanları makro müdahaleler de gerçekleştirmektedir. Özellikle YouTube ve YouTuberlara ilişkin güvenli içerik tüketimi, sosyal medya okuryazarlığı gibi toplum eğitimi vermek, bunun yanında çatışma çözme, öfke yönetimi, etkili iletişim becerileri konularında eğitimler vererek gençlerin sosyal hayatta yaşadıkları sorunları çözemeyerek gerçek sosyal ortamlardan kaçmasını ve sanal dünyaya ağırlık vermesini engellemek ve bu hususta sosyal politikaların oluşturulması için çalışmalar yapmak makro boyutta müdahalelere örnek olarak verilebilir.

Kaynakça

- Aydoğan, D. (2016). Hazır Giyim Moda Reklamları ve Çocuk Bedenine Yönelik İmgesel Baskı: Koton Örneği. *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi*, 277-288.
- Balleys, C., Millerand, F., Thoer, C. ve Duque, N. (2020). Searching for Onself on YouTube: Teenage Peer Socialization and Social Recognition Processes. *Social Media + Society*, 1-11.
- Bandura, A. (1971). *Social Learning Theory*. New York City: General Learning Press.
- Bandura, A. (2006). Social Learning Theory of Eggression. *Journal of Communication*, 3(28), 1228.
- Bentley, A., Earls, M. ve O'Brien, M. (2011). *I'll Have What She's Having: Mapping Social Behavior*. Cambridge: MA: MIT Press.
- Biçer, S. (2014). Goffman Metodolojisinden Hareketle Facebook Üzerinde Akademisyenlerin Kendini Sunma Davranışı. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (16), 65-100.
- Binark, M. (2005). *Kimlik(lenme), Dipnotsuz İletişim ve Etnik Laflama Odaları*. Ankara: İnternet Toplum Kültür Derneği.
- Burgess, J., & Green, J. (2009). *Youtube: Online Video and Participatory Culture*. Cambridge, UK: Routledge.
- Caplan, S. E. (2003). Preference for Online Social Interaction- A Theory of Problematic Internet Use and Psychosocial Well-Being. *Communication Research*, 625-648.
- Coloroso, B. (2003). *The Bully, The Bullied and the Bystander*. New York: Harper Resoruce Publishers.
- Dedeoğlu, A. O. ve Üstündağlı, E. (2011). Sanal Topluluklar Bağlamında Tüketicilerin Tüketim, Yaşam Tarzı ve Kimlik Yönünden Değerlendirilmesi. *Business and Economic Research Journal*, 2(2), 23-40.
- Defy Media. (2015). *Youth Video Diet*. Acumen Report.
- Deloatch, S. (2014, May). *The Effects of Videogame Playing, Watching, and Realism on a Person's Level of Aggression*. Master Thesis. Northridge: California State University.
- Digital 2021: Turkey. (2021, 11 13). Datareportal: <https://datareportal.com/reports/digital-2021-turkey> adresinden alındı
- Du, Y., Jiang, W. Ve Vance, A. (2010). Longer Term Effect of Randomized, Controlled Group Cognitive Behavioral Therapy for Internet Addictionin Adolescent Students in Shanghai. *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*, 129-134.
- Elhai, J., Levine, J., Algraibeh, A., Alafnan, A., Aldraiweesh, A. ve Hall, B. (2018). Fear of Missing Out: Testing Relationships With Negative Affectivity, Online Social Engagement, and Problematic Smart Phone Use. *Elsevier- Computers in Human Behavior*, (89), 289-298.
- Emirza, E. (2018). Youtuber İtibarı ve İmajı ile Online Tüketici Satın Alma Niyeti İlişkisinde Sosyal Medya Kullanım Düzeyinin Aracılık Rolü. *The Journal of International Scientific Researches*, 3(3), 248-260.
- Erbaş, T. (2018, 12 08). Türkiye'de Tumblr Blog Ortamındaki Popüler Blogcuların Kullanım Pratikleri. ACADEMIA: http://www.academia.edu/1152107/T%C3%BCrkiyede_Tumblr_Blog_Ortam%C4%B1ndaki_Pop%C3%BCler_Blogcular%C4%B1n_Kullan%C4%B1m_Pratikleri adresinden alındı
- Eşitti, Ş. (2015). Bilgi Çağında Problemlili İnternet Kullanımı ve Enformasyon Obezitesi: Problemlili İnternet Kullanımı Ölçeğinin Üniversite Öğrencilerine Uyarlanması. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 75-97.

- Eurostat. (2020). Eurostat. <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/edn-20211008-1> adresinden alındı
- Feher, D. J., Bartok, M. ve Feher, L. (2018). *The Effects of Computer Games on Teenagers*. IEEE 12th International Symposium on Applied Computational Intelligence and Informatics (s. 261-266). Timişoara: SACI 2018.
- Fergus, S. (2018). *Internet Safety for Children*. Master Thesis. Lulea, Sweden: Lulea University of Technology.
- Geyer, S., Le Roux, L. ve Hall, H. (2018). Students Voices on the Involvement of Social Workers in Services Related to Problematic Internet Use. *Practice- Social Work in Action*, 30 (3), 203-216.
- Goffman, E. (2009). *Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Griffiths, M. (2005). A components Model of Addiction Within a Biopsychosocial Framework. *Journal of Substance Use*, 10(4), 191-197.
- Gülner, B., Balcı, Ş., & Çakır, V. (2010). Motivations of Facebook, YouTube and Similar Web Sites Users. *Ahmet Yesevi University Board of Trustees*, (54), 161-184.
- Güz, N. ve Yegen, C. (2017). Ölü Canlar'dan Instagram'a: Kimlik ve Statü Sahibi Olmanın Allormorfizmi Üzerine. *İletişim Kuramı ve Araştırmaları Dergisi*, (45), 103-123.
- Harrington, C. (2018). Neo-liberal Subjectivity, Self-branding and 'My Rape Story' YouTube Videos. *Critical Sociology*, 1-14.
- Herkman, J. ve Vainikka, E. (2014). 'New Reading' or Communication? Finnish Students as Readers in the Age of Social Media. M. Lauristin, & P. Vihalemm içinde, Reading in changing society (s. 97-117). Tartu: University of Tartu Press.
- Holloway, D., Green, L. ve Livingstone, S. (2013). *Zero to Eight Young Children and Their Internet Use*. London: LSE- EU Kids Online. LSE: eprints.lse.ac.uk/52630/1/zero_to_eight.pdf adresinden alındı
- Hortaçsu, N. (2012). *En Güzel Psikoloji Sosyal Psikoloji*. İstanbul: İmge Kitabevi.
- Huang, C. (2020). A Meta Analysis of The Problematic Social Media Use and Mental Health. *International Journal of Social Psychiatry*, 1-22.
- Jang, J. Y., Han, K., Shih, P. ve Lee, D. (2015). *Generation Like: Comparative Characteristics in Instagram*. CHI '15 Proceedings of the 33rd Annual ACM Conference on Human Factors in Computing Systems (s. 4039-4042). Seoul- KOREA: ACM, New York.
- Kandell, J. (1998). Internet addiction on campus: The vulnerability of college students. *CyberPsychology&Behavior*, 1(1), 11-17.
- Kavut, S. (2018). Goffman'ın Benlik Sunumu Kuramı Bağlamında Sosyal Medyada Kimlik İnşası: Instagram Üzerine Bir Araştırma. *Nosyon: Uluslararası Toplum ve Kültür Çalışmaları Dergisi*, (1), 1-12.
- Kirsh, S. (2003). The Effects of Violent Video Games on Adolescents. The Overlooked Influence of Development. *Agress Violent Behaviour*, (8), 377-389.
- Kraut, R., Kiesler, S., Boneva, B., Cummings, J., Helgeson, V. ve Crawford, A. (2002). Internet Paradox Revisted. *Journal of Social Issues*, 58(1).
- Lee, R., ve Robbins, S. (1998). The Relationship Between Social Connectedness and Anxiety, Self-Esteem, and Social Identity. *Journal of Counselling Psychology*, 45(3), 338-345.
- Liu, C., Liao, M. ve Smith, D. C. (2012). An Emprical Review of Internet Addiction Outcome Studies in China. *Research on Social Work Practice*, 22(3), 282-292.
- Livingstone, S., Mascheroni, G. ve Staksrud, E. (2017). European Research on Children's Internet Use: Assessing the Past and Anticipating the Future. *New Media & Society*, 3(20), 1103-1122.
- LSE. (2010). *EU Kids Online*. London: London School of Economics and Political Science. http://www.lse.ac.uk/media-and-communications/research/research-projects/eu-kids-online/participant-countries/turkey?from_serp=1 adresinden alındı
- Mavili, A. (2014). *Aile İçi Şiddet: Kadının ve Çocuğun Korunması*. Ankara: Elma.
- Nuran, M. (2015). *Geleneksel Medya ve Yeni Medya Etkileşiminin Gezi Parkı ve Gösteriler Bağlamında İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.
- Ocak, M. Ş. (2016). *Kamusal Alan, Sosyal Medya ve Toplumsal Hareketler Üzerine Bir İnceleme*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Arel Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü- Medya ve Kültürel Çalışmalar Ana Bilim Dalı.
- Ozier, D. I. (2015). *The Spider or The Fly? New Media, Power, and Competing Discussions of Sexual Violence in the YouTube Community*. Master Thesis. Los Angeles: University of California.

- Özsoy, D. ve Atılgan, S. S. (2018). Kuzeydoğu Anadolu Bölgesindeki 0-8 Yaş Grubu Çocukların İnternet Kullanımı ve Bu Kapsamda Ebeveyn Arabuluculuğu: Nitel Bir Araştırma. *Selçuk İletişim Dergisi*, 2(11), 96-125.
- Perez-Torres, V., Pastor-Ruiz, Y. ve Abarrau Ben Boubaker, S. (2018). Youtuber Videos and the Construction of Adolescent Identity. *Comunicar*, 55, 61-70.
- Savcı, M. ve Aysan, F. (2017). Teknolojik Bağımlılıklar ve Sosyal Bağlılık: İnternet Bağımlılığı, Sosyal Medya Bağımlılığı, Dijital Oyun Bağımlılığı ve Akıllı Telefon Bağımlılığının Sosyal Bağlılığı Yordayıcı Etkisi. *The Journal of Psychiatry and Neurological Sciences*, 30(3), 202-216.
- Skyes, S. (2014). *Making Sense of Beauty Vlogging*. Thesis. Pittsburg: Carnegie Mellon University.
- Soler, I. R., López-Sánchez, C. ve Torrecillas-Lacave, T. (2018). Online Risk Perception in Young People and its Effects on Digital Behaviour. *Media Education Research Journal*, 26(56), 71-79.
- Statista. (2020). *Statista*. <https://www.statista.com/statistics/295660/active-social-media-penetration-in-european-countries/> adresinden alındı
- Tahtalı, M. Ç. (2018). *Sosyal Etki Pazarlaması Bağlamında YouTuberların İletişim Stratejileri Üzerine Niteliksel Bir Araştırma*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü-Halkla İlişkiler ve Tasarım Ana Bilim Dalı.
- UNİCEF. (2017). *Children in a Digital World*. Unicef: UNİCEF.
- Valcke, V., Bonte, S., De Wever, B. ve Rots, I. (2010). Internet Parenting Styles and the Impact on Internet Use of Primary School Children. *Computers & Education*, 55(2), 454-464.
- van der Eijnden, R. J., Lemmens, J. S. ve Valkenburg, P. M. (2016). The Social MEDIA Disorder Scale. *Computers in Human Behaviour*, 61, 478-487.
- Viktória, R. (2018). *Psychological Effects of Advertising on Schoolchildren and Teenagers*. Master Thesis. Budapest Business School.
- Vural, Z. ve Bat, M. (2010). Yeni Bir İletişim Ortamı Olarak Sosyal Medya: Ege Üniversitesi İletişim Fakültesine Yönelik Bir Araştırma. *Journal of Yasar University*, 5(20), 3348-3382.
- We are social. Digital In 2019: Everything You Need to Know About The Internet. We are Social: <https://wearesocial.com/uk/blog/2019/02/digital-in-2019-everything-you-need-to-know-about-the-internet/> (Erişim Tarihi: (28.11.2021).
- Westenberg, W. (2016). *The influence of Youtubers on Teenagers*. Master Thesis. Netherlands: University of Twente.
- WHO. Dünya Sağlık Örgütü. <http://www.who.int/en/> (Erişim Tarihi: (22.12.2018).
- Yavaş, N. (2017). *Yeni Medya Trendleri Örneği: Youtube Güzellik ve Moda Vloggerlığı Örneği*. I. International Conference on New Trends Communication (s. 54-63). İstanbul: İstanbul Ticaret Üniversitesi.
- Yıldırım, M. (2017). *Yeni Medyada Ürün Yerleştirme: YouTube Kanalları ve 'Youtuber'lar'*. I. International Conference on New Trends Communication (s. 148-154). İstanbul: İstanbul Ticaret Üniversitesi.
- Yılmaz, B. ve Bekiroğlu, S. (2020). *Çocukluk Döneminde Dijital Bağımlılık*. F. Paslı, & H. Aslantürk içinde, Çocuklarla Çalışma: Temel Alanlar, Uygulamalar, Güncel Tartışmalar (s. 357-374). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Yolga Tahiroğlu, A., Çelik, G., Bahalı, K. ve Avcı, A. (2010). Medyanın Çocuk ve Gençler Üzerinde Olumsuz Etkileri; Şiddet ve İnternet Bağımlılığı. *Yeni Symposium Journal*, 48(1), 19-30.
- Young, K. (2004). Internet Addiction: A New Clinical Phenomenon And Its Consequences. *American Behavioral Scientist*, 48(4), 402-41.
- Young, K., Yue, X. ve Ying, L. (2011). *Prevalence Estimates and Etiologic Models of Internet Addiction*. K. Young, & C. de Abreu içinde, Internet Addiction: A Handbook and Guide to Evaluation and Treatment (s. 19-31). New Jersey: John Wiley & Sons.
- Zubaroglu Yanardağ, M., Bilge, M. ve Yanardağ, U. (2020). Davranış Bağımlılığı ve Sosyal Hizmet Uygulamaları Üzerine Bir İnceleme. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 551-56.

ÇOK TEHLİKELİ VE TEHLİKELİ İŞYERLERİNDE DEMOGRAFİK DEĞİŞKENLER BAĞLAMINDA ÖRGÜTSEL BAĞLILIK¹

Mahmut Oral TAŞCI* ve Mehmet Murat TUNÇBİLEK**

Öz

Bu çalışmada işyeri tehlike sınıfına göre çok tehlikeli ve tehlikeli işletmeler arasında cinsiyet, medeni durum, eğitim durumu, yaş, çalışanın işyerindeki görevi, çalışanın işyerindeki çalışma süresi ve çalışanın iş yaşamındaki toplam iş tecrübesi gibi değişkenlere göre gruplar arasında örgütsel bağlılık algısının farklı olup olmadığı araştırılmıştır. Araştırma evreni Çankırı Organize Sanayi bölgelerinde faaliyet gösteren ve uygulamayı kabul eden üretim işletmeleridir. Araştırma evreni 4 işletmenin 1125 çalışanından oluşmaktadır ve 613 çalışandan veri toplanmıştır. Örgütsel bağlılığı ölçmede Meyer & Allen'in (1991) geliştirdiği üç boyutlu örgütsel bağlılık ölçeği kullanılmıştır. Ölçeğin bazı maddeleri doğrulayıcı faktör analiz sonucuna göre analizden çıkarılmıştır. Araştırmaya göre cinsiyet açısından tehlikeli sınıf işyerlerinde devam bağlılığı açısından erkek ve kadın arasında bir farklılık bulunmuş, çok tehlikeli işyerlerinde herhangi bir anlamlı farklılık tespit edilmemiştir. Medeni durum açısından; tehlikeli sınıf işyerlerinde duygusal bağlılık açısından bir fark bulunurken, çok tehlikeli sınıfta genel bağlılık da dahil tüm örgütsel bağlılık değişkenlerinde farklılık bulunmuştur. Eğitim durumu açısından hem tehlikeli hem de çok tehlikeli sınıf işyerlerinde farklılık söz konusudur. Yaş açısından; her iki grupta da farklılıklar olduğu ve grup ortalamalarına bakıldığında yaş ilerledikçe örgütsel bağlılığın arttığı gözlenmektedir. İşçi ve teknik personel arasında gruplar arasında tehlikeli sınıf işyerlerinde duygusal bağlılık ve devam bağlılığı arasında anlamlı farklılık bulunurken, çok tehlikeli sınıf işyerlerinde genel ve devam bağlılığında farklılık bulunmuştur. Tehlikeli sınıf işyerlerinde mevcut çalışılan işyerinde geçirilen süre açısından bir farklılık bulunmazken, çok tehlikeli sınıf işyerlerinde toplam çalışma tecrübesi açısından bir farklılık bulunamamıştır.

Anahtar Kelimeler: Örgütsel bağlılık, Çok tehlikeli işyeri sınıfı, Tehlikeli işyeri sınıfı.

ORGANIZATIONAL COMMITMENT in THE CONTEXT of DEMOGRAPHIC VARIABLES in VERY HAZARDOUS AND HAZARDOUS WORKPLACES

Abstract

In this study, it is investigated whether there is a difference in the perception of organizational commitment between the groups according to variables such as gender, marital status, educational status, age, the job of the employee at the workplace, the working time of the employee at the workplace and the total work experience of the employee in the workplace, among very hazardous and hazardous businesses according to workplace hazard class. The research population is considered as the production enterprises operating in Çankırı Organized Industrial Zones. The research universe consists of 1125 employees of 4 enterprises and data was collected from 613 employees by questionnaire method. To measure the organizational commitment Meyer & Allen's (1991) 3-dimensional organizational commitment scale was used. According to the study, there was a difference between men and women in terms of continuance commitment in gender-hazardous workplaces, and no significant differences were detected in very hazardous workplaces. In terms of marital status, while there was a difference in terms of emotional commitment in hazardous workplaces, a difference was found in all organizational commitment variables, including general commitment in the very hazardous workplaces. In terms of educational status, there is a difference in both dangerous and very dangerous workplaces. In terms of age; it is observed that there are differences in both hazardous groups and when the group averages are examined, it is observed that organizational commitment increases as age increases. While there was a significant difference between the emotional commitment and continuance commitment between the groups in the hazardous workplaces between the workers and technical personnel, there was a difference in the general and continuance commitment in the very dangerous workplaces. While there is no difference in terms of the time spent at the current work in dangerous workplaces, no difference is found in terms of total working experience in very dangerous workplaces.

Key Words: Organizational commitment, Very hazardous workplaces, Hazardous workplaces.

1. Giriş

Örgütsel bağlılık, çalışanların çalıştıkları örgütlerin amaç, hedef ve değerlerini içselleştirmelerini, yapılan işi ve örgütü sahiplenmelerini ve örgüt kuralları ile bir bütün olarak örtüşen davranışlarının oluşmasını ve gelişmesini ifade etmektedir. Bir örgütte değişik yaş aralıklarında farklı tecrübeye sahip ve değişik öğrenim seviyelerinde çalışanlar bulunmaktadır. Farklı

¹Karabük Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı "İş sağlığı ve Güvenliği Uygulamalarının Örgütsel Bağlılığa Etkisi: Çankırı ili Örneği" adlı tezden türetilmiştir.

*Dr. Çankırı, tascioral@gmail.com, ORCID: 0000-0002-6029-5360

**Dr. Öğr. Üyesi, Karabük Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü, murattuncbilek@karabuk.edu.tr, ORCID: 0000-0001-8771-3756

Bu Yayına Atıfta Bulunmak İçin: Taşcı M. O ve Tunçbilek, M. M. (2022). Çok Tehlikeli ve Tehlikeli İşyerlerinde Demografik Değişkenler Bağlamında Örgütsel Bağlılık. *Karabük Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi (UNIKA Toplum ve Bilim) Dergisi*, 2(1), 47-61.

özelliğindeki bu insan kaynaklarının örgüte bağlılıklarının nasıl olacağı insan kaynakları politikası geliştirmesinde önemli bir veri olacaktır. Hem insan kaynakları uygulayıcıları hem de araştırmacılar tarafından bu tür verilere sahip olmak insan kaynakları stratejilerinin oluşturulması ve geliştirilmesinde yol gösterici olacaktır. Bu nedenle iş yeri tehlike sınıflarına göre örgütsel bağlılığın farklılaşmasını ve buna bağlı olarak çalışanların demografik özellikleri açısından örgütsel bağlılığın durumunun araştırılması önemlidir.

Bu amaçla işyeri tehlike sınıflarına göre örgütsel bağlılığın tespit edilmesi için çoklu bağlılık ölçeği olarak kullanılan Meyer & Allen'in (1991) üç boyutlu örgütsel bağlılık ölçeği kullanılmıştır. Verilerin yapısal geçerliliği Maksimum Olabilirlik (Maximum Likelihood) yöntemi ile değerlendirilmiş gerekli düzeltmeler yapıldıktan sonra veriler analize hazır hale getirilmiştir. Araştırmada güvenilirlik için cronbach alfa değerleri dikkate alınmıştır ve verilerin güvenilirliğinin kabul edilen sınırlar içinde olduğu gözlemlenmiştir. Araştırma evrenindeki işyerlerinin tehlike sınıfları Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) kayıtlarındaki tehlike sınıfları dikkate alınarak belirlenmiştir.

Bireyin en temel varlığı olan yaşam hakkının devam ettirilmesinin desteklenmesinin örgütsel bağlılığı olumlu yönde artırıcı bir etkisi olduğu söylenebilir. Bu nedenle çok tehlikeli sınıf işyerlerinde iş sağlığı ve güvenliği mevzuat yükümlülükleri daha sıkı olduğundan bu işyerlerinde çalışanların örgütsel bağlılığı tehlikeli olanlara oranla daha yüksek olması beklenecektir. Araştırma sonuçlarına göre her iki grup arasında örgütsel bağlılık açısından anlamlı bir farklılığa rastlanılmamıştır. Bunun yanında grup ortalamalarına bakıldığında çok tehlikeli grup çalışanların bağlılık ortalamaları nispeten daha yüksektir. Araştırma sonucuna göre tehlikeli ve çok tehlikeli işyerleri arasında anlamlı bir fark tespit edilmeyince araştırma demografik özellikler açısından grupların kendi içinde farklılıkların olup olmadığı yönünde ileriye taşınmıştır.

Araştırma dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde örgütsel bağlılık ve bununla ilgili yazın, ikinci bölümde araştırmanın yöntemi, üçüncü bölümde bulgular ve dördüncü bölümde ise sonuç ve tartışma konusuna yer verilmiştir.

2. Örgütsel Bağlılık

“Örgütsel bağlılık” kavramı, her ne kadar alan yazınında herkes tarafından farklı tanımlamalar yapılsa da tam bir tanım birliğine varılamamıştır. Bunun nedeni, her bir araştırmacının, örgütsel bağlılığı tanımlarken kendi çalıştığı alana (sosyoloji, psikoloji, örgütsel davranış vb) yönelik olarak çalışma yapmış olması olarak ifade edilebilir. Bu sebeple, birbirinden farklı tanımlar ortaya çıkmıştır (Çöl ve Gül, 2005:292).

Örgütsel bağlılığın işçi ile işveren arasında direkt bağlantısı ya da ilişkisi olduğu hususunda fikir birliği bulunmaktadır. Ancak bu bağlantının ya da ilişkinin oluşumu ve yapısı ile ilgili bakış açısı farklılıkları mevcuttur. Bu farklılıklar örgütsel bağlılık kavramı tanımlanırken, tanımlarda farklılıkların ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Gül, 2003:74). Becker (1960) yaptığı çalışmalarda örgütsel bağlılığın, işçilerin işyerlerine karşı yapmış oldukları yatırımların neticesinde geliştiğini, ayrılmaları durumunda o işyeri için harcadıkları emeğin, o iş yerinde kazandıkları kıdem ve iş bağlantılarının karşılıksız kalacağını düşündükleri için işyerlerine karşı bağlılık gösterdiğini ifade etmiştir. Katz ve Kahn (1977) ise örgütsel bağlılığı tanımlarken, çalışanların yalnızca fiziki olarak değil aynı zamanda ruhen/psikolojik olarak da örgütle bütünleşmelerinin gerektiğinden bahsetmişlerdir.

Örgütsel bağlılık kavramı özellikle, işçilerin işyerlerindeki davranışlarını incelerken kullanılmıştır. Bu kavramın gerekliliği, günümüz iş dünyasında, işyerlerinin verimliliklerinin artırılması, işyerlerinin birbirlerine karşı rekabet üstünlüğü sağlayarak daha başarılı olmalarının sağlanması, çalışan devir hızlarının ve devamsızlık oranlarının düşürülmesi ile işyerlerindeki diğer konular ve problemler değerlendirildiğinde giderek daha da önemli hale gelmektedir.

Örgütsel bağlılık süreci işçinin işveren tarafından işe alınmasıyla başlar, işyerinin bir çalışanı olarak işçinin, işyerinin amaçları, hedefleri ve işin gereksinimleriyle ilgili olarak bilgilendirilmesiyle

devam eder. Bu perspektiften değerlendirildiğinde örgütsel bağlılık tam anlamıyla işçinin belirli bir kurumsal yapı ile kimlik birliği kurarak oluşturduğu güç birliği olarak ifade edilebilir (Gül, 2003:74).

1984 yılında Allen ve Meyer, örgütsel bağlılık konusunda o zamana kadar yapılan araştırmalara istinaden; örgütsel bağlılığının “duygusal bağlılık” ve “devam bağlılığı” boyutları ile 2 boyutlu kavram haline getirilmesini konusunda çalışmalar yapmışlardır. Bu yapılan çalışmalardan yaklaşık 7 yıl sonra 1991 yılında 2 boyuta ilave olarak “normatif bağlılık” olarak bir boyut daha eklemiştir. Meyer ve Allen örgütsel bağlılığın farklı şekillerde gerçekleşebileceğini belirterek; “örgütsel bağlılık” kavramını üç boyutlu olarak değerlendirmişlerdir. Bunlar; duygusal (affective), devam (continuance) ve normatif (normative) bağlılıktan oluşmaktadır (Meyer ve Allen, 1991:67). Allen ve Meyer’in örgütsel bağlılığı 3 boyutlu olarak sınıflandırması, günümüzde de geçerli olarak kabul edilmekte ve örgütsel bağlılık kapsamındaki çalışmalar için kullanılmaktadır (Doğan ve Kılıç, 2007:44).

Duygusal bağlılık işçinin işyerine duygusal olarak bağlılığını ifade etmekteyken, normatif bağlılık işyerinde çalışmanın bir zorunluluk olarak değerlendirilmesi ve devam bağlılığı ise işyerinde kalarak çalışmaya devam etme isteği şeklinde ifade edilmektedir (Tamer, İyigün ve Sağlam, 2014:192; Imran, Hamid ve Aziz, 2017:955).

Üç bağlılık ögesi de arttığında işçiler işyerlerinde çalışmaya devam etmektedirler. İşyerinde kalma ile örgütsel bağlılık arasındaki ilişki Tablo 1’de ifade edilmiştir (Tetik, 2012:279).

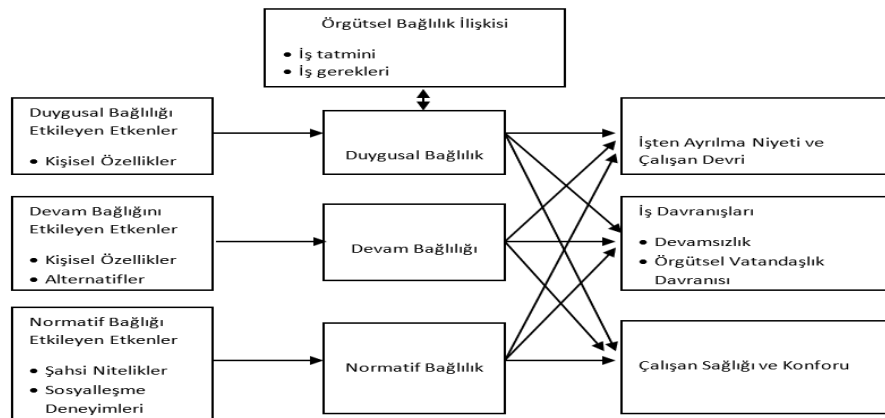
Tablo 1. Bağlılık Türü ve İşyerinde Kalma Güdüsü

Bağlılık Türü	İşçi Açısından İşyerinde Çalışma Güdüsü
Duygusal	İsteğe Bağlı
Devam	Gereksinime Bağlı
Normatif	Zorunluluğa Bağlı

Şekil 1’de duygusal bağlılık, devam bağlılığı ve normatif bağlılığın geliştirilmesinde katkı sağladığı varsayılan bileşenlere yer verilmektedir. Bu şeklin sol tarafında bağlılığı etkileyen faktörler, sağ tarafında ise örgütsel bağlılığın sonucu olarak kabul edilen değişkenler bulunmaktadır. Buna göre örgütsel bağlılık arttıkça işten ayrılma niyeti, çalışan devir hızı ve devamsızlık azalmakta buna karşın örgütsel vatandaşlık davranışı, çalışanın performansı ve çalışanın sağlığı ve konforu artmaktadır.

Allen ve Meyer’in geliştirdiği bu model ve örgütsel bağlılığı sınıflandırma tarzı, günümüzde güncelliğini korumaktadır. Örgütsel bağlılık konusunda yapılan çalışmalar için temel alınmaktadır (Güllüoğlu, 2012:68)

Şekil 1. Üç Boyutlu Örgütsel Bağlılık Modeli

Kaynak: Meyer ve diğ., 2002.

2.1. Duygusal Bağlılık

Meyer ve Allen (1998) duygusal bağlılık konusunda en uyumlu ve kuvvetli ilişkinin, çalışma tecrübeleriyle bağlantılı olduğunu belirtilmektedir. Bu tür bağlılıkta çalışanların işyerinde elde ettikleri ve edebilecekleri tecrübeler, kendi beklentileriyle uyumludur. Çalışanlar, işyerine daha kuvvetli şekilde duygusal bağlılık geliştirme imkânı sağlayacak güdü yönelimlidirler. Bu model kapsamında yapılan çalışmalar; duygusal bağlılığın pozitif iş deneyimleri neticesinde ilerlediğini ve duygusal bağlılığı kuvvetli olduğu işçilerin işyerlerindeki verimlilik konusuna katkı sağladıklarını ifade etmektedir (Wasti, 2003:126).

Duygusal bağlılık, çalışanın işyerine etkin bir şekilde bağlı olmasına yol açan olumlu deneyimler, bireysel olarak işyerine geri ödemesi gereken yatırımlardır. Bu nedenle iş tecrübesi duygusal bağlılığın gelişmesine etki eder (Bergman, 2006:651). Duygusal bağlılık çalışanların, kendilerini işyerlerine adanmaları anlamına da gelir (Kaplan, 2018:47). İş yaşamındaki pozitif deneyimler duygusal bağlılığı geliştirmektedir. İşyerlerindeki verimliliğin artmasına duygusal bağlılığı yüksek olan işçilerin daha fazla katkı sağladığı görüşmüştür (Meyer, Stanley, Herscovitch ve Topolnysky, 2002:21). Duygusal bağlılığı yüksek olan işçilerin işyerinde çalışma nedeni kendilerini o iş yerine ait hissetmeleridir.

Allen ve Meyer (1998); bu bağlılıkta, çalışanın bireysel olarak şahsını işyerinin bir parçası olarak görmesi nedeniyle duygusal bağlılığı önemsemektedirler. Çünkü kuvvetli duygusal bağlılık, işçilerin işyerinde çalışma isteğinin devam etmesi ve işyerinin hedef ve değerlerini kabul etmesi demektir. İşletmeler genellikle duygusal bağlılığı yüksek çalışanlara sahip olmayı istemektedirler, diğer bir ifadeyle duygusal bağlılık, işletmelerin, çalışanlarının sahip olmasını arzuladıkları bağlılık türü olarak değerlendirilir (Büyükyılmaz vd., 2018:8).

2.2. Devam Bağlılığı

Devam bağlılığı belirli bir iş yerinde uzun süre çalışmaktan kaynaklı ve dışarıdaki iş bulma imkanlarının az olması nedeniyle ortaya çıkmaktadır (Meyer, Stanley ve diğ., 2002:21). Literatürde bu bağlılık algılanan maliyet veya rasyonel bağlılık olarak da geçmektedir. Çalışanların işyerlerine karşı harcadıkları emek ve zaman nedeniyle işyerinde kalmayı bir zorunluluk olarak düşünmesidir (Eraslan, Deniz, Yıldırım ve İnel, 2013:15). Devam bağlılığı, çalışanlar bir işyerindeki kariyer, kıdem ve diğer imkânları önemsiyorlarsa ortaya çıkmaktadır (İnce ve Gül, 2005:40). Devam bağlılığının temel nedeni çalışanların mevcut işlerinden ayrıldıktan sonra alternatif iş bulamayacak olması ve çalışanın mevcut işyerinde geçirdiği zaman ve işyeri için harcadığı çabanın (kıdeminin) iş yerini bırakması durumunda boşa gidecek olması olarak değerlendirilmektedir (Wasti, 2002:526). Çalışanın işyerinde geçirdiği süre, harcadığı emek ve çaba sonucunda kazandığı konum/statü ve maddi değerler (maaş) gibi edinimlerini işyerinden ayrılması durumunda kaybedeceğini düşünmesi durumudur (Obeng ve Ugboro, 2003:84).

Devam bağlılığı yüksek olan çalışanlar buldukları işyerine daha az fayda sağladıkları için, devam bağlılığının yüksek olması işletmeler açısından istenmeyen bir durumdur (Büyükyılmaz ve diğ., 2018:8). Meyer ve Allen (1991) devam bağlılığını, çalışanın mevcut işindeki tecrübesinin/kıdeminin başka bir iş yerinde kullanılamaması ve iş alternatiflerinin azlığı nedeniyle oluştuğunu, bunun da çalışanın işyerindeki verimliliğini olumsuz etkilediğini ifade etmektedir.

Devam bağlılığında çalışan, işyerine “maliyet” bakış açısıyla yaklaşmaktadır. Çalışan tarafından işyerine yapılan katkıların büyüklüğü işyerine daha fazla bağlanacağını ifade etmektedir. Çalışanların devam bağlılığı alışveriş ilişkisi gibi karşılıklı olarak değerlendirilmektedir ve kısmi olarak bağlılık türü zorunlu olarak ifade edilmektedir (Bayyurt ve Kılıç, 2017:9).

2.3. Normatif Bağlılık

Çalışanların örgütlerine bağlılıkları bu üç boyutun etkileşimi ile ifade edilmektedir (Özdevecioğlu ve Aktaş, 2007:4).

Yüksek oranda normatif bağlılığa sahip çalışanlar işyerinde kalmaları gerektiğini değerlendirirler (Meyer ve Allen, 1997:11). Normatif bağlılık düzeyi çalışanlar için işyerinin önemini ifade eder. Normatif bağlılık düzeyi yüksek olan çalışanların işyerinde çalışmayı istemesi beklenmektedir (Dawley ve Stephens, 2005:513). Normatif bağlılık, çalışanın işyerine karşı bağlılık göstermesini çalışanın bir görevi olarak algılamasını ifade etmektedir. Bu işyerine karşı bağlılık kavramının “doğru” olduğunun düşünülmesi neticesinde gelişmektedir (Wasti, Önder, 2003:126). Çalışan işyerinde çalışmasının etik olduğunu düşünmesinden dolayı işyerinde çalışmaya devam eder (Sığı, 2007:264). Meyer, Irwing ve Allen’e göre (1998) bu tür bağlılığı olan çalışanlar, işyeri uygulamaları, sosyalleşme gayretleri ya da şahsi konumları sebebiyle, işyerinin kendi bağlılıklarını hak ettiğini düşünmektedirler ve işyerine karşı hissettikleri sorumluluk nedeniyle işyeri üyeliğini sürdürme kararı almaktadırlar.

2.4. Örgütsel Bağlılığın Önemi

Örgütsel bağlılık, işyerlerinin sürdürülebilirliklerinin sağlanması açısından büyük önem arz etmektedir. Kendisini çalıştığı yere daha bağlı hissedenden (örgütsel bağlılığı yüksek olan) çalışanların uyumluluğunun ve üretkenliğinin yüksek olduğu ayrıca sorumluluk bilinci ile çalıştıkları değerlendirilmektedir. Bağlılığı yüksek olan çalışanların güdülenmeleri daha kolay olacağı gibi, bu tarz çalışanların denetlenmeden de bireysel başarıları yüksek olacaktır. Bu tarz bağlılığı yüksek olan çalışanlar, beklentilerin fazlasıyla üzerinde çaba gösterir ve işyerinde çalışma konusunda yüksek düzeyde kararlılık sergilerler (Balay, 2014:111).

Örgütlerde yüksek örgütsel bağlılık sağlamak için yüksek düzeyde örgütsel bağlılığı olan çalışanlara sahip olmak gerekmektedir. Bu durum ancak örgütün desteklediği ve kendisini ilgili örgütün bir parçası olarak gören çalışanlarla kazanılabilecek bir durumdur (Çankır, 2019:158). Örgütsel bağlılık kavramı, çalışanların motivasyonu, performansı, işten çekilmesi ve devamsızlık davranışları gibi konularla doğrudan bağlantılı olması nedeniyle günümüzde önemini daha da artırmaktadır. Bu nedenle günümüzde bütün örgütler, çalışanlarının bağlılık düzeylerini artırmak için çalışmalar yapmaktadırlar. Örgütsel bağlılık düzeyi yüksek olan çalışanlar hem görevlerini ifa ederken hem de örgütün hedeflerini yerine getirirken ilave gayret göstermektedirler ve örgütte daha uzun süreler çalışma eğilimindedirler (Dağlı ve Gençdal, 2018:166).

Örgütsel bağlılık; işçilerin, işyerinin yapısı ve özelliklerine, herhangi bir şeyden etkilenmeden, direkt işyerine bağlılıkları şeklinde tanımlanabilir. Bu bağlamda örgütsel bağlılık; işyeri ve işyerinin amaçlarına ve değerlerine bağlı kalmak olarak ifade edilebilir. İşçilerin işyerinde karşılıklı etkileşim yoluyla kendilerini ifade etmelerini, işyerinin amaçları ve uygulamalarını kabul etmelerini, işyeri amaç, hedef ve değerlerine istekli olarak bağlılığı, işyerinin amaçları, hedefleri ve değerlerinden davranışsal bağlamda etkilenmeyi ve işyerine uzun süreli bağlı olmayı ifade etmektedir (Clayton, 2004:160).

Çalışma performansı yüksek olan işçiler, işyerinin verimliliğini artırdıkları için işverenler için vazgeçilmez çalışanlardır. İşçilerin belirli özellikleri elde edebilmesi için işyerinde belirli bir süre çalışması ve bu özellikleri işyerlerinde tatbik edebilmesi için işyerine bağlılığını muhafaza etmesi beklenmektedir (Uğraşoğlu ve Çağanağa, 2017:20). Performansı yüksek ve verimli olan çalışanların işyerlerinde çalışmaya devam etmesini sağlamak yüksek çalışan devir hızından kaynaklı maliyetlerinde ortaya çıkmasını engellemektedir (Gündoğan, 2009:8-9).

Çalışan bağlılığı oluşturan faktörlerde şu şekilde ifade edilebilir; etkili iletişim, kariyer imkânları, örgüt içi olumlu ilişkilerin varlığı, işyerinde saygınlık kazanılmış olması, iş zenginleştirme, kaynaşma imkânları, fırsatlar, rehberlik, fırsatlar, ödüller ve tutku. Bu bahse konu olan faktörler genel olarak ekonomik açıdan işletmeleri zorlayacak işlerden oluşmamaktadır. Bu faktörlerin çalışanların işyerlerine bağlılığı konusunda olumlu etkileri vardır ve bağlılığı artırmak için bu faktörlerin etkin yönetimi gerekmektedir (Barutçugil, 2004:466-473).

2.5. Örgütsel Bağlılığı Etkileyen Bireysel Etkenler

Örgütsel bağlılığı etkileyen bireysel etkenler daha çok eğitim düzeyi, cinsiyet, kıdem ve yaş olarak sınıflandırılmaktadır. Buradaki etkenlere ilave olarak bireysel etkenlerin dışında sınıflandırmada genetik eğilim, aile, sosyo-kültürel ve eğitsel etkenlerde değerlendirilmektedir (Bilgiç, 2017:41).

2.5.1. Yaş

Yaş değişkenini konu alan araştırmaların çoğunluğunda, yaşın ilerlemesi ile bağlılığın arttığına ilişkin bulgular elde edilmiştir. Çalışanların yaşı ilerledikçe, iş bulabilme alternatiflerinin veya diğer başka alanlarda uzmanlaşacak eğitimler alması olanaklarının azaldığı, bu sebeple çalışanların mevcut işyerlerine olan bağlılıklarının yüksek olduğu değerlendirilmektedir. Yaşça daha ileri düzeyde olan çalışanların, meslekleri ve işyerindeki konularından gençlere göre daha memnun oldukları ifade edilebilir. Çalışanları gençler, orta yaşta çalışanlar ve yaşlı çalışanlar olarak değerlendirdiğimizde gençlerin ilk defa işe yerleşmeleri ile sıkıntılarının olabileceği, aldıkları eğitim ve kişisel özelliklerine uygun işte çalışma isteğinin yoğun olacağı ve çalışma alışkanlıkları ile işe olan bağlılıklarının yüksek olmayabileceği buna karşın orta ve ileri yaş grubunda çalışanların iş değiştirme olanaklarının azalmasından, dolaylı işe olan bağlılıkların yüksek olacağı değerlendirilmektedir (Çakır, 2001:105-108).

2.5.2. Cinsiyet

Mowday, Portre ve Steers (1982) cinsiyet açısından kadınların erkeklere göre örgütsel bağlılıklarının (kadınların buldukları pozisyonları erkeklerden daha fazla emek harcayarak kazanmış olmaları nedeniyle) daha fazla olduğunu belirtmişlerdir.

Küçüközkan'ın (2015) hastanede sağlık çalışanlarına yapmış olduğu bir araştırmada cinsiyet ile örgütsel bağlılık algısı arasındaki ilişkiler anlamlı bulunmuştur. Bu araştırmaya göre kadınlardaki normatif bağlılık ve duygusal bağlılık düzeyleri erkeklere göre daha yüksektir.

Cinsiyet ile örgütsel bağlılık algısı arasındaki ilişkinin tanımlanabilmesi amacıyla çeşitli araştırmalar yapılmaktadır. Genel olarak yapılan araştırmalarda net ve anlamlı bir sonuca ulaşılamamıştır. Bazı araştırmalarda kadınların örgütsel bağlılığının erkeklere göre yüksek olduğu, bazı araştırmalarda da erkeklerin örgütsel bağlılığının kadınlara göre yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Karacaoğlu ve Güney (2012) tarafından, eğitim alanında öğretmenler üzerinde yapılan bir araştırmada, bu iki değişken arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

2.5.3. Eğitim Seviyesi

Örgütsel bağlılığı etkileyen değişkenler arasında çalışanların eğitim seviyeleri de bulunmaktadır. Çalışanların eğitim seviyeleriyle örgütsel bağlılıkları incelendiğinde, çalışanların eğitim seviyesindeki artışın, örgütsel bağlılıklarını azalttığı değerlendirilmektedir. Bu durum, çalışanların eğitim seviyesindeki artışın örgütten beklentilerinde artması şeklinde ifade edilebilir. Buna ilave olarak, eğitim seviyesi yükselen çalışanların iş bulma ve iş değiştirme imkânlarının kolaylaşacağı ifade edilmektedir (Çöl ve Gül, 2005:295).

Cohen'in (1992) yaptığı bir çalışmada, eğitim ve örgütsel bağlılık arasında bulunan negatif ilişki mavi yaka çalışanlarda, beyaz yaka çalışanlara göre yüksek olarak bulunmuştur. Eğitim seviyesi daha düşük mavi yaka çalışanlarda örgütsel bağlılık, eğitim seviyesi daha yüksek mavi yaka çalışanlara göre yüksek olarak bulunmuştur.

2.5.4. Kıdem

İşyerinde uzun zaman çalışan işçilerin işyerinin değerlerini, amaçlarını ve hedeflerini içselleştirdikleri ve işyerinin işçilerine sağlayacağı katkılar değerlendirildiğinde işçinin duygusal açıdan işyerine bağlanacağı ifade edilmektedir (Diker, 2014:58).

Izgar (2008) eğitim alanında, okul yöneticilerine yaptığı bir araştırmada yöneticilikteki kıdemini artmasıyla birlikte örgütsel bağlılığın da arttığı sonucuna ulaşmıştır. Bu bulgulara göre 11 yıl ve üzeri ile 0-5 yıl arasında kıdemi olan çalışanların örgütsel bağlılığının yüksek, 6-10 yıl arasında kıdemi olan çalışanların örgütsel bağlılığının düşük olduğu sonucuna ulaşmıştır.

3. Yöntem

Araştırma, tehlikeli ve çok tehlikeli işyerlerinde çalışanların demografik değişkenlere göre örgütsel bağlılıklarını ölçmeye dair nicel bir çalışmadır. Çalışmanın evrenini Çankırı'da organize sanayi bölgelerinde faaliyet gösteren ve uygulamayı kabul eden işletmeler oluşturmaktadır. Araştırmada verilerin toplanması için Örgütsel bağlılık için alan yazınında kabul görmüş olan Allen ve Meyer'in 18 sorudan oluşan, üç boyutlu (Duygusal Bağlılık, Devam Bağlılığı ve Normatif Bağlılık) ölçeği kullanılmıştır (Meyer ve Allen, 1991:67). Anket uygulaması Karabük Üniversitesi Rektörlüğü, Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırmaları Etik Kurulundan 15.11.2019 tarihli 47090 sayılı ile alınan onaydan sonra uygulanmıştır. Araştırma kapsamındaki veriler anket tekniği ile 01.02.2020-15.04.2020 tarihleri arasında toplanmıştır. Kümelere göre örnekleme tekniği kullanılmıştır. Veriler toplanırken aşağıdaki adımlar izlenmiştir.

-İşletme yetkilileri ile görüşülerek anketin eğitimler sonrasında dağıtılması ve çalışanlarla yüz yüze görüşülerek anketlerin toplanması,

-Daha önce çıktısı alınan anketlerin işyerlerinde ilgili birimlere bırakılarak ileri bir tarihte toplanması.

Anket uygulamasında, veriler toplanırken evreni temsil eden hem işletme bazında çalışan sayısına göre hem de evrendeki ilgili tehlike sınıfındaki toplam çalışan sayısına göre %95 güven aralığında kalacak şekilde minimum örneklem sayısına ulaşılmıştır (Coşkun, Altunışık, Bayraktaroğlu ve Yıldırım, 2015:137). Tablo 2 ve Tablo 3'te %95 güven aralığında olması gereken örneklem büyüklüğü ve araştırmadaki ulaşılan örneklem sayısı verilmiştir. Çalışma için dört işletmede çalışan toplam 613 kişiye anket uygulanarak veri toplanmıştır.

Tablo 2. Çankırı'da OSB'lerde, Çalışmanın Uygulanmasını Kabul Eden, Tehlikeli Sınıfta Faaliyet Gösteren İşletmeler ve Çalışan Sayıları

İşletme Adı	Evren	Anket Uygulanan Örneklem Sayısı	%95 Güven Aralığı İçin Gerekli Sayı
A İşletmesi	650	263	242
B İşletmesi	150	116	108
Toplam	800	379	350

Tablo 3. Çankırı'da OSB'lerde, Çalışmanın Uygulanmasını Kabul Eden, Çok Tehlikeli Sınıfta Faaliyet Gösteren İşletmeler ve Çalışan Sayıları

İşletme Adı	Evren	Anket Uygulanan Örneklem Sayısı	%95 Güven Aralığı İçin Gerekli Sayı
C İşletmesi	95	80	77
D İşletmesi	230	154	145
Toplam	325	234	222

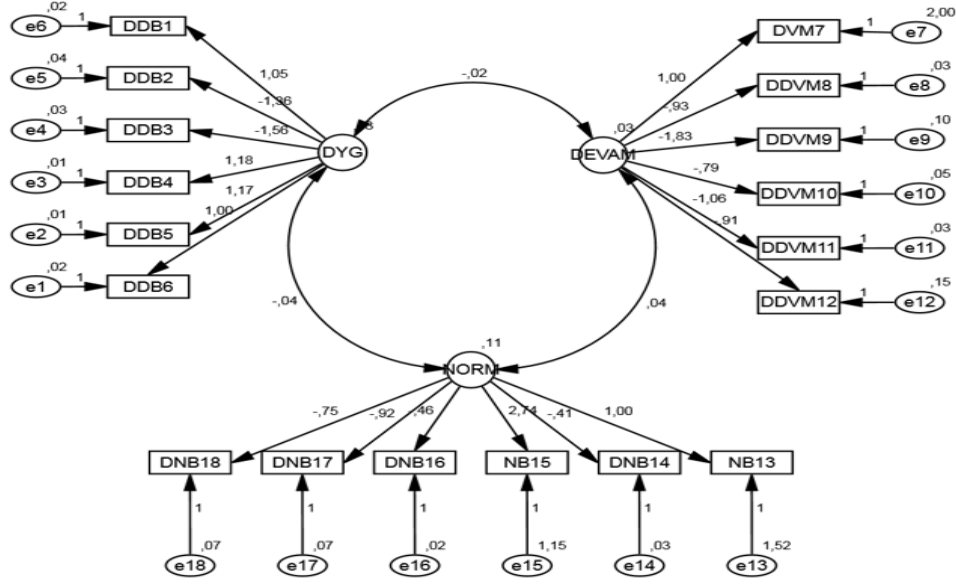
4. Bulgular

4.1. Ölçeğin Yapısal Geçerliliği

Üç boyuttan oluşan örgütsel bağlılık ölçeğinin yapı geçerliliği Amos paket programı kullanılarak test edilmiştir. İlk yapılan doğrulayıcı faktör analizi neticesinde uyum indeksleri kabul edilebilir seviyede bulunmamıştır. Modelin en iyi uyumu sağlaması amacıyla modifikasyon indekslerinde birtakım düzeltmeler yapılmıştır (bu düzeltmeler ki-kare değerlerindeki azalışları ifade etmektedir). Modifikasyonlarda dikkat edilmesi gerekli en önemli husus aynı boyutlardaki önerilere dikkat edilmelidir. Diğer bir ifadeyle modifikasyona tabi olacak maddelerin birbirleriyle kuramsal bağlamda ilişkisi olmalıdır. Önemli olan diğer bir hususta her değişiklikten sonra model tekrar test

edilmeli ve değişiklikler yapılırken ki-kare değerini en çok iyileştirecek olan değişiklik önerisine öncelik verilmelidir (Dağlı, Elçiçek ve Han, 2018:1770).

Şekil 2. Örgütsel Bağlılık Ölçeği-Modifikasyon Öncesi

Örgütsel bağlılık ölçeğinin modifikasyon öncesindeki, literatürde kriter olarak kullanılan Ki-Kare Uyum Testi (Chi-Square Goodness), İyi Uyum İndeksi (Goodness of Fit Index, GFI), Düzeltilmiş İyi Uyum İndeksi (Adjusted Goodness of Fit Index, AGFI), Karşılaştırmalı Uyum İndeksi (Comparative Fit Index, CFI), Normleştirilmiş Uyum İndeksi (Normed Fit Index, NFI), Görelî uyum İndeksi (Relative Fit Index, RFI) ve Yaklaşık Hataların Ortalama Kare Kökü (Root Mean Square Error of Approximation, RMSEA) uyum indeks değerleri Tablo 4'te sunulmuştur.

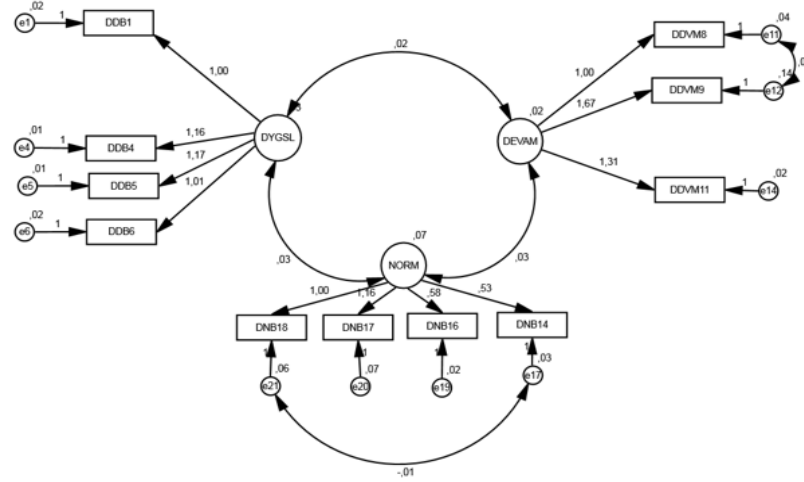
Tablo 4. ÖB Ölçeğinin Modifikasyon Öncesi Uyum İyi Uyum Değerleri ve Ölçeğin DFA Uyum İyi Uyum Değerleri

Uyum Ölçüleri	İyi Uyum Değ.	Kabul Edilebilir Uyum İyi Uyum Değ.	Ölçeğin Uyum Değeri
χ^2/df	≤ 3	≤ 5	6,392
GFI	$\geq 0,90$	$\geq ,85$	,848
AGFI	$\geq 0,90$	$\geq ,85$	,803
NFI	$\geq 0,95$	$\geq ,90$	,843
CFI	$\geq 0,97$	$\geq ,95$	,863
RFI	$\geq 0,95$	$\geq ,90$	,818
RMSEA	$\leq 0,05$	$\leq ,08$	,095

Örgütsel bağlılık ölçeğinin her bir boyutunda 6 ifade ile toplam 18 ifade yer almaktadır. Modifikasyon yapılmadan önceki ilk durum Şekil 2'de sunulmaktadır. Standardize edilmiş regresyon katsayılarında anlamsız ilişkileri olan ($p > 0,05$) ve regresyon katsayıları < 500 olan ifadeler modelden çıkarılarak aşağıdaki Şekil 3'de belirtilen model ile analize devam edilmiştir. Modifikasyonlar yapılırken aynı boyutlardaki önerilere, diğer bir ifadeyle modifiye edilecek maddelerin birbirleriyle kuramsal bağlamda ilişkisi olmasına dikkat edilmiştir. Her modifikasyondan sonra model tekrar test edilmiştir ve modifikasyonlar yapılırken ki-kare değerini en çok iyileştirecek olan değişiklik önerilerine öncelik verilmiştir. Ölçüm modelinde kurulan yapıda duygusal bağlılık boyutundaki 2. ve 3. ifadeler, devam bağlılığı boyutundaki 7., 10. ve 12. ifadeler ile normatif bağlılık boyutundaki 13. ve 15. ifadeler analiz sonucundaki tahminleri incelerken tahminlerde örgütsel bağlılık ölçeği altındaki üç boyutta istatistiksel olarak anlamsız olduğu tespit edilmiş ve Şekil 3'te belirtilen modifikasyon

sonrası model ile analize devam edilmiştir. Devam bağlılığı boyutunda bir adet ve normatif bağlılık boyutunda bir adet, toplamda iki değişiklik yapılarak uyum endeksleri kabul edilebilir duruma getirilmiştir. Şekil3'te DFA (doğrulayıcı faktör analizi) modeli ile birlikte yapılmış olan modifikasyonlar (değişikler) ve kovaryans atamaları belirtilmiştir.

Şekil 3. Örgütsel Bağlılık Ölçeği-Doğrulayıcı Faktör Analizi Modifikasyon Sonrası

CMIN=123,724; CMINP=.000; DF=39; CMIN/DF=3,172; p=.000; RMSEA=.060; CFI=.973; GFI=.965

Tablo 5'te elde edilen bulgulara göre bütün faktör yükleri asgari 0,50 değerinin üzerinde ve t değerlerinin de asgari 1,96 değerinin üzerinde olduğu tespit edilmiştir. Bütün faktör yükleri 0,01 anlamlılık seviyesinde geçerli olarak bulunmuştur (Hair, Black, Babin ve Anderson, 2014:115). Bu model için uyum iyiliğine yönelik istatistikler aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 5. Örgütsel Bağlılık Boyutları-Doğrulayıcı Faktör Analizi Bulguları (Modifikasyon Sonrası)

İfadeler	Stand. Edilmemiş Faktör Yükü	Stand. Edilmiş Faktör Yükü	Standart Hata	t-değeri (CR)
DuyBağ1	1,000	0,739	-	-
DuyBağ4	1,159	0,853	0,056	20,724
DuyBağ5	1,171	0,881	0,055	21,393
DuyBağ6	1,007	0,791	0,053	19,156
DevBağ8	1,000	0,575	-	-
DevBağ9	1,666	0,521	0,142	11,705
DevBağ11	1,315	0,770	0,102	12,853
NormBağ14	0,529	0,619	0,042	12,667
NormBağ16	0,579	0,717	0,036	16,106
NormBağ17	1,159	0,764	0,068	17,050
NormBağ18	1,000	0,740	-	-

Not: *p<0,05; **p<0,01; N=595

Tablo 6'da bulunan değerler incelendiğinde, modeldeki χ^2/sd , GFI, AGFI, NFI, CFI, RFI ve RMSEA kriterleri ile ilgili değerlerin kabul edilebilirlik koşullarının karşılandığı ve bu sebeple üç boyutlu örgütsel bağlılık ölçeğiyle ilgili yapısal geçerliliğinde sağlandığı sonucuna ulaşılmıştır.

Literatürde kriter olarak kullanılan Ki-Kare Uyum Testi (Chi-Square Goodness), İyilik Uyum İndeksi (Goodness of Fit Index, GFI), Düzeltilmiş İyilik Uyum İndeksi (Adjusted Goodness of Fit Index, AGFI), Karşılaştırmalı Uyum İndeksi (Comparative Fit Index, CFI), Normlaştırılmış Uyum İndeksi (Normed Fit Index, NFI), Görelî uyum İndeksi (Relative Fit Index, RFI) ve Yaklaşık

Hataların Ortalama Kare Kökü'dür (Root Mean Square Error of Approximation, RMSEA) uyum indeksleri tablo 28'de sunulmuştur. Uyum indeks değerleri için farklı kaynaklarda değişik değerlere yer verilmiş olsa da çoğunlukla değerlerin birbirlerine yakınsadığı dikkat çekmektedir (Meydan ve Şeşen, 2011:30-36). Hu ve Bentler (1999), Byrne (2016), Kline (2016) ölçeğin geçerli kabul edilebilmesi için χ^2/df değeri için 5'in altında olmasının, AGFI ile GFI değerleri için 0.85'ten yüksek olmasının, RFI ve NFI değerlerinin 0.90'dan büyük olmasının, CFI değerinin 0.95'ten büyük olmasının ve RMSEA değerinin 0.08'den küçük olmasının yeterli olduğunu belirtmiştir.

Tablo 6. Uyum İyilik Değerleri ve Ölçeğin DFA Uyum İyiliği Değerleri

Uyum Ölçüleri	İyi Uyum Değ.	Kabul Edilebilir Uyum İyiliği Değ.	Ölçeğin Uyum Değeri
χ^2/df	≤ 3	≤ 5	3,172
GFI	$\geq 0,90$	$\geq ,85$	,965
AGFI	$\geq 0,90$	$\geq ,85$	,940
NFI	$\geq 0,95$	$\geq ,90$	,962
CFI	$\geq 0,97$	$\geq ,95$	,973
RFI	$\geq 0,95$	$\geq ,90$	,946
RMSEA	$\leq 0,05$	$\leq ,08$	,060

4.2. Ölçeğin Güvenilirliği

Örgütsel bağlılık ölçeğinin cronbach alpha güvenilirlik katsayıları aşağıdaki Tablo 7'de özet halde sunulmuştur.

Tablo 7. Örgütsel Bağlılık Boyutlarının Cronbach Alpha Değerleri

Örgütsel Bağlılık Boyutu	Cronbach Alpha Değeri
Genel Bağlılık	.882
Duygusal Bağlılık	.901
Devam Bağlılığı	.712
Normatif Bağlılık	.765

Cronbach alfa katsayısı 0-1 arasında bir değer alır. Alfa değerinin $<.40$ olması durumunda ölçek güvenilir değildir, $.40 \leq \alpha < .60$ ise ölçek düşük güvenilirliktedir. Alpha değeri $.60 \leq \alpha < .80$ ise ölçek oldukça güvenilirlerdir. Alpha değerinin $.80 \leq \alpha < 1$ arasında bir değer alması durumunda ise ölçek yüksek derecede güvenilir bir ölçek olarak kabul edilmektedir (Özdamar, 2004:623-633). Buna göre kullanılan ölçek oldukça güvenilirlerdir.

4.3. Tehlikeli ve Çok Tehlikeli Sınıf İşyerleri Örgütsel Bağlılığı

Tehlikeli ve çok tehlikeli sınıfta yer alan işletmelerde çalışanların örgütsel bağlılık düzeylerinin anlamlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan bağımsız örneklem için t testi sonucunda genel bağlılık boyutunda $t_{593} = .866$, $p > .05$, duygusal bağlılık boyutunda $t_{593} = .833$, $p > .05$, devam bağlılığı boyutunda $t_{593} = .649$, $p > .05$ ve normatif bağlılık boyutunda $t_{593} = .614$, $p > .05$ olduğundan istatistiksel olarak anlamlı fark bulunamamıştır (Tablo 8).

Tablo 8. Tehlike Sınıfına İlişkin Örgütsel Bağlılık t Testi Bulguları

Değişken	Tehlike Sınıfı	N	$\bar{X}$	Ss	t	p
Genel Bağlılık	Tehlikeli	365	3.60	.704	.866	.387
	Çok Tehlikeli	230	3.55	.696		
Duygusal Bağlılık	Tehlikeli	365	3.96	.895	.833	.405
	Çok Tehlikeli	230	3.91	.890		
Devam Bağlılığı	Tehlikeli	365	3.36	.830	.649	.517
	Çok Tehlikeli	230	3.31	.909		
Normatif Bağlılık	Tehlikeli	365	3.48	.838	.614	.540
	Çok Tehlikeli	230	3.44	.857		

4.4. Demografik Değişkenler Açısından Örgütsel Bağlılık

Tablo 9’da demografik değişkenlere göre istatistiki olarak örgütsel bağlılık algısının farklılaştığı durum ve değerlere yer verilmiştir.

Tablo 9. Anlamlı Farklılaşmaların Olduğu Demografik Değişkenler Özet Tablosu ($\bar{X}$)

Demografik Değişkenler		Tehlikeli Sınıf				Çok Tehlikeli Sınıf			
		Genel Bağlılık	Duygusal Bağlılık	Devam Bağlılığı	Normatif Bağlılık	Genel Bağlılık	Duygusal Bağlılık	Devam Bağlılığı	Normatif Bağlılık
Cinsiyet	Erkek	-	-	3,22	-	-	-	-	-
	Kadın	-	-	3,49	-	-	-	-	-
Medeni Durum	Bekar	-	3,76	-	-	3,32	3,68	3,08	3,18
	Evli	-	4,06	-	-	3,64	3,99	3,40	3,53
Eğitim Durumu	İlk ve Orta	3,76	4,17	3,51	3,60	3,63	-	3,40	3,56
	Lise	3,50	3,85	3,26	3,38	3,62	4,02	3,39	-
	Lisans ve üstü	3,40	3,64	3,13	-	3,19	3,57	2,91	3,08
Yaş	20-29	3,44	3,74	-	-	3,39	3,74	-	3,24
	30-39	-	-	-	-	-	3,80	-	-
	≥40	3,74	4,18	-	-	3,74	4,17	-	3,63
İşletmedeki Görevi	İşçi	-	3,92	3,41	-	3,62	-	3,46	-
	Diğer Teknik Personel	-	4,18	3,12	-	3,37	-	2,92	-
İşyerinde Çalışma Süresi	0-3 Yıl	-	-	-	-	3,48	3,81	-	3,34
	≥ 4 Yıl	-	-	-	-	3,74	4,16	-	3,70
Toplam İş Tecrübesi (Yıl)	0-3 Yıl	3,77	4,15	-	-	-	-	-	-
	4-7 Yıl	3,43	3,71	-	-	-	-	-	-
	8-10 Yıl	3,51	-	-	-	-	-	-	-
	≥11 Yıl	-	-	-	-	-	-	-	-

Elde edilen bulgulara göre;

-Cinsiyet değişkeni ile ilgili olarak tehlikeli grupta faaliyet gösteren işyerlerinde kadınların erkeklere göre daha yüksek devam bağlılığı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çok tehlikeli sınıfta faaliyet gösteren işyerlerinde kadın işçilerin 2 kişi olmasından dolayı analiz yapılmamıştır.

-Medeni durum değişkeni ile ilgili olarak tehlikeli grupta faaliyet gösteren işyerlerinde evlilerin bekârlara göre daha yüksek duygusal bağlılığı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çok tehlikeli grupta faaliyet gösteren işyerlerinde evlilerin bekârlara göre daha yüksek genel bağlılığı, duygusal bağlılığı, devam bağlılığı ve normatif bağlılığı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

-Eğitim durumu değişkenine göre genel olarak hem tehlikeli hem de çok tehlikeli grupta faaliyet gösteren işyerlerinde çalışanların eğitim durumu ilerledikçe örgütsel bağlılığın azaldığı dikkat çekmektedir. Diğer bir ifadeyle eğitim durumu azaldıkça örgütsel bağlılık artmaktadır.

-Yaş değişkenine göre tehlikeli sınıfta faaliyet gösteren işyerlerinde 20-29 yaş aralığındaki çalışanların genel bağlılığı ve duygusal bağlılığının 40 yaş ve üzerine göre daha düşük olduğu, çok tehlikeli sınıfta faaliyet gösteren işyerlerinde 20-29 yaş aralığındaki çalışanların genel bağlılıkları, duygusal bağlılıkları ve normatif bağlılıklarının 40 yaş ve üzerine göre daha düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Genel olarak yaş ilerledikçe bağlılığın arttığı dikkat çekmektedir.

-İşyerindeki görevlerine göre (işçi ve diğer teknik personel) tehlikeli sınıfta yer alan işletmelerde teknik personelin, işçilere oranla daha yüksek oranda bir duygusal bağlılığı olduğu

söylenirken, devam bağlılığı boyutunda ise işçilerin, teknik personele oranla daha yüksek bir devam bağlılığı olduğu tespit edilmiştir.

-İşyerindeki çalışma süresine göre çalışma sürelerine göre çok tehlikeli sınıfta 4 yıl ve üzeri çalışanların genel, duygusal ve normatif bağlılıklarının 0-3 yıl arası çalışanlara göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

5. Sonuç ve Tartışma

Araştırma bulgularına göre tehlikeli ve çok tehlikeli sınıfta işyerlerinde çalışanların örgütsel bağlılık algılarında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Buna göre her ne kadar işyeri tehlike sınıfları açısından çalışanın çalışma ortamı ile ilgili riskler önemli ölçüde farklılaşsa da işyeri uygulamaları ve insan kaynakları politika ve stratejileri açısından çalışanların bakış açısıyla örgütsel bağlılığı etkileyecek bir durum olmadığı söylenebilir. Alan yazında bu çalışmanın dışında bu bulguyu karşılaştırabilecek bir araştırmaya rastlanılmadığı için bu bulguyu destekleyen veya reddeden bir sonuç bulunamamıştır. Bu nedenle tespit edilen bu araştırma sonucu başka ampirik çalışmalarla test edilmelidir.

Çok tehlikeli sınıf işyerlerinde cinsiyet açısından örgütsel bağlılık algısı kadın çalışanların sayısının normal dağılımı sağlayacak miktarda olmamasından dolayı test edilememiştir. Ancak tehlikeli sınıfta sadece devam bağlılığı açısından kadınların daha yüksek ortalamayla bağlılığı farklılaşmaktadır. Bu bulgu Mowday, Portre ve Steers'in (1982) çalışmasıyla benzerlik göstermektedir. Devam bağlılığı çalışanın işyerinde geçirdiği zaman ve işyeri için harcadığı çabanın (kıdeminin) iş yerini bırakması durumunda ortaya çıkmaktadır (Wasti, 2002:526). Bu bağlamda kadınların işini bırakması hem alternatif maliyet açısından hem de başka işyerlerinde kadınlara yönelik alternatif iş imkânlarının az olmasından kaynaklanabilir.

Medeni durum dikkate alındığında tehlikeli sınıf işyerlerinde sadece devam bağlılığında anlamlı bir farklılık bulunurken, çok tehlikeli sınıf işyerlerinde genel bağlılık ve bağlılığın tüm boyutlarında anlamlı farklılık bulunmuştur. Genel olarak hem tehlikeli hem de çok tehlikeli sınıf işyerlerinde evlilerin bağlılık ortalamalarının bekârlara oranla daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bunun nedeni evlilerin bekârlara göre daha fazla yükümlülüğü olduğu için bağlılıklarının da yüksek olacağı düşünülmektedir.

Eğitim durumu açısından tehlikeli ve çok tehlikeli sınıf işyerlerinde örgütsel bağlılığın hemen hemen tüm boyutlarında algı farklılığı vardır. Her iki sınıf işyerlerinde eğitim seviyesi arttıkça örgütsel bağlılık azalmaktadır. Bu durum eğitim seviyesinin Çöl ve Gül'ün (2005) araştırmasıyla da desteklenmektedir. Eğitim seviyesindeki artışın alternatif iş olanaklarını artırması nedeniyle örgütsel bağlılığı azalttığı söylenebilir.

Yaş açısından bakıldığında her iki sınıf işyerlerinde yaş arttıkça örgütsel bağlılık artmaktadır. Tehlikeli sınıf işyerlerinde genel bağlılık ve duygusal bağlılık açısından 20-29 ile 40 ve üzeri yaş aralığında anlamlı farklılık bulunmuştur. Çok tehlikeli sınıf işyerlerinde genel, duygusal ve normatif bağlılıkta 20-29 ile 40 ve üzeri yaş aralığında anlamlı farklılık bulunmuştur. Bununla birlikte 20-29 ile 30-39 ve 40 yaş ve üzeri gruplarda devam bağlılığı açısından da anlamlı farklılaşma bulunmuştur. Yaşın ilerlemesiyle birlikte alternatif iş imkânlarının azalmasının ve iş değiştirmenin, yeni işe uyum sağlamanın zorlukları nedeniyle örgütsel bağlılığı arttırdığını söyleyebiliriz. Bu durum Çakır'ın (2001) bulgularıyla da örtüşmektedir.

Çalışanların teknik personel veya işçi olma durumuna göre her iki işyeri sınıfında da genel bağlılık ve devam bağlılığı arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. İşçi personelin bağlılık ortalamaları teknik personele oranla daha yüksek olduğu görülmüştür. Bunun nedeni teknik personelin vasıf kazandıkça alternatif iş imkânlarının artması buna karşın işçilerin vasfında herhangi bir değişim sağlayacak iş ortamı olmadığından dolayı iş değiştirme fırsatlarının kısıtlı olmasından kaynaklanabilir.

Mevcut işyeri çalışma süresine bakıldığında tehlikeli iş yeri sınıfında herhangi bir anlamlı farklılığa rastlanılmazken, çok tehlikeli işyeri sınıfında genel bağlılık ve devam bağlılığı hariç tüm bağlılık boyutlarında 0-3 yıl ve 4 yıl ve üzeri kıdeme sahip çalışanlar açısından anlamlı farklılık bulunmuştur. Buna göre işyerinde çalışma süresi arttıkça bağlılık düzeyi artmaktadır. Izgar (2008) ve Diker'in (2014) çalışmaları da bu bulguyu destekler niteliktedir.

Sonuç olarak demografik değişkenlerin örgütsel bağlılığı farklılaştırdığını söyleyebiliriz. Bu nedenle örgütlerde çalışan bağlılığını sağlamak için bu faktörlerin dikkate alınarak insan kaynakları uygulaması geliştirilmelidir. Ayrıca tehlikeli ve çok tehlikeli işyeri sınıflarına yönelik örgütsel bağlılık ampirik çalışmalarının farklı evrenlerde uygulanması bu bulguların güvenilirliğinin artırılmasını sağlayacaktır. Araştırmanın yapıldığı dönemde Covid-19 pandemisi etkisi altında anketler cevaplandırıldığı için bu dönemden sonra yapılacak çalışmaların sonuçları ile karşılaştırıldığında örgütsel bağlılıkta pandeminin etkisi de ölçülebilecektir.

Kaynakça

- Balay, R. (2014). *Örgütsel Bağlılık*, Ankara: Pegem Akademi.
- Barutçugil, İ. (2004). *Stratejik İnsan Kaynakları Yönetimi*. İstanbul: Karier Yayıncılık.
- Bayyurt, N. ve Kılıç, C.H. (2017). Liderlik Tarzının Örgüt Bağlılığına Etkisi: Bir Hastane Araştırması. *İşletme ve İktisat Çalışmaları Dergisi*, 5 (2), 1-13.
- Becker, H. S. (1960). Notes on The Concept of Commitment. *American Journal of Sociology*, 66, 32-40.
- Bergman, M. E. (2006). The Relationship Between Affective and Normative Commitment: Review and Research Agenda. *Journal of Organizational Behaviour*, 27, 645-663.
- Bilgiç, H. (2017). Örgütsel Bağlılık-İş Tatmini İlişkisi. *Bitlis Eren Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Akademik İzdüşüm Dergisi*, 2 (3), 35-49.
- Büyükyılmaz, O., Karakulle, İ. ve Karataş, İ. (2018). Örgütsel Kariyer Yönetiminin Duygusal Bağlılık Üzerindeki Etkisinde İş Tatmininin Aracılık Rolü, *Çankırı Karatekin Üniversitesi İİBF Dergisi*, 8(1), 1-29.
- Byrne, B. M. (2016). *Structural Equation Modeling with AMOS: Basic Concepts, Applications & Programming*. (3rd Edition), New York: Routledge.
- Clayton, S. (2004). *Takımınızın Yeteneklerini Geliştirmede Yönetim*, (Çev. M. Zaman), İstanbul: Hayat Yayınları.
- Cohen, A. (1992). Antecedents of Organizational Commitment Across Occupational Groups: A Meta Analysis. *Journal of Organizational Behaviour*, 13, 539-558.
- Coşkun, R., Altunışık, R., Bayraktaroğlu, S. ve Yıldırım, E. (2015). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*, Sakarya: Sakarya Kitabevi.
- Çakır, Ö. (2001). *İşe Bağlılık Olgusu ve Etkileyen Faktörler*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Çankır, B. (2019). Örgütlerde Duygusal Bağlılık Performans İlişkisi. *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6, 155-177.
- Çöl, G. ve Gül, H. (2005). Kişisel Özelliklerin Örgütsel Bağlılık Üzerine Etkileri ve Kamu Üniversitelerinde Bir Uygulama. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 19 (1), 291-306.
- Dağlı, A. ve Gençdal, G. (2018), Öğretmenlerin Örgütsel Bağlılığa İlişkin Algılarının Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(14), 164-175.
- Dağlı, A., Elçiçek, Z. ve Han, B. (2018). Örgütsel Bağlılık Ölçeği'nin Türkçeye Uyarlanması: Geçerlilik ve Güvenirlik Çalışması. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(68), 1765-1777.
- Dawley, D. D., Stephens, R. D. ve Stephens, D. B. (2005). Dimensionality Of Organizational Commitment In Volunteer Workers: Chamber Of Commerce Board Members and Role Fulfillment. *Journal of Vocational Behaviour*, 67(3), 511-525.

- Diker, O. (2014). Algılanan Liderlik Tarzları, Örgüt Kültürü ve Örgütsel Bağlılık İlişkisinin Turizm Endüstrisinde İncelenmesi (Doktora Tezi). Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir.
- Doğan, S. ve Kılıç, S. (2007). Örgütsel Bağlılığın Sağlanmasında Personel Güçlendirmenin Yeri ve Önemi. *Erciyes Üniversitesi İİBF Dergisi*, 29, 37-61.
- Doğan, S. ve Kılıç, S. (2007). Örgütsel Bağlılığın Sağlanmasında Personel Güçlendirmenin Yeri ve Önemi. *Erciyes Üniversitesi İİBF Dergisi*, 29, 37-61.
- Eraslan, D., Deniz, N., Yıldırım, H. ve İnel, M.N. (2013). İşe Alım Sürecinde İç Kaynaklardan Yararlanma Politikasının Çalışanların Örgüte Bağlılığı Üzerindeki Etkisi. *Öneri Dergisi*, 10(39), 11-21.
- Gül, H. (2003). Davranışsal Bağlılık Yaklaşımı ve Değerlendirmesi. *Yönetim ve Ekonomi*, 10 (1), 73-83.
- Güllüoğlu, Ö. (2012). *Örgütsel İletişim Doyumu ve Kurumsal Bağlılık*. Konya: Eğitim Kitabevi.
- Gündoğan, T. (2009). Örgütsel Bağlılık: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Uygulaması (Uzmanlık Yeterlilik Tezi).
- Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B.J. ve Anderson, R.E. (2014). *Multivariate Data Analysis* (7th Edition), Harlow: Pearson New International Edition.
- Hu, L. ve Bentler, P. M. (1999). Cut off Criteria For Fit Indexes In Covariance Structure Analysis: Conventional Criteria Versus New Alternatives. *Structural Equation Modeling*, 6 (1), 1-55.
- Imran, M., Hamid, N. A ve Aziz, A. (2017). Religiosity and Organizational Commitment: A Conceptual Framework. *International Journal of Management, Accounting and Economics*, 4 (9), 953-959.
- Izgar, H. (2008). Okul Yöneticilerinde İş Doyumu ve Örgütsel Bağlılık, *Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25, 317-334.
- İnce, M. ve Gül, H. (2005). *Yönetimde Yeni Bir Paradigma: Örgütsel Bağlılık*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Kaplan, M., Kaplan, A. (2018). The Relationship Between Organizational Commitment and Work Performance: A Case of Industrial Enterprises. *Journal of Economic and Social Development (JESD)*, 5(1), 46-50.
- Karacaoğlu, K. ve Güney, Y.S. (2012). Öğretmenlerin Örgütsel Bağlılıklarının, Örgütsel Vatandaşlık Davranışları Üzerindeki Etkisi: Nevşehir İli Örneği. *Öneri Dergisi*, 9 (34), 137-153.
- Katz, D. ve Kahn, R.L. (1977). *Örgütlerin Toplumsal Psikolojisi*. (Çev: H.Can, Y.Bayar) Ankara: TODAİE Yayınları.
- Kline, R. B. (2016). *Principles & Practice of Structural Equation Modeling*. (4th Edition), New York: The Guilford Press.
- Küçüközkan, Y. (2015). Örgütsel Bağlılık ile Cinsiyet Arasındaki İlişki: Hastanelerde Çalışan Sağlık Personeli Üzerinde Bir Araştırma. *Uluslararası Akademik Yönetim Bilimleri Dergisi*, 1(1), 14-37.
- Meydan, C. H. ve Şeşen, H. (2011). *Yapısal Eşitlik Modellemesi AMOS Uygulamaları*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Meyer, J. P. ve Allen, N. J. (1991). A Three-Component Conceptualization of Organizational Commitment. *Human Resource Management Review*, 1 (1), 61-89.
- Meyer, J. P. ve Allen, N. J. (1997). *Commitment in The Workplace*, Sage, Thousand Oaks. Londra Yeni Delhi.
- Meyer, J. P., Irving, P. G. ve Allen, N. J. (1998). Examination Of The Combined Effects Of Work Values And Early Work Experiences On Organizational Commitment. *Journal of Organizational Behavior*, 19, 29-52.
- Meyer, J. P., Stanley, D. J., Herscovitz, L. ve Topolnytsky, L. (2002). Affective, Continuance, and Normative Commitment to The Organization: A Meta-analysis of Antecedents, Correlates, and Consequences. *Journal of Vocational Behavior*, 61, 20-52.
- Mowday, R. T., Porter, L. W. ve Steers, R. M. (1982). *Employee Organization Linkages The Psychology of Commitment, Absenteeism, and Turnover*, NewYork: Academic Press.

- Obeng, K. ve Ugboro, I. (2003). *Organizational Commitment Among Public Employees: An Assessment Study*. *Transportation Quarterly*, 57, 83-98.
- Özdamar, K. (2004). *Paket Programlar ile İstatistiksel Veri Analizi*, Eskişehir: Kaan Kitabevi
- Özdevecioğlu, M. ve Aktaş, A. (2007). Kariyer Bağlılığı, Mesleki Bağlılık ve Örgütsel Bağlılığın Yaşam Tatmini Üzerindeki Etkisi: İş-Aile Çatışmasının Rolü. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 0 (28).
- Sığrı, Ü. (2007). İş Görenlerin Örgütsel Bağlılıklarının Meyer ve Allen Tipolojisiyle Analizi: Kamu ve Özel Sektörde Karşılaştırmalı Bir Araştırma. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(2), 261-278.
- Tamer, İ., İyigün, N.Ö. ve Sağlam, M. (2014). Örgüt Kültürünün Örgüte Bağlılık Üzerindeki Etkisi: Bir Perakende İşletmesi Çalışanları Üzerinde Araştırma. *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari İlimler Bilimler Fakültesi Dergisi*, 5 8), 189-202.
- Tetik, S. (2012). Sağlık Çalışanlarının Örgütsel Bağlılık Düzeylerini Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma. *Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi*, 4(1), 275-286.
- Uğraşoğlu, İ. K. ve Çağanağa, Ç.K. (2017). Öğretmenlerin Örgüte Bağlılık Düzeylerinin Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *International Journal of New Trends in Arts, Sport and Science Education*, 6(4), 10-38.
- Wasti, S. A. (2002). Affective and Contiuance Commitment to The Organization: Test of an Integrated Model In The Turkish Context. *International Journal of Intercultural Relations*, 26, 525-550.
- Wasti, S. A. ve Önder, Ç. (2003). Kültürlerarası Çalışmalarda Yöntem: Örgütsel Bağlılık Yazınından Dersler. *Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 125-145.